

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ**

матеріали круглого столу

(29 березня 2018 року)

Київ 2018

УДК 343.8 (477) (083)

ББК Х628.4

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту кримінально-виконавчої служби від 22 травня 2018 року (протокол № 4)

Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики :
зб. матеріалів круглого столу (Київ, 29 березн. 2018 р.) / відп. ред. І. М. Микитась,
М. І. Рудницьких. – К. : Ін-т крим.-викон. служби, 2018. – 145 с.

До збірника увійшли публікації, присвячені пошуку шляхів вирішення актуальних теоретичних та практичних проблем кримінально-виконавчого права та політики держави у сфері виконання покарань та пробації, обмін науковими здобутками та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Матеріали подано в авторській редакції.

ББК Х628.4

Інститут кримінально-
виконавчої служби, 2018
Колектив авторів, 2018

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОБАЦІЇ.....	7
<i>Вакулік О. А.</i> ДОСУДОВА ДОПОВІДЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ.....	7
<i>Вороненко О. П.</i> ДО ПИТАННЯ ПРОБАЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	10
<i>Горпенко К. В.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ.....	12
<i>Микитась І. М.</i> ДО ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ У ВИГЛЯДІ СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ.....	16
<i>Семесько К. В.</i> РОЗГЛЯД АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ.....	19
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	22
<i>Азарова А. А.</i> ГУМАНІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКОННІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	22
<i>Гуріна Д. П.</i> ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ.....	25
<i>Кернякевич-Танасійчук Ю. В.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ	29
<i>Концемал І. О.</i> РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	33
<i>Столяров Д. Ю.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В УСРР В 1920-х РОКАХ.....	36

Терещенко В. О. ПЕРСОНАЛ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ЯК СКЛАДОВА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СФЕРИ.....	39
--	----

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ.....	43
---	-----------

Астаф'єва К. Ю. ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	43
---	----

Берлінська К. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРИДБАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ЗАСУЖЕНИМИ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ В ПРИМІЩЕННЯХ КАМЕРНОГО ТИПУ.....	47
---	----

Білодід К. С. ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ В СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	49
---	----

Бранець Х. О. ПРОФІЛАКТИКА ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УВП.....	53
---	----

Василантьєва Г. О. ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ	56
---	----

Ісевич О. О. БЕЗПЕКА ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	61
---	----

Кіслов О. І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	65
---	----

Костюшко Н. О. ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ОХОРОНИ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	68
--	----

<i>Куценко М. А.</i> ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я	71
<i>Кучер В. М.</i> ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ І ЗБРОЇ ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ ВОЛІ	75
<i>Микало Ю. В.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	79
<i>Мотуз І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ.....	82
<i>Романов М. В.</i> ОТКАЗАТЬСЯ ОТ ПОЖИЗНЕННОГО.....	86
<i>Паламарчук І. М.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОРОТКОЧАСНИХ ВИЇЗДІВ ЗАСУДЖЕНИХ ЗА МЕЖІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	91
<i>Пятковська Ю. В.</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ.....	95
<i>Хомич Д. В.</i> ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ.....	100
<i>Швець К. А.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ВІДНОСНО НЕПОВНОЛІТІХ.....	104
<i>Шевченко М. І.</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ «СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ» ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	108
<i>Юсько К. І.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ З ПЕВНОЮ КАТЕГОРІЄЮ ЛЮДЕЙ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	113
РОЗДІЛ 4. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ СИСТЕМ.....	117

Калініна І. В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	117
Мінцева Т. М. ЩОДО ШЛЮБУ ЗАСУДЖЕНИХ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	121
Олексієнко Т. О. ДОСВІД ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	124
Рудницьких М. І. ПІДГОТОВКА ДО ЗВІЛЬНЕННЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ З ПЕРШОГО ДНЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ДАНСЬКИЙ ДОСВІД.....	128
Сисоєва В. П. ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ.....	131
Стеблинська О. С. ОПІОЇДНА ЗАМІСНА ТЕРАПІЯ У ВИПРАВНИХ ЗАКЛАДАХ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД.....	135
Фільова В. В. ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ.....	139

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОБАЦІЇ

Вакулік О. А.,

старший викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Інституту кримінально-виконавчої

служби, кандидат юридичних наук

ДОСУДОВА ДОПОВІДЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Міжнародні стандарти передбачають можливість функціонування певних інституцій, відповідальних за підготовку об'єктивної інформації для суду щодо обвинувачених, а також необхідність їх взаємодії із судами. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи мають більш загальний характер і можуть реалізовуватися у національних законодавствах з тими чи іншими особливостями. Служба пробації може готувати доповідь суду та підтримувати регулярні контакти з суддівським корпусом та повинна ґрунтуватися на достовірній інформації і, за можливості, підтверджуватися і оновлюватися в ході слідства і судового розгляду [1]. Дана рекомендація в умовах сьогодення імплементована в національне законодавство шляхом створення органів пробації та наданням їх працівникам окремого статусу у кримінальному провадженні, визначено механізм підготовки та використання досудової доповіді під час судового розгляду кримінального провадження, а також надано обвинуваченому відповідний комплекс прав та гарантій. Також, у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) містяться положення про використання під час судового розгляду досудової доповіді щодо обвинуваченого.

Проблемним аспектам досудової доповіді, запровадженню пробації у сфері кримінально-виконавчого права приділяли увагу такі науковці, як: І.Г.

Богатирьов, О.І. Богатирьова, Т.А. Денисова, Л.І. Олефір, Т.П. Ткач, Д.В. Ягунов та інші. Але не в достатньому вимірі висвітлювались процесуальні аспекти застосування відповідних норм у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про пробацію», досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності [2]. Згідно п. 2 ст. 1 зазначеного закону також застосовується поняття досудової доповіді як письмової інформації для суду, що характеризує обвинуваченого.

Основними характеристиками, які притаманні під час складання досудової доповіді є наступні: 1) здійснення ще до ухвалення вироку; 2) суб'єктом її ініціювання та остаточного застосування є не орган пробації, а суд (за участю учасників судового провадження); 3) здійснення щодо обвинуваченого (а не засудженого); 4) має рекомендаційний характер.

Метою досудової пробації є забезпечення суду інформацією, яка характеризує обвинувачених, а також прийняття судового рішення про міру покарання. Згідно з ч. 5 ст. 314 КПК, суб'єктами ініціювання складання досудової доповіді, окрім суду, можуть бути: обвинувачений, його захисник чи законний представник, прокурор. Тобто необхідність у підготовці такої інформації може мати не лише суд, а й інші учасники провадження, інтересів яких вона може стосуватися.

Відповідно до ч. 2 ст. 314–1 КПК досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК.

У ч. 4 ст. 314–1 КПК зазначено перелік випадків, за яких досудова доповідь не складається: 1) щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності чи про застосування

примусових заходів медичного характеру; щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором складено клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру; а також щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру відповідно до параграфу 2 глави 38 розділу VI КПК України); 2) щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі; щодо особи, до якої застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, проте вона вчинила новий злочин протягом невідбутої частини покарання); 3) у разі якщо під час підготовчого судового засідання ухвалено судові рішення про затвердження угоди (тобто сторони вже досягли домовленостей щодо узгодженого покарання, і суд не вирішує питання щодо його виду та розміру) [3].

Погоджуємося з науковим твердженням, що законодавцем не досить вдало розташовано положення про доручення складання досудової доповіді у ч. 3 ст. 314 КПК. У цій нормі передбачені повноваження суду щодо визначення того, чи призначатиметься судовий розгляд, чи здійснюватимуться інші альтернативні дії, не пов'язані з призначенням судового розгляду. Водночас надання доручення щодо складання досудової доповіді можливе лише у разі призначення судового розгляду. Фактично це повноваження суду повинно було б бути передбачено у ст. 315 «Вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду» КПК, адже саме під час судового розгляду досудова доповідь буде оголошуватись [4, С. 45].

Отже, процесуальні аспекти вирішення питання щодо досудової доповіді у кримінальному провадженні є механізмом реалізації досудової пробації в Україні та потребують подальшого удосконалення на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації:
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec\(2010\)1%20Ukrainian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec(2010)1%20Ukrainian.pdf)
2. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 року № 160–VIII:
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-19>
3. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 р.:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651/>
4. О. Єні, Л. Матієк. Досудова доповідь у судовому кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 2, С. 42-50.

***Вороненко О. П.,**
начальник Індустріального РС,
Індустріального МВ з питань пробації,
м. Дніпро*

ДО ПИТАННЯ ПРОБАЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Закон України «Про пробацію» є результатом активного включення інституцій громадянського суспільства у процес ресоціалізації людей, які перебувають у конфлікті зі законом.

Серед завдань пробації є: реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Люди, які з різних причин не знаходять спільної мови з оточуючим середовищем, рано чи пізно потрапляють у ситуацію конфлікту із соціальною групою, інституціями, законом. Найбільш яскраво вираженою групою, з якою важко знайти контакт, є молодь. Тут має місце вікові особливості, культурологічні цінності, етапи становлення особистості, процес пошуку свого місця у житті, низка інших чинників, котрі впливають на становлення та розвиток успішної соціальної взаємодії людини. Уже згаданий Закон України «Про пробацію» містить норми, які висвітлюють особливості пробації щодо неповнолітніх. Визначається, що пробація щодо неповнолітніх - це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. Пробація здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх.

Пробація щодо неповнолітніх спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Пробація щодо неповнолітніх здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників.

Орган пробації спільно з центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері соціальної політики, забезпечує реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

В цьому віці засвоєння основних соціальних навичок самостійного життя знаходиться в періоді розквіту чи, навіть, початку, скільки самостійні юридичні дії як громадянина, людина тільки починає здійснювати.

Специфікою нинішнього стану роботи з молоддю, яка перебуває у конфлікті зі законом, є:

така молодь свідомо уникає контакту із людьми, які уповноважені на роботу з нею;

формування соціальних навичок у людей цього віку ще не завершено, але через певні деформації у сприйняття соціуму, вони вже потребують ресоціалізації;

велика кількість чинників, перш за все соціально-психологічного характеру, негативного впливу на молодь;

вплив неформальних груп на молодь є сильнішим ніж вплив формальних груп;

пошук себе та свого місця у житті, бажання швидкої реалізації мінімальними зусиллями спонукає до асоціальних вчинків;

криміногенний стан, наявність зовнішньої агресії, наявність навичок ведення бойових дій, доступ до нелегальної зброї, посттравматичний синдром тощо з одного боку та відсутність попиту на таких молодих людей у мирному житті створює соціальний дисонанс в їх сприйнятті взаємовідносин із суспільством.

Горпенко К. В.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,

викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

У сучасному суспільстві проблема дослідження інституту пробації як гуманізаційної складової кримінально-виконавчої політики України є однією з найактуальніших, є важливим предметом обговорення під час дискусій у

практиці боротьби зі злочинністю, реформування вітчизняної кримінально-виконавчої системи у відповідності до міжнародних зобов'язань, Європейських пенітенціарних правил та багатьох інших нормативно-правових актів.

У теорії і практиці існують різні погляди на пробацію. Так одні науковці відносять її до міри призупинення виконання кримінальних санкцій, інші – визначають її як певний режим випробування. У багатьох Кримінальних кодексах (наприклад, у США, в Англії та Швеції) пробація включена в систему видів покарань. Як приклад, дослідники пробації Великої Британії відзначають, що якщо за допомогою пробації вдасться уникнути повторних злочинів лише серед 5% правопорушників, до яких застосовано пробацію, наслідком цього буде забезпечення безпеки одного мільйона громадян країни [1].

Якщо говорити про головні функції служби пробації за кордоном, то серед них можна визначити: 1) робота в судах, коли офіцери пробації вивчають особу злочинця, який притягується до кримінальної відповідальності, і надають відповідні рекомендації суддям щодо міри покарання (так звані досудові доповіді або досудові дослідження; 2) нагляд за правопорушниками під час виконання альтернативних покарань та надання їм соціальних послуг, що передбачає візити до дому злочинця, кооперацію з установами з питань працевлаштування й охорони здоров'я, релігійними організаціями та іншими соціальними службами; 3) надання соціальних послуг ув'язненим та підготовка їх до звільнення. Наприклад, в Англії робота у в'язницях стала невід'ємним завданням служби пробації з 1966 року. Офіцери пробації почали працювати у в'язницях з метою надання соціальних послуг ув'язненим. Сьогодні прикріплені до в'язниць офіцери пробації відіграють «ключову роль у забезпеченні комплексної допомоги правопорушникам». Англійська служба пробації має обов'язок надавати послуги потерпілим від насильницьких або статевих злочинів у випадках, коли злочинець був засуджений до ув'язнення на строк від 12 місяців.

У Північній Ірландії реалізація інтересів потерпілих є складовою частиною діяльності Ради пробації Північної Ірландії. Рада намагається забезпечити, щоб

її персонал враховував інтереси потерпілих на всіх ділянках своєї роботи, тому ставить за мету впровадження механізмів ресторативної юстиції в практику менеджменту та нагляду за злочинцями. Потерпілим надається сприяння щодо їхньої участі в ресторативних заходах, а злочинцям надається сприяння з метою відшкодування останніми завданої шкоди [2].

Офіцери пробації можуть надавати соціальні послуги сім'ям, які мають різні соціальні проблеми. Особливо актуальний цей напрям у країнах, де функціонують сімейні суди. Наприклад, в Англії на цей напрям роботи припадає приблизно 8 % ресурсів служби пробації. Діяльність офіцерів пробації на цьому напрямі може стосуватися процедур примирення між чоловіком та дружиною, надання психологічної та іншої допомоги дітям, батьки яких розлучилися [2].

Одним з основних пріоритетів Національного агентства виконання альтернативних вироків і пробації Грузії є реалізація реабілітаційних програм, серед яких: 1) психореабілітаційні програми – (подолання агресії, оздоровлення, подолання шкідливих звичок, формування просоціальної поведінки); 2) соціально–культурна робота з засудженими – (організуються та проводяться екскурсії до музеїв, виставок, зустрічі з видатними особами); 3) професійно-освітні тренінги – (комп'ютерні курси, курси іноземних мов) [3].

Відповідно до кримінального законодавства Швеції видами покарання є: штраф, умовне позбавлення волі (до 2 років), нагляд (до 3 років), громадські роботи або лікування за контрактом як додаткове покарання до нагляду та умовного позбавлення волі, тюремне позбавлення волі. Служба пробації виконує покарання у виді нагляду і умовного позбавлення волі, якщо воно комбіновано з громадськими роботами. Згідно статистики 50% клієнтів пробації не вчиняють повторних злочинів [4].

Підсумовуючи вищесказане, можна запропонувати такі пропозиції щодо служби пробації в Україні, яка обов'язково повинна містити: 1) примирення правопорушника та потерпілої сторони; 2) врахування особистісних характеристик злочинця; 3) реалізація психореабілітаційних програм; 4) підвищення рівня соціально-культурної роботи із засудженими.

Саме за рахунок залишення правопорушника в суспільстві збільшуються шанси його успішного виправлення, збереження корисних соціальних зв'язків, збереження роботи. Плюс до всього цього, на нашу думку, з економічної точки зору, утримання пробації для держави дешевше, ніж витрати на утримання місць позбавлення волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крылова Н. Е. Уголовное право современных зарубежных стран (Англии, США, Швеция) Учебное пособие. 1997. 192 с.
2. Вітфільд Д. Вступ до служби пробації. Монографія. №2. С. 115-122.
3. Закон Грузии о порядке исполнения наказаний, не связанных с заключением под стражу и probation [Електронний ресурс] // №4956–Іс. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: matsne.gov.ge/ru/document/download/33400/10/ru/pdf.
4. Пенитенциарная система Швеции сегодня и завтра [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rodon.org/society-090826115852>.

Микитась І. М.,
т.в.о. начальника кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ У ВИГЛЯДІ СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ

Верховною Радою були прийняті зміни до деяких законодавчих актів щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом удосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів. Закон спрямований на забезпечення належного виконання рішень про стягнення аліментів.

Так, спрощується порядок встановлення тимчасового обмеження в праві виїзду боржника, вводяться нові способи примусового виконання рішень, які можуть застосовуватися тільки до боржника, у якого є заборгованість зі сплати аліментів в розмірі, що сукупно перевищує суму відповідних платежів за 6 місяців, а також вводиться новий вид адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт.

Відповідно до змісту частини другої статті 325-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, виконання стягнення у вигляді суспільно корисних робіт здійснюється шляхом залучення порушників до суспільно корисної праці.

Суспільно корисні роботи – це виконання особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час оплатних робіт, вид яких визначатимуть органи місцевого самоврядування.

Оскільки законодавець не передбачив особливих відмінностей адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт від громадських

робіт, то виконання такого стягнення відбуватиметься за аналогією громадських робіт.

Варто враховувати, що під час виконання постанов суду про застосування суспільно корисних робіт на уповноважений орган з питань пробації покладено:

- облік порушників;

- роз'яснення порушникам порядку й умов відбування суспільно корисних робіт;

- погодження з органами місцевого самоврядування та власниками підприємств видів суспільно корисних робіт і переліку об'єктів, на яких порушники відбуватимуть ці роботи;

- контроль за відбуванням стягнення порушниками та виконанням обов'язків власником підприємства за місцем відбування порушниками суспільно корисних робіт;

- облік відпрацьованого порушниками часу;

- проведення у разі потреби контрольних перевірок за місцем відбування порушниками суспільно корисних робіт;

- з'ясування причин невиходу порушників на суспільно корисні роботи;

- внесення до суду подань стосовно порушників, які ухиляються від відбування суспільно корисних робіт;

- внесення до суду подань стосовно порушників, які визнані особами з інвалідністю I або II групи, вагітних жінок, жінок за віком понад 55 років і чоловіків понад 60 років.

Порушники перебуватимуть на обліку в уповноваженому органі з питань пробації за місцем проживання. Під час отримання постанови суду про призначення суспільно корисних робіт уповноважений орган з питань пробації реєструватиме його в окремому журналі.

Відповідно до визначеного переліку об'єктів, на яких порушники відбуватимуть суспільно корисні роботи, уповноважений орган з питань пробації видаватиме порушнику направлення на один із цих об'єктів. До відбутого строку громадських робіт зараховуватиметься тільки той час, протягом якого порушник

виконував суспільно корисну працю на визначених об'єктах, що буде підтверджено повідомленням власника підприємства. Власником підприємства заповнюватиметься табель виходу на роботу особи, до якої застосовано адміністративне стягнення у вигляді суспільно корисних робіт, копія якого щомісяця надсилатиметься до уповноваженого органу з питань пробації протягом відбуття порушником суспільно корисних робіт. Обов'язки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ними органу визначено статтею 325-3 КУпАП. Щодо порушників, які ухилятимуться від відбування суспільно корисних робіт, уповноважений орган з питань пробації надсилатиме подання про заміну невідбутої частини адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт до суду для вирішення питання про заміну невідбутого строку суспільно корисних робіт адміністративним арештом із розрахунку 15 годин робіт дорівнює 1 добі арешту. Ця норма буде застосовуватися за рішенням суду.

Семесько К.В.,

здобувач 1-го курсу ступеня

вищої освіти «магістр»

за спеціальністю «Право» Інституту

кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: Ісаков П. М.,

начальник факультету заочного навчання

та післядипломної освіти,

полковник внутрішньої служби,

кандидат історичних наук

РОЗГЛЯД АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

Перспективи розвитку української служби пробації на теперішній час є досить неясними. І хоча запровадження даної інституції та прийняття закону дало позитивні зміни і наблизило Україну до Європейського співтовариства, проте поняття «пробація» залишається новим та незрозумілим для більшості громадян України, а в законодавстві існує чимало невідповідностей та неточностей. Відповідно до прийнятого Верховною Радою України 5 лютого 2015 року Закону України «Про пробацію» під пробацією розуміється система наглядових та соціально-виховних заходів, які застосовуються за рішенням суду до засуджених, також це виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, яка характеризує обвинуваченого. Суть пробації полягає у встановленні нагляду за засудженими з покладенням на них певних обмежень та обов'язків (відвідування центрів пробації, періодичні зустрічі з наглядовим офіцером, участь у певних видах діяльності, дотримання законослухняної поведінки) без ізоляції особи засудженого від суспільства. Дану функцію має виконувати служба пробації, головною метою діяльності якої визначається захист суспільства, попередження повторних злочинів, сприяння реінтеграції правопорушника у суспільстві [1].

Не дивлячись на прийняття даного закону, працівники органів пробації мають ряд питань правового та організаційного характеру щодо здійснення

основних завдань та функцій покладених на них. Так, для повної реалізації положень закону необхідне розроблення підзаконних нормативно-правових актів, таких як порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими, порядок розроблення та реалізації пробаційних програм, порядок взаємодії органу пробації з іншими державними органами, установами чи організаціями для здійснення функції та завдань покладених на орган пробації.

Одною з основних проблем, з якою стикаються співробітники, є питання матеріально-технічного забезпечення. З реформуванням кримінально-виконавчої інспекції в службу пробації складнощі залишились ті ж самі. Всю соціально-виховну роботу, яка включає в себе культурно-масові та профілактичні заходи з засудженими, а також закупівлю канцелярського приладдя, техніки, облаштування чи ремонт службових приміщень співробітники вимушені проводити за власні кошти.

Більш серйозним є питання забезпечення необхідної безпеки співробітників. Чомусь, на жаль, суб'єктам пробації приділяється більша увага, а ніж тим особам, які виконують покарання даного напрямку, незважаючи на те, що деякі особи негативно налаштовані проти співробітників, та може існувати загроза їх життю або здоров'ю. Протистояти небезпеці працівники не мають можливості, так як не наділені повноваженнями, які дали б змогу захистити себе або інших осіб від неадекватної поведінки або злочинних посягань суб'єктів пробації.

Враховуючи вищевикладене, можна з упевненістю говорити, що в органах пробації існує велика кількість проблем, з якими стикаються працівники. Для їх вирішення необхідне удосконалення законодавства, забезпечення достатнього фінансування з боку держави, та забезпечення особистої безпеки шляхом дозволу на застосування відповідно до законодавства фізичного впливу чи спеціальних засобів. Забезпечивши таким чином необхідні матеріально-побутові умови та особисту безпеку співробітників, відбудеться позитивний

вплив на процес виконання завдань пробації, що дозволить ефективно провадити державну політику в сфері виконання покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 № 160 – VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 16. – ст. 93. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

*Азарова А.А.,
аспірант кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ*

ГУМАНІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКОННІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Соціально-економічні та політичні перетворення, розвиток і зміцнення демократичної, соціальної й правової держави, гуманістичний напрямок розвитку суспільного та державного життя України неможливі без рішучого посилення боротьби зі злочинністю. Кількість злочинів, пов'язаних із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, продовжує непокоїти суспільство в Україні та викликає великий резонанс. Саме тому законодавцем періодично вживаються заходи із запобігання вчиненню таких злочинів, що викликає різні, іноді досить непередбачувані, наслідки.

Так, в 2012 році Законом України № 4955-VI посилено кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, а саме визначено більш суворе покарання. Відповідно до цих змін, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності карається позбавленням волі на строк від двох до шести років. Крім того, якщо такий злочин вчинено повторно, то таке діяння вже карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

Вивчення судової практики щодо призначення покарання за вчинення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи

пошкодження об'єктів власності свідчить про те, що в абсолютній більшості випадків особам, які вперше вчинили зазначений злочин, призначається покарання у виді двох (одного) років позбавлення волі із застосуванням ст. 75 Кримінального кодексу України зі звільненням особи від відбування призначеного покарання з випробуванням, з установленням іспитового строку на один (два) роки. Тобто, в кінцевому випадку особа взагалі звільняється від покарання за цей злочин. Крім того, аналіз статистичних відомостей ГП України свідчить про неухильне зростання кількості зареєстрованих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності [1]. Це означає, що посилення покарання за такі злочини, впроваджене у 2012 році, наразі не виконує своїх функцій.

Таким чином, сьогодні покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не досягає своєї мети. Тому вважається доцільним знайти альтернативу. Вивчення міжнародного досвіду та практики застосування покарань вітчизняними судовими органами дозволяє дійти висновку щодо можливості заміни покарання у вигляді позбавлення волі на інші, а саме штраф, громадські роботи та арешт.

Застосування штрафу при призначенні покарання за вказані злочини, окрім виховної мети, матиме позитивний вплив на формування державного бюджету, адже при завідомо неправдивих повідомленнях про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, насамперед, значні матеріальні втрати несуть державні органи – на перевірку кожного повідомлення про мінування виїжджає група, що складається з представників МВС, пожежна машина і машина «швидкої допомоги». Одна година роботи групи вибухотехніків коштує понад 70 грн., а на перевірку об'єкта йде в середньому дві години. Виїзд однієї пожежної машини коштує більше 20 тис. грн., а помилковий виклик машини «швидкої допомоги» коштує 460 грн [2].

Крім того, за загальною характеристикою, особа, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, робить це із жартів або цікавості, і, як правило, у стані алкогольного

сп'яніння, а тому залучення її до праці матиме позитивний вплив на неї та буде корисним для держави.

Мотиви вчинення неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян можуть бути різними: хуліганські спонукання, помста, ревності, заздрість, ненависть, користь тощо. Як свідчить практика, найбільш розповсюдженим є перший з вищеназваних мотивів. В основі хуліганських спонукань зазвичай лежить егоїзм, почуття озлобленості та незадоволеності, що виявляється в прагненні демонстративно проявити себе, висловити нарочито-показову зневагу до людей, суспільства, законів. Встановлення мотиву злочину не впливає на кримінальну відповідальність винної особи, проте має важливе значення для вирішення питання про визначення їй виду та міри покарання.

Основною причиною необхідності гуманізації законодавства у вигляді заміни покарання у вигляді позбавлення волі на такі, що не пов'язані з ізоляцією винної особи, є потреба в удосконаленні кримінального законодавства та відповідно до сучасного стану злочинності та, зокрема, завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Гуманізація кримінального, кримінально-виконавчого, кримінально-процесуального законодавства має на меті позитивний вплив на забезпечення прав людини та застосування міжнародних стандартів пенітенціарної системи з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статистичні відомості Генеральної прокуратури України за 2014–2017 рр. *Офіційний сайт ГП України* : веб-сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення 25.03.2018).
2. У Києві затриманий 20-річний хлопець, який мінував метро. *Сайт новин Бізмір* : веб-сайт. URL: <http://news.bigmir.net/capital/853869-V-Kieve-zaderzhan-20letnijparenzaminirovavshijmetro> (дата звернення 25.03.2018).

*Гуріна Д.П.,
декан юридичного факультету
ПВНЗ «Європейський університет»,
кандидат юридичних наук*

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ З ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ

Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засудженої особи, а також запобігання вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Застосування покарання у вигляді позбавлення волі не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Застосування до особи такого виду покарання, як позбавлення волі на певний строк, надає можливість суспільству ізолювати її від суспільства, обмежити її можливості активної участі у суспільних відносинах, таким чином це повинно мати профілактичний ефект та захищати інших членів соціуму від протиправних посягань. Сьогодні, на жаль, при виконанні кримінального покарання реалізація кари складає безпосередню специфічну задачу діяльності установ виконання покарань. Щодо інших складових мети покарання, вони у зв'язку із рядом об'єктивних та суб'єктивних причин є недостатньо реалізовані.

З-поміж інших видів кримінальних покарань, передбачених ст. 51 КК України, такий вид покарання, як позбавлення волі, характеризується найбільш негативним впливом на засуджену особу. Відповідно до вимог Європейських тюремних правил 2006 р., життя в місцях позбавлення волі повинно бути, наскільки можливо, наближеним до позитивних аспектів життя в суспільстві [1, с. 238].

Неналежний стан та умови тримання засуджених в установах виконання покарань, а саме:

– матеріально-побутові умови (перевищення ліміту тримання засуджених в установі їх переповнення, не забезпечення норм жилої площі на одного

засудженого, ненадання постільних речей, одягу встановленого зразка, а якщо і забезпечується, то дуже часто в занедбаному стані, недотримання визначених норм харчування та ін.);

- медико-санітарне забезпечення (в науковій літературі неодноразово вказувалося не те, що значна кількість засуджених, які мають психічні відхилення в межах осудності та обмеженої осудності, не проходять повноцінного діагностування психічного відхилення, як наслідок раннього його виявлення, не отримують належного профілактичного лікування, що в умовах стресових ситуацій призводить до погіршення їх психічного стану);

- недоліки в організації соціально-виховної роботи з аналізованою категорією засуджених (це і брак спеціально підготовлених психологів, співробітників соціально-психологічної служби для роботи з цією категорією засуджених, що у свою чергу призводить до розосередженості засуджених з психічними відхиленнями по установах виконання покарань на всій території України та не дає можливості зосередити їх хоча б в декількох установах зі спеціально підготовленими для роботи з вказаними особами фахівцями);

- відсутність у персоналу установи практичного досвіду роботи з такою категорією засуджених, плинність кадрів, наявність на посадах психологів та соціально-психологічних служб значної кількості молодих спеціалістів, які щойно прийняті на службу, крім того, серед них великий сегмент осіб, які не мають фахової освіти).

Виконання кримінального покарання повинно спрямовуватися на недопущення рецидиву, або ж принаймні зменшення його рівня. Основними принципами Європейських тюремних правил 2006 р. визначено, що утримання під вартою повинно бути організовано так, щоб сприяти поверненню осіб, позбавлених волі, у суспільство [1, с. 238]. При організації роботи із запобігання вчинення засудженими, які мають психічні відхилення, нових злочинів необхідно враховувати їх кримінологічні характеристики, і на підставі отриманих даних обирати відповідно найбільш ефективні та дієві форми та методи її впровадження.

Важливо не тільки переконати засуджених у помилковості їх поведінки, а й вирішити їх психічні проблеми. При цьому 2,67% засуджених чоловіків з психічними відхиленнями та 4,8% жінок під час відбування кримінального покарання в установі виконання покарання вчинили інший злочин, а саме, передбачені ст. ст. 391, 392, 393 КК України. Зазначені категорії засуджених мали складності з адаптацією до умов перебування в установі виконання покарання, психологічною сумісністю з іншими засудженими, під час відбування покарання допускали порушення режиму тримання та неодноразово до них застосовувалися дисциплінарні стягнення.

Процес ресоціалізації засудженої особи з психічними відхиленнями, запобігання вчиненню нею нових злочинів не має чіткої межі і поширюється не тільки на час перебування засудженої особи на території установи виконання покарання, але й за її межами після відбуття встановленого судом кримінального покарання та звільнення. Вкрай необхідним є спостереження за такими особами та постійний їх супровід після відбування кримінального покарання. Це пов'язане з тим, що вони, потрапляючи у вир суспільних відносин за межами установи виконання покарань, зустрічають значну кількість перепон на шляху своєї ресоціалізації, а саме:

- низький рівень, а подекуди відсутність освіти та професійних навичок;
- відсутність належних житлово-побутових умов;
- певні складності в спілкуванні після тривалого часу перебування в ізоляції від суспільства;
- відсутність тривалий час повноцінного спілкування;
- примусового перебування в обмежених умовах, поряд з особами, які характеризуються педагогічною занедбаністю та високим рівнем кримінальної зараженості.

Усі вищевказані фактори і є першопричинами вчинення аналізованою категорією засуджених повторних злочинів. Запобіжна робота повинна бути направлена на недопущення пенітенціарного та постпенітенціарного рецидиву, або принаймні зменшення його рівня. В першу чергу, це стосується спрямування

на усунення його причин та мінімізація їх впливу на засуджену особу, як під час відбування встановленого судом кримінального покарання, так і після звільнення.

На сьогодні практично відсутній систематичний контроль та соціальний супровід засуджених з психічними відхиленнями. У результаті цього такі особи залишаються з цілою низкою складних соціально-побутових проблем на одинці.

Неодноразово в науковій літературі висловлювалися погляди різних учених відносно неможливості остаточно виправити засуджену особу в умовах установи виконання покарання. На наш погляд, слід підтримати цю позицію, а особливо коли це стосується засуджених з психічними відхиленнями. Проте, якщо проводити постійно заходи систематично–програмного характеру із корекції та контролю за поведінкою засудженої особи, поєднаними з медико-реабілітаційними заходами як під час відбування покарання, так і після їх звільнення, то це повинно надати позитивний результат у вигляді зменшення кількості вчинених злочинів аналізованою категорією осіб.

Переважає більшість засуджених до позбавлення волі осіб з психічними відхиленнями вимушені повертатися після відбування кримінального покарання в те соціальне середовище, оточення, яке і створило умови, підштовхнуло їх до вчинення протиправних дій. Якщо не змінювати причини, які сприяють вчиненню злочинів, незмінними будуть і їх наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Права людини в діяльності органів і установ виконання покарань : науково-методичний посібник для проведення занять в системі службової підготовки. ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 280 с.

*Кернякевич-Танасійчук Ю. В.,
доцент кафедри трудового,
екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Щодо поняття «правового статусу засуджених» і його змістового наповнення у літературі існує чимало думок. Як слушно стверджує А. Х. Степанюк, правовий статус засудженого – це різновид галузевого правового статусу, який визначається нормами кримінально-виконавчого законодавства і, у свою чергу, поділяється на підвиди – правові статуси осіб, які відбувають різні види кримінальних покарань, призначених їм за вироком суду, що набрав законної сили [1, с. 111]. При цьому вчений поняття «правового статусу засудженого» визначає як сукупність всіх встановлених і нормативно-урегульованих прав засуджених, якими вони володіють, і обов'язків, що на них покладені під час відбування кримінального покарання [1, с. 112].

Т. А. Денисова вважає, що під правовим статусом засуджених потрібно розуміти сукупність юридично закріплених конституційних, громадянських та інших прав, свобод, законних інтересів та обов'язків, якими володіє засуджений в період відбування кримінального покарання [2, с. 47].

Поняття «правового статусу засуджених» Ю. А. Чеботарьова окреслює – як закріплену нормами різних галузей права сукупність прав, законних інтересів і обов'язків, що визначають і характеризують статус засудженого під час відбування ним покарання [3, с. 11]. На прикладі засуджених до позбавлення волі автор дає наступні визначення складових елементів, що формують зміст правового статусу засудженої особи. Так, права засуджених до позбавлення волі – це врегульовані законом реальні можливості певної позитивної поведінки і користування соціальними благами, націлених на задоволення особистих потреб і інтересів, досягнення мети виправлення і ресоціалізацію засуджених,

забезпечення яких трансформується в правовий обов'язок адміністрації кримінально-виконавчих установ; обов'язки – врегульовані законом форми поведінки (зобов'язуючі і забороняючі), направлені на виправлення і ресоціалізацію засуджених, підтримку порядку і умов відбування покарання; законні інтереси – закріплені в законі прагнення (бажання) засуджених до позбавлення волі до володіння конкретними, особистими благами, зміни свого правового статусу, які задовольняються в процесі їх об'єктивної оцінки відповідними органами і організаціями [3, с. 12].

З приводу приналежності законних інтересів до структури правового статусу засуджених, М. В. Романов цілком справедливо зазначає, що зважаючи на те, що статус засудженого базується на загальному статусі особи, це означає, що засуджений має в тому числі й законні інтереси, але їх зміст виходить за межі особливого статусу засудженого, стосується різних галузей права і передбачає (у разі спроби їх реалізації) багатоактову та різновекторну діяльність як самого засудженого, так й інших осіб (як пенітенціарної служби, так і інших підприємств, установ, організацій, громадян) [4].

У контексті дослідження правового статусу осіб, засуджених до покарання у виді громадських робіт, М. Я. Гуцуляк зазначає, що під правовим статусом засуджених необхідно розуміти засновану на загальному статусі громадян держави і закріплену в нормативних актах різних галузей права сукупність їх обов'язків, прав, свобод і законних інтересів, що залежать від призначеної судом міри кримінально-правового впливу і від поведінки винного під час її виконання [5, с. 139].

Як пише К. Б. Марисюк, правовий статус засуджених складається з двох частин. По-перше, він включає загальний правовий статус громадян України. Як відомо, засудження не тягне за собою втрату громадянства (ст. 25 Конституції України, ст. 15 Загальної декларації прав людини), а, відтак, і втрату загальноправового статусу [6, с. 54]. Окремо науковець наголошує на необхідності виділення ще й індивідуального правового статусу засуджених. Під час відбування однакового виду покарання засуджені можуть мати різний

індивідуальний правовий статус – залежно від багатьох факторів: статі, віку, стану здоров'я, поведінки та ін. наприклад, індивідуальний правовий статус засуджених до позбавлення волі жінок суттєво відрізняється від індивідуального правового статусу засуджених до позбавлення волі чоловіків, а статус неповнолітніх – від статусу повнолітніх засуджених. Важливо, що індивідуальний правовий статус засуджених не є статичним, він змінюється разом з тими змінами які відбуваються у житті людини під час відбування покарання [6, с. 55].

З приводу правового статусу засуджених до позбавлення волі К. А. Автухов констатує: якщо правовий статус абстрактного засудженого до позбавлення волі характеризується сукупністю нормативно закріплених юридичних прав та обов'язків, встановлених у законодавстві, то правове положення конкретного (персонально індивідуалізованого) засудженого до позбавлення волі містить як потенційні права й обов'язки, що зумовлені існуванням правовідносин-моделей, так і реальні, зумовлені існуючими правовідносинами-відносинами [7, с. 14].

Виходячи з наведених міркувань та враховуючи існуючий у теорії права та держави поділ правового статусу на загальний, який складається з основних конституційних прав та обов'язків громадянина, спеціальний, що складається з особливих, своєрідних (додаткових) прав і обов'язків певної групи суб'єктів, наприклад, студентів, пенсіонерів, військовослужбовців, та індивідуальний, який складається з прав та обов'язків окремої, персоніфікованої особи, які вона має на даний час[8, с. 80], можемо зробити наступні висновки.

Засуджені наділені загальним правовим статусом людини та громадянина з відповідними обмеженнями, визначеними Кримінально-виконавчим кодексом України, законами України і встановленими вироком суду. Усім засудженим притаманний спеціальний правовий статус, який відповідно диференціюється на види залежно від виду покарання, яке відбуває засуджений. У широкому розумінні спеціальний статус засуджених можна поділити на: 1) правовий статус засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства

та 2) правовий статус засуджених, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства. У вузькому розумінні спеціальний статус засуджених підлягає класифікації, залежно від конкретного виду покарання, яке відбуває засуджений. *Індивідуальним правовим статусом володіє кожний конкретний засуджений*, і він буде різний для кожного в силу відповідних об'єктивних та суб'єктивних причин: віку, статі, стану здоров'я, рівня освіти, поведінки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально-виконавче право України: навчальний посібник / за ред. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
2. Кримінально-виконавче право України: навчальний посібник / за ред. Т. А. Денисової. Київ: Істина, 2008. 400 с.
3. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 22 с.
4. Романов М. В. Законні інтереси засудженого. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2 (6). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_36 (дата звернення: 20.03.2018).
5. Гуцуляк М. Я. Правовий статус осіб, засуджених до покарання у виді громадських робіт. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2010. № 3. С. 138 – 142.
6. Марисюк К. Б. Поняття та суть правового статусу засуджених. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 14. С. 51-56.
7. Автухов К. А. До питання визначення поняття «правовий статус засудженого». *Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально-виконавчого права в Україні*: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Харків, 20 лист. 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 11-14
8. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Видання 5-те, зі змінами. Київ : Атіка. 2001. 176 с.

Концемал І.О.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр IV курсу юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

викладач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Головним елементом реформи кримінально-виконавчої служби в Україні є гуманізація процесу відбування покарань. Для втілення цієї ідеї в реальність фундаментальним має бути не тільки покарання, а й перевиховання, реабілітація та ресоціалізація осіб, які відбувають покарання..

Безперечно, головною метою діяльності кримінально-виконавчої служби полягає в посиленні механізму дотримання прав людини та верховенства права щодо поводження із засудженими та ув'язненими в Україні.

Дуже багато скарг засуджених за останній рік стосується жорстокого поводження. Засуджені скаржаться на відсутність проведення правороз'яснювальної роботи стосовно застосування до них передбачених законодавством пільг, повільне вирішення адміністрацією питань, пов'язаних з отриманням паспорта громадянина України, а також на низьку якість харчування та погане медичне обслуговування. Безсумнівно, такі умови відбування покарання і породжують лише негатив з боку засуджених осіб, та про яке виправлення можна говорити, якщо в місцях позбавлення волі порушуються права засуджених [1].

Установи виконання покарань повинні нести ідею справедливості та неупередженості, а не навпаки перетворювати відбування покарання засудженими в тортури та залякування. Персонал державної кримінально-виконавчої служби зобов'язаний створювати всі умови, які змінять життя

засуджених, та відновлять його у соціумі після відбування покарання в установі. Негативні умови відбування покарання лише породжують байдужість з боку засуджених, невпевненість та недовіру до системи виконання покарань, що не має позитивного результату.

Можна сказати, що засуджені роками перебувають в емоційному вакуумі. Якщо звернути увагу на засуджених до довічного покарання, до недавнього часу вони не мали можливості отримувати тривалі побачення, а короткострокові побачення проходили із спілкуванням, яке відбувалося тільки через скло. Тому засуджений не мав змоги доторкнутися до рідної йому людини. Я вважаю, що емоційне спілкування для засуджених так як і для звичайних людей важливе, адже це як для всіх звиклий прийом їжі та сон.

За час тривалого перебування за ґратами в засуджених дуже сильно деформується уявлення про світ, про людей, про можливість жити серед людей, зникають навички самостійно організовувати свій побут. Тому й важлива робота працівників служби, а саме робота психологів, які б давали правильні життєві установки та будували спілкування з засудженими на взаємоповазі та розумінні, а також ставилися з цікавістю та небайдужістю до кожного засудженого.

Під час відбування покарання постає проблема асоціалізації, пов'язана з десоціалізацією людини – процесом, який характеризується відчуженням особистості від основної маси людей, входженням її в асоціальні чи антисоціальні неформальні групи, що є негативним результатом її існування в соціумі. Внаслідок десоціалізації людина частково або повністю втрачає засвоєні норми та цінності. Це може бути зумовлено саме ізоляцією людини, обмеженням спілкування та можливостей для підвищення культурного рівня тощо [2]. В цілому, покарання за своєю суттю – це процес соціального оновлення особистості, засвоєння нею позитивних, з погляду суспільства, соціальних норм і цінностей, взірців поведінки. Сама ресоціалізація пов'язана з руйнуванням засвоєних індивідом у процесі асоціалізації, десоціалізації негативних антигромадських норм і цінностей, прищепленням визнаних суспільством цінностей і вчинків [3]. Таким чином, питання ресоціалізації засуджених

вимагає безліч злагоджених та скоординованих дій не тільки зі сторони пенітенціарної системи, а й всього суспільства загалом. До процесу ресоціалізації засуджених повинні бути включені сім'ї, колеги по роботі, також соціальні працівники, які створять позитивний психологічний тиск на засудженого, та дасть позитивний результат.

Отже, дотримуючись ідеї гуманізації та основних засобів ресоціалізації системи виконання покарань, в нас є шанс звернути увагу на проблеми засуджених, що були проігноровані роками, та усунути недоліки, які існують в установах виконання покарань, це дасть змогу змінити кримінально-виконавчу службу на краще та не допускати цих проблем в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Представники омбудсмена зафіксували у Полицькій виправній колонії випадки жорстокого поводження із засудженими. URL: <http://ua.112.ua/suspilstvo>.
2. Пономарьова Н. С. Аналіз теоретико-методологічних підходів до процесу ресоціалізації особистості та його стадійності. Теоретичні і прикладні проблеми психології. Луганськ, 2013. № 2. С.185-193.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: навч. посіб. К.: Академвидав, 2010. 543 с.

Столяров Д. Ю.,

здобувач 1-го курсу ступеня

вищої освіти «магістр»

за спеціальністю «Право» Інституту

кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: Ісаков П. М.,

начальник факультету заочного навчання

та післядипломної освіти,

полковник внутрішньої служби,

кандидат історичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В УСРР В 1920–х РОКАХ

На даний момент українська кримінально-виконавча система перебуває у стадії реформування. З метою ефективного проведення даного процесу відбувається вивчення та аналіз досвіду у сфері виконання покарань країн Західної Європи та Північної Америки. Для більш об'єктивного аналізу шляху розвитку вітчизняної кримінально-виконавчої системи, доцільно буде звернутися також і до радянської системи виконання покарань. Дослідивши медико-санітарне забезпечення, культурно-просвітню роботу, та працю засуджених у 20-х роках, ми матимемо змогу охарактеризувати діючу в той час систему відбування покарання, і порівняти її з сучасною.

Проблема медико-санітарного забезпечення в'язнів була актуальною у всі періоди існування місць ув'язнення. Як свідчать архівні дані 1-ї пол. 20-х років ХХ ст., дане питання теж потребувало нормативного закріплення та правового врегулювання.

Лікарсько-санітарна частина в місцях позбавлення волі підпорядковувалась на загальних підставах Народному комісаріату охорони здоров'я (далі – НКОЗ) та його місцевим органам, що було зазначено у Положенні НКОЗ і НКЮ УСРР «Про постановку лікарсько-санітарної справи в домах громадських примусових робіт» 1920 року. Призначення лікарів мало здійснюватися губернським або

міським відділом охорони здоров'я за згодою губернського карального відділу, якому належало право відводу.

Проблема неналежного санітарного стану місць ув'язнення була характерною для всіх губерній. Крім загальної розрухи, викликані виснажливими І-ю світовою, громадянською війнами, цьому сприяли і переповненість місць ув'язнення, недостатнє фінансування установ з боку держави, велика кількість в'язнів, матеріально-технічна зношеність багатьох установ. Однією з головних причин незлагодженої роботи медичних частин в місцях ув'язнення була розбалансованість новостворюваного державного апарату, бюрократичні міжвідомчі вузькогосподарські зв'язування стосунків (НКОЗ не бажав визнавати самостійність лікарняної справи в місцях ув'язнення і забезпечувати їх) [2, арк.12].

З метою політичного виховання та освіти ув'язнених та засуджених в установах проводилась культурно-просвітницька робота, яка покладалася на спеціальний відділ. Згідно з Положенням Народного комісаріату юстиції УСРР «Про центральні і місцеві каральні відділи» (липень 1920 рік), до складу ЦКВ входив, зокрема, Культурно-просвітницький. До основних повноважень останнього належало: розробка заходів для організації загальної освіти і виховання, професійного навчання і відповідного політичного виховання (політграмоти), організація у всіх колоніях шкіл загального і спеціального призначення, постійних та пересувних бібліотек в місцях ув'язнення, взаємодія з місцевими органами, що полягала в залученні педагогічного персоналу, забезпечення шкіл необхідними навчальними посібниками, організація занять мистецтвом, утворення в місцях позбавлення волі лекцій, мітингів, концертів, спектаклів, спортивних ігор [1, с.95].

На осіб які перебували у місцях позбавлення волі покладалася обов'язок працювати. Відділ примусових робіт Народного комісаріату внутрішніх справ (далі – НКВС) УСРР звертав увагу на місцях на те, що всі засуджені повинні були бути призначені на роботу (тимчасову чи постійну) негайно по прибуттю в місце відбування покарання. Для військовополонених і в'язнів встановлювався

8-годинний робочий день. Окрім того, у кожного засудженого на руках повинна була бути трудова книжка «встановленої форми, в якій вівся аналогічний запис діловодства робочої частини із зазначенням в ній його заробітку, а рівно і всіх відрахувань і штрафів» [3]. Установи, організації, які використовували за договором працю засуджених, спершу на депозит в'язниці відраховували 50% заробітної плати засудженого. Якщо робота була тривалішою, депозит мав своєчасно поповнюватися.

Підсумувавши все вище сказане, можна зробити висновок, що існуюча в 20-х роках модель кримінально-виконавчої системи, мала репресивний характер, і була спрямована на активне використання осіб позбавлених волі як робочої сили, тоді як сучасна система є ліберальною та гуманістичною, спрямованою на повернення покараної особи в суспільство, виправленим та повноцінним його членом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хрестоматія з історії пенітенціарної системи України / Упор. Г.О. Радов, І.І. Резнік. Київ: ВД «Говард Пресс», 1999. Т.2. Ч.І 456с.
2. ЦДАВОВУ України. – Ф.8. – Оп.1. – Спр.110.
3. ЦДАВОВУ України. – Ф.5. – Оп.1. – Спр.111.

Терещенко В. О.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПЕРСОНАЛ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ЯК СКЛADOBA КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СФЕРИ

В українському суспільстві склалося, що громадськість і держава покладає на працівників кримінально-виконавчої служби особливі очікування і ставить перед ними важливі завдання: виправлення і ресоціалізація осіб, які скоїли злочин. Весь час працівники установ виконання покарань щоденно витримують значні моральні й фізичні навантаження. З досвіду роботи із засудженими відомо, що в більшості з них відчувається «брак» виховання з боку сім'ї, школи, не достатня увага з боку громади. Таким чином, на установи виконання покарань, в обличчі молодших інспекторів, інспекторів, офіцерів та керівництва покладається над завдання – змінити світогляд і поведінку злочинця.

Водночас, інтереси та проблеми осіб, які виконують даний процес, фактично не беруться до уваги. Відсутність результативних планів кар'єри, низька мотивація праці, недосконалість професійного навчання. У зв'язку з таким станом справ у системі виконання покарань спостерігається ряд проблем, таких як: неефективне та непрофесійне виконання обов'язків персоналом, значний відтік кадрів з установ виконання покарань. Більшість із них працює в умовах подвійного навантаження має ненормований робочий день, тиждень, часто без вихідних днів, оскільки доводиться «перекривати» тимчасово незаповнені вакантні посади.

Виходить так, що держава та керівництво відомчих міністерств не цікавиться питанням забезпечення працівників системи моральними та матеріальними благами. При постановці даного питання постає проблема відсутності зацікавленості ефективним виконанням своїх функцій персоналом, що негативно впливає на весь процес виконання покарання і не дає в повній мірі досягти цілей процесу покарання взагалі.

По-перше, спостерігається постійний відтік кадрів з системи, оскільки престиж професії надзвичайно низький, адже особливої моральної чи матеріальної зацікавленості в роботі із засудженими не має. Закономірно, що установа виконання покарань не створює сприятливу морально-духовну атмосферу особистості. І для кожного пересічного громадянина зрозумілі слова працівників установ виконання покарань про те, що вони, забезпечуючи визначене їм державою завдання ізоляції злочинців, фактично разом із ними відбувають покарання.

Другою причиною виступає те що, значна частина працюючих в установах кримінально-виконавчої служби не відповідає високим професійним вимогам, які визначені сучасними міжнародними стандартами щодо утримування засуджених, освіти та високотехнологічного виробництва. Від цього найбільше потерпає сам працівник і, звичайно, засуджені.

По-третє, це безпека працівника під час несення служби. Застарілі спеціальні засоби в установі, не відповідають стандартам та забезпечення безпеки, як працівникам так і засудженим.

На нашу думку, для зупинення цього процесу необхідно докорінно покращити фізичний і психологічний відбір, з повним дослідженням соціально і професійно важливих якостей особистості, яку підбирають на службу, за для спроможності на високому організаційному рівні виконувати поставлені завдання.

Професійна підготовка рядового і начальницького складу – це організований процес з оволодінням знаннями, спеціальними уміннями і навичками, необхідними для успішного виконання службових завдань.

Професійна підготовка включає основні форми здобуття освіти: навчання у вищих і спеціалізованих навчальних закладах освіти, стажування на курсах підвищення кваліфікації, удосконалення професійної майстерності на виробництві.

Крім того, існує багато інших підходів до професійного розвитку, включаючи консультації, тренінги, спільні практики, наставництво, технічна допомога.

Професійна підготовка персоналу здійснюється у відомчих навчальних закладах, у навчальних закладах інших міністерств і відомств та за місцем проходження служби. Після навчання повинні одразу ділити працівників, які більш схильні до роботи в установах покарання та осіб, які можуть працювати у службі пробації. Додатково працівників, які бажають працювати в установах виконання покарання також потрібно поділити за напрямками їх підготовки. Тим самим, забезпечиться робота працівника на своєму робочому місці, його досягненням поставленого завдання державою та суспільством: виправлення і ресоціалізація осіб, які скоїли злочин.

Нове законодавство, активні соціальні перетворення, розширення міжнародних зв'язків, що спрямовані на зміцнення демократії утвердження в національній системі законодавств принципу верховенства права, розвиток ринкової економіки, посилення ролі громадськості і громадського контролю за діяльністю державних інституцій, вимагають по-новому працювати і мислити.

Підсумувавши все вище зазначене, можна сказати, що працівники Державної кримінально-виконавчої служби України є незахищеною частиною системи відбування покарань, що з огляду на ту високу роль, яку вони виконують, є абсолютно несправедливим і потребує докорінних змін задля повного досягнення цілей покарання, ефективного виконання покладених державою функцій на Державну кримінально-виконавчу службу України та її відповідності європейським вимогам виконання і відбування покарання. Адже, персонал установи виконання покарання має бути обличчям держави та гідно представляти її на всіх рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хміль Ф. І. Управління персоналом. К. : Академвидав, 2006. 488 с.
2. Бараш Є. Ю. Персонал державної кримінально–виконавчої служби: поняття та структура. Право і безпека. 2010. С. 75-79.
3. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889–VIII // Відомості Верховної Ради України. ред. від 03.08.2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889–19/page5>

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ

Астаф'єва К.Ю.

*начальник сектору планування та контролю
Інституту кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник: Кіслов О.І.

*старший викладач кафедри пенітенціарної
діяльності Інституту кримінально-
виконавчої служби*

ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Права засуджених, це тема, що не втрачає своєї актуальності вже досить тривалий час, і, мабуть, не втратить його ще довго. Проблеми, що стосуються прав засуджених у своїх роботах підіймали такі провідні українські вчені як І.Г. Богатирьов, О.М. Джужа, А.Х. Степанюк, Ю.В. Чоботарьова, В.О. Човган. Окремі аспекти цих проблем досліджувались у наукових працях М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, Т.А. Денисової, В.О. Корчинського, та ін. Останнім часом увага до правового статусу засуджених приділяється із боку різних суб'єктів, і це є цілком очікуваним, адже в нашій країні відбувається реформування Державної кримінально-виконавчої служби.

Наразі статтею 63 Конституції України визначається, що засуджені користуються усіма правами, якими наділена і звичайна людина, але обмежується в тих які визначені у Кримінально-виконавчому кодексі України (далі – КВК України), законах України, вироком суду [1]. Ці обмеження пов'язані з фактом засудження людини. Обсяг та рівень правообмежень завжди залежить від виду покарання, що призначено вироком суду, та умов його відбування. Такі правові обмеження є тимчасовими (окрім довічного позбавлення волі), тому що вони діють лише в період відбування покарання і встановлюються лише законом. Ці правообмеження зумовлені метою захисту

основ конституційного устрою, внутрішньої і зовнішньої безпеки, моральності суспільства, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів інших осіб. Але дещо сумнівним є таке джерело обмежень, як рішення суду, через те, що вони не вводять нових правообмежень, а лише конкретизують вид і термін покарання, керуючись положеннями існуючого законодавства.

КВК України – це нормативно-правовий акт, що посідає головне місце у кримінально-виконавчому законодавстві України, після Конституції України. КВК України був прийнятий 11 липня 2003 року, з цього моменту у цей закон було внесено ряд змін. Зважаючи на реформування Державної кримінально-виконавчої служби України одним з основних завдань якої є розроблення законодавства у сфері функціонування слідчих ізоляторів та установ виконання покарань відповідно до законодавства Європейського Союзу [2] певні зміни стосуються прав засуджених до позбавлення волі. Так більшість з них пов'язана з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. № 1492-УШ [3].

Цей Закон стосується різних сфер життя засуджених. Так зміни торкнулися кількості грошей, які можуть витратити засуджені до позбавлення волі (ч. 1 ст. 108, ч. 1 ст. 143 КВК України) – так вони мають право без обмежень витратити особисті грошові кошти (раніше ця сума визначалася законодавством і залежала від виду установи виконання покарань і встановленого у ній рівня безпеки, поведінки засудженого під час відбування покарання, стану здоров'я засудженого, виконання покладеного на нього у той час обов'язку працювати).

Ці зміни торкнулися і таких сучасних засобів зв'язку та інформації як телефонний зв'язок та Інтернет. Було закріплено на рівні закону механізм реалізації права засуджених на телефонні розмови (можливість вести які з'явилась у засуджених до позбавлення волі вперше в 1994 р.) та упорядковуються проблеми, що виникли під час реалізації засудженими до позбавлення волі права на користування мережею Інтернет, яке було надане засудженим до позбавлення волі у 2014 році.

Гарантією дотримання права засуджених на працю є нова норма про укладення строкового трудового договору між засудженим та установою виконання покарань. Але «особливостями» цієї праці й надалі залишається те, що час початку та закінчення роботи (зміни), місце та вид роботи визначаються адміністрацією колонії, це обумовлено специфічними умовами у яких знаходиться засуджена особа під час відбування покарання. Так новим є і те, що засуджені до позбавлення волі, залучені до суспільно корисної оплачуваної праці за строковим трудовим договором, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Також, зміною, що гарантує право на оплачувану працю є те, що на особовий рахунок засуджених, які залучаються до суспільно корисної праці, зараховується незалежно від усіх відрахувань не менш як п'ятдесят відсотків нарахованого їм місячного заробітку (раніше ця сума була меншою) [4, с. 495-499].

Щодо засуджених до довічного позбавлення волі то їм після змін пов'язаних з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. № 1 492–УШ надається право витратити для придбання продуктів харчування, одягу, взуття, білизни та предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу без обмеження їх обсягу, а також їм було збільшено кількість тривалих побачень (одне побачення раз у два місяці).

Метою цих змін є досягнення у кінцевому результаті беззаперечного дотримання прав людини та громадянина і гуманізація кримінально-виконавчого механізму. Але низка проблем щодо приведення правового статусу засуджених до позбавлення волі у відповідність до Конституції України та міжнародних стандартів поведіння із засудженими ще залишається, і вони потребують свого вирішення. Існуюча система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення не повною мірою відповідає принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини. Умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту,

потребують приведення у відповідність з європейськими стандартами та удосконалення законодавства, що регламентує діяльність Державної кримінально–виконавчої служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: станом на 3 жовтня 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Суми: ТОВ «ВВП Нотіс», 2016. 56 с.
2. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654–р
Дата оновлення: 13.09.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-r/card2#Card> (дата звернення: 23.03.2018).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 р. № 1492–VIII. Дата оновлення: 07.09.2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1492-19> (дата звернення: 23.03/2018).
4. Лисодєд О. В. Удосконалення правового статусу засуджених до позбавлення волі: новели Закону України від 7 вересня 2016 р. № 1492–VIII / О. В. Лисодєд // Кримінально–правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації : матеріали міжнар. наук.–практ. конф., 12-13 жовт. 2017 р. Харків, 2017. С. 495-499.

Берлінська К. О.,

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавр IV курсу юридичного

факультету Інституту

кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: Кіслов О.І.

старший викладач кафедри кримінології

та кримінально-виконавчого права

Інституту кримінально-виконавчої

служби

ОСОБЛИВОСТІ ПРИДБАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ЗАСУЖЕНИМИ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ В ПРИМІЩЕННЯХ КАМЕРНОГО ТИПУ

Сьогодні в Україні чимало уваги приділяють приведенню кримінально-виконавчого законодавства держави до визнаних міжнародних і європейських стандартів, зокрема щодо питання поводження із засудженими. Одним з елементів режиму, що відображає різницю між умовами відбування покарання у колоніях різного рівня безпеки, є право засуджених до позбавлення волі придбавати продукти харчування та предмети першої потреби. Це положення відповідає ст. 76.2 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями і закріплено в ст. 108 Кримінально-виконавчого кодексу України, де сказано, що:

1. Засуджені мають право придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування, одяг, взуття, білизну та предмети першої потреби на гроші, зароблені в колоніях, одержані за переказами, за рахунок пенсії.

2. Перелік продуктів харчування, одягу, взуття, білизни і предметів першої потреби, що дозволяються до продажу засудженим, визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України [1].

Для придбання засудженими продуктів харчування і предметів першої потреби в установах організовуються крамниці, які працюють щодня, крім вихідних та святкових днів. При цьому адміністрація забезпечує, щоб кожний

засуджений мав змогу відвідати крамницю не менше трьох разів на місяць згідно з графіком у час, відведений розпорядком дня.

Асортимент продуктів харчування та предметів першої потреби, що дозволені для придбання засудженим, визначений переліком [2].

Розділ IX Наказу Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» окреслює певні особливості придбання продуктів у крамницях УВП окремими категоріями осіб, а саме:

1. Особи які тримаються у приміщеннях камерного типу виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки, дільницях посиленого контролю та слідчих ізоляторах, засуджених до довічного позбавлення волі та арешту виводити для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби забороняється;

2. Для таких осіб придбання продуктів харчування і предметів першої потреби здійснює начальник відділення або особа, яка виконує його обов'язки, за заявою засудженого. З цією метою кожному засудженому, який має право на придбання продуктів харчування і предметів першої потреби, видається для заповнення бланк заяви за встановленою формою;

3. Придбаний товар видається засудженому під його особистий підпис на заяві;

4. Придбання продуктів харчування і предметів першої потреби для таких осіб проводиться тричі на місяць [2].

Отже, враховуючи те, що одним з елементів режиму, що відображає різницю між умовами відбування покарання у колоніях різного рівня безпеки, є право засуджених до позбавлення волі придбавати продукти харчування та предмети першої потреби, можна зазначити, що головна особливість придбання продуктів особами, що перебувають в ПКТ в тому, що вони позбавлені права особистого придбання продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально–виконавчий кодекс: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T031129.html (дата звернення 24.03.2018)
2. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: Наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5. URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE26433.html (дата звернення 24.03.2018)

Білодід К.С.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ В СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

На сьогодні мало висвітленим є питання щодо особливостей виконання покарання у вигляді обмеження волі. Обмеження волі є досить специфічним видом кримінального покарання яке має низку проблем щодо його виконання та деяких аспектів функціонування кримінально-виконавчих установ відкритого типу. Дане питання висвітлили у своїх роботах К.А. Новікова, Є.М. Бодюл, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, А. П. Гель, Б. О. Кирись, П. Г. Кушнір, Ю. А. Пономаренко, В. В. Сташис та інші. Але в юридичній науці до сьогодні так і немає чіткого уявлення про правову природу та сутність такого виду покарання як обмеження волі. Тому це питання потребує детального дослідження з боку науковців.

Обмеження волі відповідно до статті 61 Кримінального кодексу України полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці та встановлюється на строк від одного до п'яти років.

Обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до інвалідів першої і другої групи.

Покарання у виді обмеження волі, насамперед, має на меті зменшити негативний вплив позбавлення волі, зокрема – стосовно осіб, які вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості. Застосування даного виду покарання виступає як альтернатива позбавленню волі і цілком відповідає положенням міжнародних норм і стандартів, які Україна ратифікувала та зобов'язалася виконувати.

Необхідно зазначити щодо розмежування обмеження волі та позбавлення волі. Перш за все, відмінність полягає у ступені ізоляції та режиму утримання засуджених.

Порядок і умови виконання покарання у виді обмеження волі закріплено в главі 13 Кримінально-виконавчого кодексу України. Дана глава кодексу визначає права та обов'язки засуджених, умови праці, місце відбування покарання тощо. Місцем відбування покарання у виді обмеження волі є виправний центр, що є кримінально–виконавчою установою відкритого типу. Виправні центри, як установи виконання покарань, беруть участь у виправленні й ресоціалізації злочинців та запобіганні рецидиву, взаємодіючи при цьому з багатьма державними органами і громадськими об'єднаннями як у період виконання покарання, так і після його завершення. Досить проблемним аспектом є законодавче регулювання діяльності виправного центру, адже як установа виконання покарань виправний центр регулюється не тільки Кримінально-виконавчим кодексом України, але й Правилами внутрішнього розпорядку

установ виконання покарань, де найбільше уваги приділяється покаранню у виді позбавлення волі.

Обмеження волі як вид кримінального покарання передбачає тримання в установі виконання покарань без ізоляції від суспільства. Суть цього поняття полягає в переліку благ які надаються засудженим під час відбування ними покарання. До цих благ ми відносимо носіння цивільного одягу, можливість мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них, цінні речі, користуватися грішми без обмежень, одержувати короткострокові побачення без обмежень, а тривалі побачення – до трьох діб один раз на місяць, може бути дозволено короткочасні виїзди, проживання за межами установи після відбуття не менше шести місяців строку покарання.

Однією із характерних ознак даного виду покарання є обов'язкове залучення до праці засуджених, що на фоні загострення економічних проблем в країні є складною задачею для адміністрації виправного центру. На жаль виробництва установ виконання покарань в Україні сьогодні на низькому рівні та не є конкурентоспроможними на ринку. Тому досить важко забезпечити роботою засуджених до обмеження волі яким праця є обов'язком. Основна маса засуджених працює на договірній основі на підприємствах, в установах чи організаціях приватної форми власності, що ускладнює здійснення нагляду за ними з боку адміністрації виправного центру. Деякі вчені зазначають, що обов'язкове залучення засуджених до праці суперечить нормам трудового права та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод посилаючись на те, що це є правом, а не обов'язком людини.

Таким чином, обмеження волі є покаранням із специфічним набором правообмежувальних властивостей, що відрізняються від позбавлення волі. Зокрема однією із особливостей цього покарання, що виділяє його із поміж інших, є обов'язкове залучення до праці засуджених. Так як, деякі аспекти, а саме, медичне обслуговування, загальнообов'язкове державне соціальне страхування і пенсійне забезпечення засуджених здійснюється на загальних підставах, це породжує чимало розбіжностей в практиці застосування. Тому дане

питання потребує дослідження щоб в подальшому удосконалити кримінально-виконавче законодавство України в частині виконання покарання у виді обмеження волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. № 25–26, ст. 131.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. № 3–4, ст. 21.
3. Бодюл Є.М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к. ю. н. – Київ, 2005, – 20 с.
4. Новікова К. А. Місце обмеження волі в системі покарань / К. А. Новікова // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – Вип. 27. – С. 250–257. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7329>
5. Пономаренко О. Обмеження волі як вид покарання в Україні: історичний аспект (XX–XXI століття) / О. Пономаренко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. – С. 132–138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2014/132-ponomarenko.pdf>

Бранець Х.О.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету Інституту
кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник: Кіслов О.І.

*старший викладач кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого
права Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПРОФІЛАКТИКА ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УВП

Останнім часом, дуже гостро постає проблема забезпечення законності та правопорядку в усіх сферах життя. Зростає активність та агресивність злочинного світу, це проявляється і в місцях позбавлення волі. Значна кількість звернень, які надходять на адресу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, та фактів, оприлюднених у засобах масової інформації щодо насильства, приниження людської гідності, свідчення порушень прав і свобод людини, дозволяють зробити висновок, що рівень забезпечення гарантій безпеки засуджених, потребує суттєвого контролю з боку державних і недержавних інституцій [1, с.83].

Згідно з ст.10 Кримінально-виконавчого кодексу України засуджені мають право на особисту безпеку, сутність якого полягає в тому, що у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. У такому разі, відповідна посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого [2, с. 8].

Право засуджених на особисту безпеку забезпечується різними засобами, серед яких можна виділити: охорону і нагляд; заходи виховного впливу, включаючи застосування заходів стягнення і заохочення; заходи безпеки; охорону здоров'я засуджених; переведення засуджених у разі необхідності в безпечне місце.

Профілактика скоєння правопорушень є основою забезпечення безпеки в установах виконання покарань. Важливою передумовою профілактики є вивчення причин злочинності і виявлення факторів, що справляють криміногенний вплив на її стан, структуру і динаміку [3, с. 219].

Профілактична функція відділів соціально-виховної роботи полягає в проведенні індивідуальної роботи з засудженими, які перебувають на профілактичному обліку. Виховна робота повинна проводитися з урахування диференційованого підходу до різних категорій засуджених.

Специфічним аспектом профілактичної діяльності, спрямованим на стримування протиправної діяльності засуджених, є робота з роз'яснення законодавства, яка повинна будуватися на плановій основі. Для здійснення даної роботи слід залучати практичних працівників правоохоронних органів, державних і громадських структур, адвокатів і суддів. Найбільший ефект надає проведення правових бесід в індивідуальному порядку за участю родичів і близьких людей засуджених, що значно підвищує ефективність їх попереджувального впливу.

Співробітники психологічної служби в рамках профілактики здійснюють такі заходи:

- виявляють серед новоприбулих засуджених осіб, схильних до деструктивної поведінки і потребують постановці на профілактичний облік;
- регулярно контролюють психічний стан засуджених, поставлених на профілактичний облік, при необхідності надають їм психологічну допомогу;
- проводять моніторинг соціально-психологічної обстановки в середовищі засуджених, вивчають ступінь довіри до адміністрації, прогнозують розвиток

оперативної обстановки, пропонують керівництву установ виконання покарань заходи щодо її стабілізації;

- ведуть облік малих груп, угруповань негативною спрямованості, і виявляють їх психологічну структуру, пропонують заходи психологічного і виховного впливу на членів групи;

- аналізують і узагальнюють причини конфліктів в середовищі засуджених, вживають заходів щодо їх усунення та профілактики, беруть участь у вирішенні конфліктних ситуацій.

З метою профілактики та корекції виявлених психічних особливостей засуджених, які перебувають на профілактичному обліку, необхідно здійснювати наступний комплекс заходів, що дозволяє знизити ризик виникнення злочинних намірів:

1. Організація сеансів емоційного розвантаження, оскільки для даної категорії засуджених властиві емоційна нестійкість, яка може відобразитися на поведінці засудженого і бути стимулюючим фактором злочинних намірів.

2. Виявлені особистісні особливості свідчать про відсутність комунікативних навичок у засуджених і необхідність їх цілеспрямованого формування або корекції.

3. Проведення соціально-психологічних тренінгів з різними категоріями засуджених.

4. Розвиток розумових процесів, творчої уяви, вміння вирішувати розумові завдання, збільшення рівня інтелектуального розвитку.

5. Взаємодія з усіма зацікавленими службами в питаннях вивчення особистості засуджених та соціально-психологічної обстановки в виправній установі допоможе відчутно впливати на стан роботи по профілактиці злочинів [3, с. 222].

Таким чином, можна зробити висновок, що профілактика вчинення правопорушень є основою забезпечення безпеки в установах виконання покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богатирьов І.Г. Кримінально-виконавче право України: Підручник. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. –352 с.
2. Кримінально–виконавчий кодекс України. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. –104 с.
3. Обеспечение безопасности осужденных в местах принудительного содержания: Сборник материалов круглого стола. – М.: ФКУ НИИ ФСИН России. – 312 с.

Василянтьєва Г.О.

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету Інституту
кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник: Кіслов О.І.

*старший викладач кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого
права Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

В сучасних умовах потужного впливу досягнень науково-технічного прогресу на всі сфери суспільного життя, в тому числі на правоохоронну діяльність, ефективність функціонування кримінально-виконавчої системи задля вирішення покладених на неї завдань може бути досягнута шляхом раціонального використання науково-технічного потенціалу. У зв'язку з цим в рамках загальної проблеми вдосконалення виконання кримінальних покарань виступає проблема вдосконалення правового регулювання і організації застосування системи технічного забезпечення правопорядку і безпеки,

попередження злочинів та інших правопорушення в установах виконання кримінальних покарань [1].

Зокрема, проведене Назаренком В.В. дослідження свідчить що 52% опитаних співробітників установ виконання покарань розглядають інженерно-технічні засоби охорони як один із основних факторів, що сприяє запобіганню втеч засуджених. Хоча стан забезпечення виправних колоній інженерно-технічними засобами охорони 14,1% опитаних вважає не задовільним, 35,9% вважають задовільним, і 50% – добрим. І це не дивно, бо з 13,2 тисяч різних технічних засобів охорони які перебувають в експлуатації, 5,2 тисячі одиниць (39,9 %) застарілих і потребують модернізації. При цьому стан правового регулювання застосування інженерно-технічних засобів охорони у більшості опитаних, 82%, не викликає оптимізму.

Авжеж на державному рівні ставиться завдання щодо вирішення проблеми застарілих засобів охорони, але поки воно не підкріплюється фінансовою підтримкою, тому з її подоланням зволікають. Керівники виправних колоній самостійно намагаються вирішувати ці питання, але, на жаль, кардинально змінити ситуацію не вдається.

Позитивним зрушенням стало створення Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013-2017 роки, яка передбачала завдання щодо модернізації інженерно-технічних засобів охорони і нагляду, впровадження сучасних технологій з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відео моніторингу, автоматизованих інформаційних та телекомунікаційних систем ДПтС з конкретними видатками [2]. Але через соціально-економічні події в державі 2014 року вказану програму не вдалося реалізувати і у березні того ж року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 71 «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» припинив виконання вищезазначеної програми.

Що ж до діючих законів, що регулюють відносини в сфері ІТЗО, то в ст. 103 Кримінально-виконавчого кодексу України закріплено порядок застосування технічних засобів нагляду і контролю в установах виконання покарань [3]. Варто зазначити, що в цій статті є певні недоліки і існує необхідність удосконалення нормативно-правової бази з питань застосування засобів охорони і нагляду. Назва статті «Технічні засоби нагляду і контролю» є суто загальною і носить абстрактний характер і не відображає функціонального призначення техніки, яка повинна міститись у її назві. Частина перша зазначеної статті дає право адміністрації колонії використовувати аудіовізуальні електронні й інші технічні засоби для попередження втеч та інших злочинів, порушень встановленого законодавством порядку відбування покарання, отримання необхідної інформації про поведінку засуджених. Тобто регламентує застосування важливої, проте далеко не повної частини арсеналу спеціальної техніки, що є на озброєнні в установах виконання кримінальних покарань. За рамками терміну «технічні засоби» залишилась значна частина засобів, які використовуються для функціонального призначення виправних колоній. Наприклад, обладнання ДІЗО, ПКТ, режимних корпусів, обладнання контрольно-пропускних пунктів, естакад, тунелів, засоби зв'язку, апаратура для фіксації оперативно-службової діяльності, організаційна та інша техніка. Відсутність чіткого законодавчого закріплення на використання такої техніки призводить до різного тлумачення норм ст. 103 КВК України. Також слід зазначити, що таке формулювання статті безпідставно звужує сферу застосування технічних засобів, адже дозволяє їх використання з метою отримання необхідної інформації про поведінку лише засуджених. Поведінка ж персоналу залишається за межами дії вказаної правової норми [4].

Разом із тим, є очевидним, що приєднання України до європейського співтовариства вимагатиме модернізації діючої системи охорони УВП та приведення її до європейських стандартів безпеки. При цьому важливо наголосити, що потрібне не лише концептуальне, але й реальне створення і впровадження нової моделі охорони УВП на основі переважно комплексного використання інженерно-технічних засобів охорони і нагляду. А це неминуче

потягне за собою значні фінансові витрати на закупівлю, постачання та впровадження нової техніки, яка буде відповідати вимогам європейських стандартів безпеки, що поки є непідйомним для бюджету нашої держави. Одним із важливих напрямків удосконалення охорони виправних колоній має стати модернізація пропускнуго режиму. Так, контрольно-пропускні пункти для пропуску людей повинні бути обладнані системами контролю і управління доступом з функцією ідентифікації особи. З метою профілактики проникнення на територію установ заборонених предметів на додаток до стаціонарних металодетекторів на КПП мають встановлюватись рентгеноскопи для огляду особистих речей та ручної поклажі. Нові Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджені наказом №2186/5 від 29.12.2014 р., не передбачають можливості використання рентгеноскопів [5]. Єдина згадка про застосування технічних засобів міститься у розділі XVII зазначених правил, де вказується, що при обшуках і оглядах використовуються відповідні технічні засоби, а також службові собаки. Для фіксації ходу проведення обшуку персонал установи виконання покарань може використовувати кіно-, фото-, відеозйомку та інші засоби. На жаль, розробники вказаного документу навіть не звернули уваги на майже аналогічний нормативно-правовий акт, прийнятий роком раніше, де конкретизується і порядок, і види таких засобів. Такі недоліки у нормотворенні вказують на відсутність системності у підготовці відомчих нормативно-правових актів з питань діяльності ДПтС України [4].

Отже, закріплення на законодавчому рівні можливості використання технічних засобів є, безумовно, позитивним кроком у формуванні правової бази діяльності УВП, і сприятиме зміцненню законності при використанні досягнень науки і техніки. Проте розгляд нормативно-правової бази щодо використання інженерно-технічних засобів охорони і детальний аналіз змісту ст. 103 КВК України приводить нас до висновку про необхідність удосконалення правового регулювання використання інженерно-технічних засобів охорони в установах виконання кримінальних покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Елифанов С. С. Правовое регулирование и организация применения специальной техники в уголовно-исполнительной системе в целях предупреждения правонарушений / монография // Рязань: Академия ФСИН России. – 2010. – ст. 8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://znanium.com/catalog/product/772519>
2. Про затвердження Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013–2017 роки. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 38. – ст. 1341.
3. Кримінально–виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2017р. // Паливода А.В.– Ст. 103.
4. Назаренко В. В. Проблеми правового регулювання використання інженерно–технічних та спеціальних засобів охорони виправних колоній / В.В. Назаренко// Форум права. – 2015. – № 1. – С. 190–194. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_1_33
5. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань / затв. наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29.12.2014 р., №2186/5 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14>

Ісевич О.О.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інститут кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,
*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

БЕЗПЕКА ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зі змісту ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) можна виокремити таке що, встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання (режим у виправних і виховних колоніях) повинен забезпечувати, поміж іншим, і безпеку персоналу. Це цілком природно, оскільки така суспільна діяльність, як кримінально–виконавча, пов’язана з ризиками різноманітного характеру, що створюють загрозу для життя та здоров’я осіб, які задіяні в процесі реалізації певних програм, завдань, статутних повноважень тощо. Отож, забезпечення безпеки працівників установ виконання покарань (далі – УВП) виступає однією з основних режимних вимог при виконанні кримінальних покарань.

Не дивлячись на значну кількість наукових робіт з даного питання, проблематика застосування на практиці безпеки в кримінально-виконавчих установах у повній мірі не розкрита. Недосконалість розробки даної проблематики в сучасних умовах функціонування ДКВСУ обумовлює актуальність даної теми.

Загалом, безпека – це багатоаспектне поняття, яке можна визначити як стан, коли кому-небудь чи чому-небудь ніщо не загрожує; гарантію, необхідну умову життєдіяльності особи, суспільства, держави, що дозволяє їм зберігати та

збільшувати духовні та матеріальні цінності; відсутність небезпек та загроз для об'єкта [1, с. 58]. Варто зазначити, що суть безпеки полягає в постійному існуванні загрози і перманентна необхідність управління нею.

Спираючись на вище наведені поняття, можемо стверджувати, що безпека персоналу УВП – це стан захищеності життєво важливих інтересів працівників від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Проблема безпеки персоналу УВП має комплексний характер. Вона не повинна обмежуватися захистом працівників від злочинних посягань з боку засуджених, а й має включати у себе їх захист від дії небезпечних технічних, медичних та інших несприятливих факторів, які посилюються в місцях позбавлення волі. До того ж поняття безпеки персоналу УВП повинно включати в себе й негативний вплив оточення на працівників у плані їх професійної деформації, що перебуває у прямій залежності від стажу роботи або служби в місцях позбавлення волі, а також виду УВП [2, с.129].

На даний час до критеріїв оцінки стану безпеки персоналу УВП слід відносити: криміногенний склад засуджених, кількість осіб, які перебувають на медичному обліку як наркомани, алкоголіки, тих, хто має психічні відхилення, ВІЛ-інфікованих, хворих на туберкульоз; дотримання засудженими вимог адміністрації дисциплінарного характеру, а також їх ставлення до цих вимог й кількість конфліктів, які виникають між утримуваними та персоналом установи; кількість погроз відносно працівників й інших засуджених; кількість персоналу, що захворів на туберкульоз чи інші захворювання як загального, так і психічного характеру, включаючи й ВІЛ-інфекцію; статистичні дані про дії протиправного характеру, вчинені відносно персоналу або їх близьких родичів тощо [3, с. 32].

Виходячи із факторів, що створюють небезпеку, були вироблені засоби забезпечення безпеки персоналу УВП. До числа основних засобів забезпечення безпеки персоналу належать як заходи кримінально-виконавчого характеру, так і кримінально–правові заходи. Яскравим прикладом таких заходів є застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї у разі настання загрози життю чи здоров'ю працівників УВП чи інших осіб.

Крім цього, відповідно до закону в колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою: забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб.

Важливе значення має профілактична діяльність в місцях позбавлення волі, спрямована на попередження злочинних проявів стосовно персоналу. Це дає можливість віднести профілактику злочинів та інших правопорушень до числа засобів забезпечення особистої безпеки працівників.

Нагляд за поведінкою засуджених також відіграє значну роль серед інститутів кримінально-виконавчого права. Саме упущення в організації нагляду є одною з умов вчинення злочинів проти працівників установ.

Наступним таким засобом є суворо регламентований внутрішній розпорядок виправної установи, спрямований на попередження зі сторони засуджених нових злочинів й інших правопорушень, на забезпечення нормальної діяльності виправної установи в цілому, його частин та служб, особових осіб, на створення найбільш сприятливих умов для здійснення виправного процесу.

Загалом можна зазначити, що до основних засобів забезпечення особистої безпеки персоналу відносяться: а) застосування до засуджених засобів безпеки; б) нагляд за їх поведінкою; в) суворо регламентований внутрішній розпорядок в УВП; г) профілактика злочинів та інших правопорушень в колоніях; д) технічні засоби забезпечення безпеки в УВП.

При цьому основними функціями системи безпеки в УВП є: виявлення й прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз життєво важливим інтересам працівників УВП; здійснення комплексу оперативних та довгострокових заходів по їх попередженню й нейтралізації; створення та підтримання наготові сил і засобів забезпечення безпеки; управління силами й засобами забезпечення безпеки в повсякденних умовах та за надзвичайних ситуацій; здійснення системи заходів із відновлення нормального функціонування об'єктів безпеки у підрозділах, які постраждали від масових безпорядків та інших надзвичайних обставин; участь у заходах із забезпечення безпеки працівників за межами УВП;

запровадження системи ефективного соціального та правового захисту персоналу.

Підсумовуючи вищесказане можна із впевненістю сказати що, Конституція України створила державний механізм захисту людини у всіх сферах життєдіяльності, проте безпека в ДКВС України, на нашу думку, потребує термінової модернізації, а її нормативно-правове регулювання – вдосконалення. Очевидно, що кримінально-виконавче законодавство України потребує якісних змін шляхом доповнення новими нормами, котрі були б орієнтовані саме на безпеку в ДКВС України з урахуванням пріоритетних особливостей даного інституту та наукових напрацювань, які існують у правовій науці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Новий тлумачний словник української мови / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконіт, 2015. 910 с.
2. Віктимологічний аспект злочинів, що вчиняє персонал виправних колоній / О. Г. Колб // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . 2011. № 1(1). С. 126–135.
3. Ліпкан В. А. Безпекознавство: Навч. посіб. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2013. 208 с.

*Кіслов О.І.,
старший викладач кафедри кримінології
та кримінально–виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Одним із основних завдань держави є охорона суспільних відносин у будь-якій сфері людської діяльності та боротьба зі злочинністю зокрема. Протидія злочинам, які вчиняють в установах виконання покарань також є завданням держави, адже ті протиправні діяння, які вчиняються в місцях позбавлення волі, як і ті що вчиняються у суспільстві взагалі, посягають на певні суспільні відносини. Одним із засобів забезпечення протидії пенітенціарних злочинів є використання інженерно-технічних засобів охорони (далі – ІТЗО).

Так, обравши предметом дослідження саме використання ІТЗО в установах виконання покарань, необхідно звернути увагу на нормативно правове регулювання даного питання. Відповідно до статті 103 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) та статті 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення» адміністраціям установ виконання покарань надано право використовувати аудіовізуальні, електронні й інші технічні засоби для попередження втеч та інших злочинів, порушень встановленого законодавством порядку відбування покарання, отримання необхідної інформації про поведінку засуджених. Аналізуючи ст. 103 КВК України доцільно стверджувати, що саме дана стаття вперше врегулювала порядок застосування технічних засобів нагляду і контролю під час організації режиму відбування покарання, однак відповідно до частини 3 статті 103 КВК України перелік технічних засобів нагляду та контролю має бути визначено у нормативно правових актах

Міністерства юстиції України, крім того, у цих же актах має бути визначено і порядок їх використання. Нажаль на сьогодні відповідних нормативних актів не існує, практичні працівники керуються наказами ще за часів існування Державного департаменту України з питань виконання покарань. Виходить, що чітко встановленого переліку, які технічні засоби можна відносити до засобів нагляду та контролю, які з них можуть застосовуватись у колоніях, а також який порядок їх застосування не зазначено. Також необхідно привернути увагу тому факту, що незважаючи на неодноразові спроби реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) система обладнання периметрів установ виконання покарань ІТЗО залишається незмінною з часів Радянського Союзу і не відповідає Європейським вимогам ізоляції засуджених та захисту суспільства.

Крім того, через недостатнє фінансування та відсутності єдиної стратегії щодо до переоснащення ІТЗО на об'єктах ДКВС України наявні периметрові системи охорони жодним чином не покращують стан ізоляції засуджених в установах виконання покарань.

Як наслідок на сьогодні стан інженерних засобів охорони в забороненій зоні об'єктів установ виконання покарань ДКВС України є застарілим та саме таким, котрий потребує переоснащення та модернізації в цілому. Так, відповідно до статистичних даних: загальна довжина основної огорожі становить 114 тис. м з яких майже 76 % потребують капітального ремонту або заміни; маскувальна огорожа – понад 109 тис. м., з яких майже 80% потребують модернізації та заміни; показники щодо попереджувальної огорожі також невтішні, із загальної довжини біля 96 тис. м. перебуває в незадовільному стані та потребує заміни 86%.

Крім того, низьким є також рівень технічної оснащеності установ виконання покарань та слідчих ізоляторів засобами охорони (понад 90 відсотків наявних комплексів технічних засобів охорони периметрів та 33 відсотки інших типів інженерно-технічних засобів охорони та нагляду установ виконання покарань і слідчих ізоляторів перебувають у незадовільному технічному стані внаслідок

багатократного перевищення граничного строку експлуатації, морального і фізичного зношення). Це змушує керівників установ приділяти більшу увагу організації фізичної охорони із залученням значної кількості персоналу, а не застосуванню сучасних інженерно-технічних засобів охорони і нагляду, охоронних, інформаційних та телекомунікаційних систем.

Крім цього, на даний час 74 відсотки сповіщувачів охоронної сигналізації на периметрах установ виконання покарань експлуатуються понад 16 років та потребують заміни, а близько 10 відсотків сповіщувачів перебувають у несправному стані і підлягають списанню.

Установи Державної кримінально-виконавчої служби лише на 66 відсотків забезпечені комплектами систем контролювання доступу. Наявні в установах системи керування електричними та електромеханічними замками мають строк експлуатації понад 10 років і повністю вичерпали свій ресурс.

Проблеми технічного переоснащення об'єктів ДКВС знайшли своє відображення в Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, де пропонується:

- запровадити сучасні і модернізувати наявні технічні засоби охорони, у тому числі систем відеоспостереження, в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах;

- запровадити в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах сучасні технічні засоби нагляду, які б відповідали вимогам безпеки суспільства та гарантували безпеку персоналу та засуджених, у тому числі у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, а також в уповноважених органах пробації;

- організувати цілодобове відеоспостереження та створити багаторівневу систему відеомоніторингу з метою зменшення впливу людського фактору, оптимізувати охорону установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, запобігання вчиненню злочинів і порушень порядку відбування покарань;

- замінити застарілу телекомунікаційну техніку та засоби зв'язку.

Разом з тим, для покращення та зміни даної ситуації, вважаємо за доцільне приділити увагу зарубіжному досвіду, а саме повністю змінити та модернізувати та систему охорони УВП запровадити принципи і стандарти, що використовується в Європейських країнах.

Костюшко Н.О.

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Кіслов О.І.

*старший викладач кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого
права Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ОХОРОНИ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Кримінально-виконавча система має важливе значення щодо забезпечення суспільної безпеки населення, так як є складовою частиною державних органів, які покликані протидіяти злочинності.

Основним завданням установ виконання покарань є ізоляція засуджених та постійний нагляд за ними, що забезпечується охороною об'єктів Державної кримінально-виконавчої служби.

Для забезпечення ізоляції засуджених, посилення надійності охорони, а також для інших завдань, які виконують відділи нагляду та охорони установ Державної кримінально–виконавчої служби України застосовуються інженерно-технічні засоби охорони.

Система охорони – це угруповання сил і засобів, створене для виконання поставлених службових завдань, яке повинно відповідати специфіці діяльності

установ виконання покарань, конфігурації об'єкта, рівню його обладнання інженерно-технічних засобів охорони та оперативній обстановці, а також забезпечувати надійність охорони та найбільш ефективно і економічне використання сил і засобів.

Ефективна охорона означає виключення вчинення втеч та інших злочинів проникнення на територію установ сторонніх осіб та заборонених для використання засудженими предметів а також втрати матеріальних цінностей установ виконання покарань. Необхідною умовою для визнання ізоляції нагляду та охорони реалізованими ефективно є досягнення цього за рахунок засобів і в порядку визначеному в законодавстві та інших нормативно-правових актах. [1, ст. 108]

Відповідно до статті 103 Кримінально-виконавчого кодексу України, статті 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення» адміністрація колонії має право використовувати аудіовізуальні, електронні й інші технічні засоби для попередження втеч та інших злочинів, порушень встановленого законодавством порядку відбування покарання, отримання необхідної інформації про поведінку засуджених [2].

На периметрах установ виконання покарань одними з найважливіших інженерних засобів охорони та нагляду є огорожі об'єктів, які охороняються. До таких огорож відносяться основна огорожа, маскувальна огорожа, попереджувальна огорожа та огорожа локальних ділянок і секторів.

Загальна довжина основної огорожі – 114317,5 м., із них перебуває в незадовільному стані та потребує заміни 2754,1 м. (2,4%), проведення ремонту потребує 88083,5 м. (76,4%); маскувальної огорожі – 109256 м., із них перебуває в незадовільному стані та потребує заміни 4558 м. (4%), проведення ремонту потребує 87030 м. (79,7%); попереджувальної огорожі – 95690,5 м., із них перебуває в незадовільному стані та потребує заміни 2758 м. (2,8%), проведення ремонту потребує 78378,5 м. (82%). Дані огорожі утворюють заборонену зону установи виконання покарань. Вони призначаються для заборони проходу осіб і

проїзду транспорту за межами КПП, для ускладнення за об'єктом з зовнішньої сторони та для визначення меж внутрішньої забороненої зони.

Технічні засоби охорони включають в себе: засоби виявлення; засоби збору та обробки інформації; засоби контролю та управління доступом на об'єкті; засоби відеоспостереження; засоби оповіщення та виконавчі пристрої; засоби службового зв'язку і засоби електроживлення технічних засобів охорони. Це, в свою чергу, утворює систему технічних засобів охорони – сукупність різноманітних засобів, які забезпечують подання інформації про порушника.

Усі ці заходи спрямовані на попередження та недопущення порушення режиму тримання, скоєнню злочинів та втечі з установ виконання покарань особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, а у разі порушення ними встановленого порядку, передбаченого Наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 року №2186/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань», найшвидшого виявлення та усунення порушень.

На сьогоднішній день в органах і установах виконання покарань використання інженерно-технічних засобів охорони регламентується в основному нормами Кримінально–виконавчого кодексу України, наказами ДДУПВП, наказами Міністерства юстиції України та указами Президента України.

Але, попри це, не видано жодного наказу, який би визначав перелік інженерно-технічних засобів охорони, що можуть використовуватися в УВП і є однією із найскладніших проблем.

Також, на сьогоднішній день, головною проблемою в установах виконання покарань є недостатнє обладнання охоронюваних об'єктів технічними засобами охорони. Належне оснащення УВП закритого типу технічними засобами охорони, нагляду та контролю позитивно позначиться на зміцненні правопорядку і дотримання безпеки в установах, а також сприятиме покращенню умов проходження служби персоналом та їх вивільнення від виконання непрацездатних завдань.

Закріплення на законодавчому рівні можливості використання технічних засобів це безумовно, позитивний крок у формуванні правової бази діяльності виправних колоній, що сприятиме зміцненню законності при використанні досягнень науки і техніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Автухов К.А., Ткачова О.В., Яковець І.С. Особливості діяльності окремих підрозділів кримінально-виконавчої системи: навч. посіб. Право, 2012. 152 с.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України № 1129-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 23.03.2018)

Куценко М.А.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інститут кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,

*старший викладач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Одним із головних прав у правовому статусі людини і громадянина, зазначеного в Конституції України, є право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Сьогодні в Україні медичне забезпечення засуджених є вкрай на низькому рівні і ця проблема привертає особливої уваги і значення.

Медична частина в установах виконання покарань (далі – УВП) відіграє важливу роль щодо забезпечення належної медичної безпеки засуджених.

Статтею 8 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) визначені основні права засуджених, серед яких, зокрема, передбачено право на охорону здоров'я [2]. Так, охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних й оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги. Засуджені, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від вказаних захворювань.

Для реалізації цього права, а також з метою організації належного санітарно-протиепідемічного і лікувально-профілактичного забезпечення осіб, узятих під варту та засуджених, на законодавчому рівні розроблено та затверджено ряд нормативних актів, які регламентують порядок проведення диспансеризації хворих, які перебувають в установах виконання покарань, визначають типові правила внутрішнього розпорядку для хворих, які перебувають у лікарні, передбачають перелік необхідних для оснащення медичних частин СІЗО та УВП медичних інструментів, устаткування та інвентаря, встановлюють перелік захворювань, які є підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання.

Загальні положення медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі передбачені в ч. 1 ст. 116 КВК України, а саме те, що у місцях позбавлення волі організовуються необхідні лікувально-профілактичні заклади, а для лікування засуджених, які хворіють на активну форму туберкульозу, – заклади на правах лікувальних. Для спостереження та лікування хворих на інфекційні захворювання у медичних частинах колоній створюються інфекційні ізолятори.

Особлива увага в нормативно-правових актах, що стосуються медико-санітарного забезпечення засуджених осіб, приділяється проблемі поширення серед цих осіб захворювання на ВІЛ/СНІД, адже в УВП це і зараз є актуальною проблемою. Діагноз ВІЛ-інфекції засудженим встановлюється відповідно до

Порядку встановлення діагнозу ВІЛ-інфекції, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10 липня 2013 року № 585 [3].

Щоб забезпечити належне лікування засуджених, які заразилися на ВІЛ/СНІД, персоналу необхідно здійснювати наступні заходи:

- забезпечувати нормоване заповнення, належне провітрювання, доступ до сонячного світла, доступність медичної допомоги, належне харчування та вправ на свіжому повітрі;
- поширення освіченості щодо ВІЛ інфікування та здорового способу життя, а також раннє діагностування (перевірка під час надходження, звернення за власним бажанням, активне виявлення випадків захворювання);
- відокремлення інфікованих пацієнтів та відстеження контактування;
- ефективне стандартне лікування у суворій відповідності до протоколів BOO3 з DOTSta/або DOTСплюс;
- продовження лікування при переведенні або звільненні.

Однак, не зважаючи на спроби на законодавчому рівні максимально забезпечити належне медично-санітарне забезпечення та охорону здоров'я засуджених, статистика залишається невтішною. Так, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах показник захворюваності і смертності залишається високим.

Медичні послуги для засуджених та ув'язнених осіб також мають безпосереднє відношення до запобігання жорстокому поводженню. Невідповідний рівень медичного обслуговування може швидко призвести до ситуацій, які підпадають під визначення «нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження». Неприпустимо зобов'язувати засуджених та ув'язнених залишатися в місцях, де вони не можуть отримати належного лікування через відсутність відповідних закладів, або якщо такі заклади відмовляються прийняти їх. Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 3 Конвенції з прав людини і основоположних свобод в деяких таких ситуаціях [4].

Отже, законодавством передбачене та гарантоване право засуджених на охорону здоров'я, однак це на низькому рівні, про що свідчать позови

засуджених до Європейського суду. Це явище викликане низкою соціально-економічних та правових чинників, таких як великий відсоток вироків, що передбачають позбавлення волі, різкий ріст злочинності, збільшення кількості засуджених, переповнення установ виконання покарань та постійне недостатнє фінансування цих установ, призводить до того, що право засуджених на охорону здоров'я залишається тільки задекларованим у нормативних актах, хоча, без сумніву, зважаючи на рівень розвитку української економіки, на державному рівні вживаються всі можливі заходи для як найповнішого втілення задекларованих принципів охорони здоров'я у життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.
2. Кримінально–виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1129–15>.
3. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: Наказ МЮУ, МОЗ від 15.08.2014 р. № 1348/5/572. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0990–14>.
4. Конвенція з прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/9>.

*Кучер В.М.,
директор ТОВ «БУДІНВЕСТ-КАПІТАЛ»*

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ І ЗБРОЇ ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ ВОЛІ

Демократизація суспільства, обов'язковість дотримання прав людини на шляху до європейської та світової спільноти призвели до перетворень в усіх сферах життєдіяльності нашої країни й, зокрема, до модернізації органів і установ кримінально-виконавчої системи. У зв'язку з цим одним зі стратегічних завдань реформування вітчизняної кримінально-виконавчої служби є оновлення системи забезпечення прав засуджених, упровадження новітніх тенденцій освітньо-виховного характеру, застосування принципів гуманізації покарання до засуджених.

Однак, не зважаючи на такі завдання, практика застосування заходів безпеки до ув'язнених під варту в слідчих ізоляторах та кримінально-виконавчих установах закритого типу показує, що досить часто персонал Державної кримінально-виконавчої служби України зловживає цим правом, а, подекуди, й перевищує свої повноваження при цьому, що в кінцевому результаті приводить до суттєвого порушення прав і законних інтересів як осіб, які тримаються в слідчих ізоляторах, так і засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі [1]. Однією з детермінант, що обумовлює таке становище, є неналежне правове забезпечення цього виду кримінально-виконавчої діяльності в Україні, а також недостатня роль науковців у роз'ясненні особливостей правових підстав застосування до ув'язнених під варту та засуджених до позбавлення волі заходів безпеки, у тому числі шляхом детального викладення зазначеного питання, у першу чергу, в підручниках, навчальних посібниках і

науково-практичних коментарях до КВК України та в інших доктринальних джерелах.

На наш погляд, слід погодитись з думкою О.В. Копана стосовно того, що, посиляючи свій вплив на різні сфери соціального життя, держава так чи інакше апелює до потреби безпеки, пропонуючи її суб'єктну модель, механізм найбільш повного її задоволення. Таке апелювання зумовлено обов'язковістю існування в будь-якій системі, в тому числі і соціально-політичній, прямого і зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління, а саме: від суб'єкта управління (держави) вимагається декларувати мету безпеки і заходи щодо її досягнення, а від об'єкта управління (людини) – прийняти політичне рішення про довіру чи недовіру цим заходам [2, с. 51]. Спробуємо екстраполювати це твердження на сучасну політику України у сфері виконання покарань у контексті застосування до засуджених, позбавлених волі, передбачених законодавством заходів і засобів безпеки. З огляду на результати наукових досліджень і сформовані підходи з цієї тематики, а також висновки та науково обґрунтовані пропозиції щодо вирішення існуючих проблем реалізації кримінально-виконавчої політики на практиці, з урахуванням правових прогалин з питань застосування сили до засуджених, слід зауважити, внутрішня політика державного регулювання потребує значних удосконалень у аналізованому напрямку діяльності.

Важливим складником внутрішньої політики будь-якої держави є боротьба зі злочинністю, покликана знизити її рівень і забезпечити соціальний стан, який відповідає потребам безпеки суспільства від злочинності. Проте варто з цього приводу погодитись з Г. Лесніковим та М. Лопашенко, які вважають, що у цьому випадку мова ведеться про різні за вагомістю напрямки діяльності держави у цій сфері, визначення форм, завдань, змісту такої діяльності, встановлення державних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю й тісно пов'язаними з нею іншими видами антисуспільної поведінки [3, с. 8-9]. Більш того, слід при цьому враховувати й особливості сучасної правової системи України, пріоритетом у якій є євроінтеграційний вектор розвитку [4, с. 348].

Правова політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямків, характерні риси яких обумовлені предметом, завданнями й методами досягнення корисних для суспільства результатів [5, с. 305]. Такими напрямками, на думку П.Л. Фріса, є кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політика [6, с. 11].

Досягнення необхідного для суспільства стану безпеки від злочинних посягань можливе лише шляхом широкого й комплексного поєднання заходів боротьби зі злочинністю: організаційно-правових і адміністративно-управлінських (як прояв державної волі); соціально-економічних, культурологічних та природно-людських (як розвиток суспільства та людини); спеціально-законодавчих, методологічно-правових і кримінологічних як взагалі, так і з певними її видами. У межах цих заходів кримінально-правовий напрямок державної політики боротьби зі злочинністю виконує функцію системоутворюючого елемента і є необхідним інструментом досягнення суспільно-корисного результату [5, с. 312].

Таким чином, для політики у сфері боротьби зі злочинністю неабияке значення набуває правозастосовна діяльність, оскільки вона стосується практичного використання й ефективного застосування закону, у першу чергу, про кримінальну відповідальність, правоохоронними й судовими органами. Саме цей аспект зазначеної політики відбиває політичну волю держави щодо боротьби зі злочинністю, зокрема з тими її проявами, які набувають особливого негативного резонансу для суспільства. При цьому, якщо в правотворчій діяльності втілюються стратегічні завдання політики держави у досліджуваній сфері, то у правозастосовній – тактичні. Виходячи з цього, варто підтримати думку, що успішне здійснення останньої не може спиратися лише на кримінально-правові норми, якби якісно вони не були виписані. Великого значення набувають організаційно-правові й адміністративно-управлінські заходи, за допомогою яких держава концентрує увагу на боротьбі з певними видами суспільно небезпечних діянь, визнаних законом про кримінальну відповідальність злочинами. Саме тому за певних умов правозастосовча

діяльність може суттєво вплинути на показники результативності боротьби зі злочинністю.

Цей висновок у повній мірі справедливий й до кримінально-виконавчої політики, зміст якої в широкому розумінні переплітається зі змістом інших видів політики у сфері боротьби зі злочинністю, у першу чергу, кримінально-правової. При цьому об'єднуючим елементом цих двох суспільно-правових явищ виступає політика у сфері боротьби зі злочинністю. З іншого боку, кримінально-правова та кримінально-виконавча політики є структурно-інтегрованими елементами більш широкого поняття – політики у сфері боротьби зі злочинністю. Проте, не дивлячись на діалектичний зв'язок між злочином і покаранням, слід зазначити, що кожен із зазначених елементів має свій вузький зміст, який, з одного боку, дає можливість автономного їх існування, а з іншого, дозволяє виокремити відміни та об'єднуючі ознаки. Слід звернути увагу на те, що не дивлячись в цілому на досить жорсткий характер норм чинного Кримінального кодексу України, порівняно з кодексом редакції 1960 року, судова практика (як один із видів реалізації кримінально-правової політики) йде по більш гуманному шляху, широко застосовуючи до засуджених норми інституту звільнення від покарання, альтернативні види покарання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дані Генеральної прокуратури України за 2013 р. *Офіційний сайт ГП України* : веб-сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення 25.03.2018).
2. Кресін О. В. Порівняльне законодавство в Україні: сучасна проблематика та перспективи розвитку. *Міжнародне право і національне законодавство. Збірник наукових праць. Вип. 3.* 2003. С. 52 – 58.
3. Мардох Д. Боротьба з жорстоким поведженням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поведження : доповідь. Київ : «К.І.С», 2010. 108 с.

4. Хашматулла Б. Актуалізація понятійного апарату сравнительного правоведення. *Юридический вестник*. 2003. № 3. С. 102-106.
5. Гель А. П. Кримінально-виконавче право України : [навч. посіб.] / [А. П. Гель, Г. С. Сємаков, І. С. Яковець]; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
6. Шемшученко Ю. С. Європейське право: теорія і практика. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом* : матеріали науково–практичної конференції. 25–26 жовт. 1998 р. Київ, 1998. С. 26-28.

Микало Ю. В.,

здобувач 1-го курсу ступеня вищої освіти
«магістр» за спеціальністю «Право»
Інституту кримінально-виконавчої
служби

Науковий керівник: Ісаков П. М.,

начальник факультету заочного навчання
та післядипломної освіти, полковник
внутрішньої служби, кандидат
історичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Призначаючи покарання, суд обов'язково вказує строк, на протязі якого засуджений повинен його відбувати. Але покарання – це не самоціль, воно призначається для досягнення певного позитивного ефекту, а саме для виправлення і ресоціалізації засуджених, а також попередження вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Передбачається, що вказана мета буде досягнута за той строк, який визначив суд в своєму вироку. Однак позитивні зміни в свідомості та особистості засудженого можуть статися раніш, ніж закінчиться строк покарання, і в такому випадку покарання втратить свої

соціально-орієнтовані виправні та попереджувальні властивості та перетвориться на суто каральний вплив [1, с. 304].

Для уникнення таких ситуацій, закон передбачає можливість дострокового звільнення від відбування покарання, що знайшло своє відображення у ст. 81 Кримінального Кодексу України.

Кримінально-виконавче право регулює порядок та умови винесення установою виконання покарання подання до суду про застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

Згідно положень, визначених ч. 2 ст. 81 КК України, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення [2].

Під сумлінною поведінкою у науковій літературі зазвичай розуміється свідоме і безперечне дотримання засудженим режиму відбування покарання та обов'язків, встановлених діючими нормативно-правовими актами з цих питань, законних вимог адміністрації. Наука кримінально-виконавчого права розуміє сумлінне ставлення до праці як чесне та повне виконання засудженим своїх трудових обов'язків, покращення кількісних та якісних показників виконуваної роботи, підвищення робітничої кваліфікації, бережливе ставлення до обладнання та інструментів, суворе дотримання правил технічної безпеки тощо.

Тобто, виходячи з положень Кримінального Кодексу України, без сумлінного ставлення до праці застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання є неможливим.

Проте, у зв'язку з внесенням змін до КВК України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 року № 1492-VIII, участь у суспільно корисній праці для засуджених уже не є обов'язковою як це було раніше, а являється їх правом.

Відповідно до змін, внесених зазначеним вище законом до ст. 130 КВК України, до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заходи заохочення можуть застосовуватися за виконання покладених обов'язків та

додержання правил поведінки, встановлених КВК України та правилами внутрішнього розпорядку колонії, дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці.

Згідно ч. 8 ст. 131 КВК України, адміністрація колонії зобов'язана щоквартально проводити оцінювання поведінки особи, додержання нею правил поведінки, а також дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці та приймати вмотивоване рішення про доцільність або недоцільність застосування до особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, заходів заохочення [3].

Законодавець виключив із положень даної статті поняття сумлінної поведінки та ставлення до праці.

Враховуючи дане положення, можна дійти висновку, що якщо протягом кварталу засуджений не допускав порушень вимог режиму відбування покарання, дотримувався правил поведінки, не допускав порушень правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці, то фактичної підстави для відмови в застосуванні заходу заохочення до такого засудженого немає.

Також, візьмемо до уваги, що у зв'язку з внесеними змінами до кримінально-виконавчого законодавства, засуджений може відмовитись від участі в суспільно корисній праці за власним бажанням, скориставшись положеннями ст. 107 та 118 КВК України. Проте адміністрація установи не може використовувати сам факт відмови засудженого від участі в суспільно-корисній праці як підставу прийняття негативного рішення щодо застосування до нього заходу заохочення. А отже, якщо порушень вимог режиму відбування покарання засуджений не допускав, адміністрація установи не може відмовити в застосуванні заходу заохочення.

Після фактичного відбуття засудженим строків, передбачених ст. 81 КК України, за наявності у засудженого заохочень та за відсутності стягнень, при вирішенні питання про доцільність застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, у адміністрації установи виконання покарань відсутні фактичні підстави для прийняття негативного рішення. Не

зважаючи на умови застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, зазначені у ст. 81 КК України.

Можливим шляхом вирішення даної проблеми може бути одночасне внесення змін до всіх нормативно-правових актів, що стосуються питання умовно-дострокового звільнення засуджених до позбавлення волі, включаючи кодекси, закони, накази, інструкції, методичні рекомендації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально-виконавче право. Підручник. / А. Х. Степанюк, О.В. Лисодєд, В.В. Голіна та ін.; за ред. А.Х. Степанюка – Харків, 2004, 331 с.
2. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р. – Київ.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 року № 1492–VIII.

Мотуз І.В.,

*здобувач 1-го курсу ступеня вищої освіти
«магістр» за спеціальністю «Право»
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Ісаков П. М.,

*начальник факультету заочного навчання
та післядипломної освіти, полковник
внутрішньої служби, кандидат
історичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ТА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

Злочинна поведінка неповнолітніх – одна з актуальних проблем українського суспільства, яка набуває глобального характеру. Вже з початку 90-

х років минулого століття в Україні стала чітко простежуватися трансформація ціннісних орієнтацій молоді. У певної частини з'явилася стійка тенденція відсутності поваги до законослухняної поведінки.

На шляху надання психологічної допомоги неповнолітнім, засудженим до позбавлення волі з метою сприяння у їхньої самореалізації існує ряд проблемних моментів як у діяльності пенітенціарної системи, так і у сфері правосуддя в цілому. Залишаються відкритими такі питання: ефективне залучення психологів до надання допомоги засудженим до позбавлення волі (або тим, хто відбув покарання у місцях позбавлення волі), заохочення та фінансування такої допомоги, а також її правове врегулювання; впровадження сучасних вітчизняних та закордонних досліджень з юридичної психології та психології в цілому в діяльність правоохоронних, пенітенціарних органів; психодіагностика засуджених, здійснення відповідного психічного впливу з метою коригування їхньої поведінки, ціннісних орієнтацій, установок, стереотипів, зміни кримінальної субкультури в цілому; здійснення психологічного впливу на засуджених з урахуванням гендерного, вікового чинника та причин вчинення злочину для створення максимально можливих умов самореалізації [1].

Практика та статистика показують, що місця позбавлення волі не здатні ефективно виправити та ресоціалізувати засудженого, не кажучи вже про створення умов для самореалізації. Оскільки наукою не доведено, що домінантним чинником злочинної поведінки є генетичний, слід припустити в такому разі, що домінантним чинником є середовище. Тому змінювати це середовище шляхом певного психологічного впливу на неповнолітніх засуджених є актуальним, оскільки в далекій перспективі це сприяє їхній потенційній самореалізації, а у ближчій – дає можливість уникати повторних злочинів, змінює Я-концепцію засуджених, їхні пріоритети, мотиви, цінності та низку інших чинників, які спонукають здійснювати суспільно небезпечну діяльність [2].

Статті Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України нічого не говорять про психологічний вплив. Законодавець це не передбачив, не

виокремив з—поміж інших засобів. Тому резюмується, що психологічний вплив на засуджених може здійснюватися у руслі навчання, соціально-виховної роботи та громадського впливу.

Перебуваючи в місцях позбавлення волі, неповнолітні засуджені переживають такі стани: очікування і хвилювання, пригніченості, безнадійності, туги і нудьги, апатії, страху і тривожності, агресивності, самозаспокоєння, самовиправдання, надії. Дослідження Н. Ю. Максимової [3] показали, що переважними почуттями є негативні, зокрема 96% опитуваних вказало на такі почуття: смуток, туга, гнів, агресія. В умовах соціальної ізоляції відбуваються типові зміни психічних станів неповнолітніх засуджених.

Вочевидь, діти і підлітки належать до найменш захищеної та найбільш вразливої соціальної верстви населення, що пояснюється багатьма соціально-економічними, медичними, психологічними та психофізіологічними причинами [4].

Для неповнолітніх, які знаходяться в умовах ізоляції, є характерним фрустраційний синдром, викликаний руйнуванням життєвих планів і який супроводжується почуттями безнадійності, приреченості, незахищеності, відчаю. Наголошено, що стан безнадійності постійно перемежовується зі станом надії.

Типовим станом неповнолітніх засуджених є туга (за домом, рідними, друзями, колишнім способом життя). Синдром туги включає підвищену збудливість і роздратованість, сум, дискомфорт. Підкреслено, що стан суму настільки тяжкий для неповнолітніх засуджених, що вони його пов'язують з якимось чудовиськом, яке терзає людину. Туга, зазвичай, поєднується з нудьгою і далі може перейти в стан апатії. Зауважено, що подальший розвиток стану пригніченості особистості неповнолітнього засудженого може привести до ряду граничних станів, депресій. Також, у зв'язку з активацією механізмів самовиправдання спостерігається тенденція ослаблення почуття винуватості і наростання хибної переконаності у своїй невинності [5].

Після звільнення від покарання неповнолітні відчують серйозні труднощі в адаптації до життя в суспільстві, відновленні соціальних зв'язків, пошуку роботи та здійсненні соціальних функцій.

Ізоляція від суспільства – це особливо гостра й сувора форма державного примусу і стосовно неповнолітніх повинна розглядатися не тільки як крайня, але й як виключна міра. У покаранні присутній елемент превентивного залякування, міститься кара, яка віддзеркалює ідею справедливої відплати за вчинене зло.

Тому, покращення емоційної сфери у неповнолітніх засуджених може здійснюватися за умови:

- максимального врахування особливостей психіки підлітків, віку, статі, стану здоров'я, інтересів, можливостей перспективи подальшого життя;
- створення системи індивідуального та диференційованого впливів соціального, педагогічного, психологічного, правового характеру;
- врахування рівня та характеру соціальної поведінки, а також специфіки реагування на конкретні психолого–педагогічні ситуації.

На сьогоднішній день перспективним є запровадження не тюремних, а альтернативних видів покарань, що не передбачають позбавлення волі підлітків. Не менш важливого значення набуває цілеспрямована підготовка майбутніх працівників пенітенціарної системи, формування в них свідомих знань, умінь і навичок в роботі з неповнолітніми засудженими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Греса Н. В. Психологічні чинники усвідомлення вини неповнолітніми злочинцями: дис... канд. псих. наук. – Харків, 2014. – 189 с.
2. Неживець О. М. Ресоціалізація засуджених та осіб, звільнених з місць позбавлення волі: монографія / О. М. Неживець, Л. А. Жук, І. Л. Жук. – К.: Кондор, 2016. – 222 с.

3. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми гуманізації судочинства та кримінально-виконавчої системи / Н. Ю. Максимова. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2015. – 100 с.
4. Ростомова Л. М. Особливості переживання провини неповнолітніми, схильними до правопорушень: автореф. дис. канд. психол.наук. – К., 2010. – 17 с.
5. Шикуленко А. В. Вплив середовища на розвиток емоційного конструкта особистості. – Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2012. – 124 с.

Романов М.В.,

доцент кафедри кримінології і

кримінально-виконавчого права

Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук

ОТКАЗАТЬСЯ ОТ ПОЖИЗНЕННОГО

Пожизненное заключение – один из видов наказаний, предусмотренных действующим законодательством Украины, и, одновременно – вид наказания, вызывающий наибольшее количество вопросов. Дискуссионность этого наказания очевидна. Кажется понятным, что возможность наказывать человека, лишая его свободы на всю оставшуюся жизнь, нуждается в серьезном обосновании. И наука дает такое обоснование, указывая на повышенную общественную опасность, «неисправимость» осужденного и прочие подобные штампы, которые давно требуют переосмысления и пересмотра. Особенно актуально это в свете существующих вполне успешных практик наказания, в том числе и опасных преступников, в европейских странах без применения к таким лицам пожизненных сроков наказания.

И действительно, если всмотреться в доктринальные положения, этот вида кары, в ее, скажем так, теоретическую подоплеку, можно убедиться, что она фактически отсутствует. Исторические свидетельства не дают нам возможности

утверждать, что пожизненное лишение свободы возникло эволюционным путем и стало логичным «этапом» в развитии института наказания в виде лишения свободы.

Поэтому утверждать, что пожизненное лишение свободы имеет какую-либо логическую обусловленность или социальную оправданность, мы не можем. Для этого нет оснований, по крайней мере, в очевидной исторической реальности. И даже наоборот, исходя из положений Конституции, которая провозглашает жизнь человека наивысшей социальной ценностью, необходимо признать, что ни смертная казнь, ни «погребение заживо» в учреждении исполнения наказания, нельзя рассматривать как «здоровый» социальный и правовой феномен.

Мировая наука и практика правоприменения, поставив во главу угла приоритет прав и свобод человека, вынуждена была признать, что наказание в виде смертной казни и пожизненного лишения свободы не являются гуманными и требуют пересмотра.

Действующее законодательство указывает, что исправление и перевоспитание являются основными целями, стоящими перед уголовным наказанием. Причем законодатель не отграничивает одни виды наказания от других и определяет указанную цель, как общую для всех видов наказания. Кроме того, этим целями подчинены такие институты как пробация, социальная адаптация, институты социального патронажа. То есть те институты, которые призваны устанавливать связь между уголовно-исполнительной деятельности и институтами социальной действительности свободного общества. Думается, что акцент на этих, хоть и не всегда достижимых целях, является позитивной чертой уголовно-исполнительной системы Украины, пусть даже это акцентирование существует сегодня лишь на бумаге. Это оставляет по крайней мере надежду на то, что ситуация с исполнением наказаний потенциально может измениться к лучшему.

Можно констатировать, что доктрина уголовно-исполнительного права Украины признает исправление и ресоциализацию основной целью наказания и старается уйти от исключительно карательной политики исполнения наказаний.

Учитывая такую «сознательность» тем более удивительным кажется то, что ни законодатель, ни правоприменитель не обращает внимания, что наказание в виде пожизненного лишения свободы не вмещается в формат достижения цели исправления и ресоциализации.

Как известно, исправление осужденного – процесс позитивных изменений, которые происходят в его личности и создают у него готовность к самоуправляемому законопослушному поведению (ч. 1. ст. 6 УИК). То есть предполагается, что осужденный в ходе комплексного уголовно-исполнительного воздействия, которое разворачивается в процессе исполнения наказания, положительно воспринимает соответствующие меры и трансформирует полученный опыт в устойчивые социально-приемлемые модели поведения. Причем такие модели должны быть действительно стойкими и указывать на изменения в психике осужденного. Вряд ли это реально достижимо в условиях пожизненного лишения свободы.

Далее. Закон определяет, что ресоциализация – сознательное восстановление осужденного в социальном статусе полноправного члена общества; его возврат к самостоятельной общепринятой социально-нормативной жизни в обществе (ч. 2. ст. 6 УИК). Из этого определения возникает как минимум два вопроса, связанных с наказанием вообще и наказанием к пожизненному заключению, в частности. Во-первых, о каком сознательном восстановлении в социальном статусе можно вести речь, если осужденный отбывает пожизненное лишение свободы? И второе, что означает «полноправный член общества»? Разве осужденный, который отбыл наказание не становится полноправным членом общества, даже несмотря на несостоявшуюся ресоциализацию? Избрание такой семантической конструкции фактически отделяет осужденного от полноправного члена общества, и, учитывая, что он еще вчера не был осужденным (а значит, был полноправным членом общества), ставит под сомнение социальную значимость и полезность наказания, превращая его в слепое орудие, которое просто налагает «клеймо» «неполноправности» без учета личности и обстоятельств.

Что же такое пожизненное лишение свободы? Попробуем определить этот вид наказания. Пожизненное лишение свободы – это лишение свободы передвижения и возможности распоряжаться своим временем и телом, реализуемое путем физической изоляции лица на всю его оставшуюся жизнь и, по общему правилу, предполагает освобождение только в связи со смертью. При таком положении вещей цель исправления и ресоциализации несовместима с наказанием в виде пожизненного лишения свободы, поскольку если нет перспективы освобождения или существенного улучшения условий содержания, то зачем вести себя позитивно, добросовестно работать и вообще к чему-либо стремиться. Логика проста, – если человек не мотивирован, то он не будет прилагать усилий к тому, чтобы изменяться или вести себя порядочно.

Исходя из содержания ст. 50 УК Украины у наказания в виде лишения свободы остается в качестве цели только общая и индивидуальная превенция и кара. Что касается превентивных свойств, то сдерживающий эффект пожизненного лишения свободы кажется сомнительным, а индивидуальное предупреждение, оставаясь единственным объективным фактором, который может быть измерен как эффект наказания, является тождественным с эффектом от наказания в виде лишения свободы на определенный срок. Относительно кары можно отметить, что общепризнанным является то, что наказание, которое преследует целью только кару, является неэффективным и не гуманным.

Учитывая изложенное, возникает вопрос: в чем смысл наказания в виде пожизненного лишения свободы? Выходит, что это наказание противоречит доктрине уголовного и уголовно-исполнительного права, и становится правовым феноменом, который не преследует никаких социально–положительных целей, и не учитывает человека как наивысшую социальную ценность. Одновременно это наказание не отвечает положениям ст. 3 Конституции Украины, которая признает человека, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность наивысшей социальной ценностью. Пожизненное лишение свободы помещает человека в условия физической изоляции фактически без надежды на освобождение, без стараний и стимулов к

исправлению и других личностных изменений, без какой бы то ни было перспективы. К этому перечню следует прибавить то, что наказание в виде пожизненного лишения свободы является экономически невыгодным, оставаясь «пожизненной» обузой для налогоплательщиков. Кроме того, сама суть пожизненного лишения свободы должна насторожить общественность еще и потому, что государство, признавая возможность пожизненного лишения свободы, тем самым постулирует собственную неспособность создать условия для изменения, осужденного во время отбывания наказания и неспособность создать институты, которые бы могли поддержать освобожденного после отбывания наказания, интегрируя его в общество, «плодом» которого (в некотором смысле) осужденный, собственно, и является. То есть наличие этого наказания в правовой системе свидетельствует о слабости и неуверенности государства в собственных действиях.

Возможно среди тех случаев, когда пожизненное лишение свободы можно считать оправданным, должны быть оставлены уголовные правонарушения против человечества, против мира и безопасности людей. В случае осуждения лица за такое правонарушение, учитывая их масштабность и невозможность реально оценить и «измерить» тот вред, который причинен, невозможность с гуманитарной точки зрения применить такие «категории» как понимание, прощение и раскаяние, допустимо применение наказаний, которые не учитывают установленную цель уголовно-исполнительной деятельности и наказания.

Для всех иных видов правонарушений необходимо применять срочные виды наказания.

Паламарчук І.М.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інститут кримінально-виконавчої
служби НАВС*

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,
*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОРОТКОЧАСНИХ ВИЇЗДІВ ЗАСУДЖЕНИХ ЗА МЕЖІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

На сьогоднішній день в кримінально-виконавчому законодавстві існує безліч інститутів, які спрямовані на стимулювання засуджених до правослужняної поведінки та слугують для їх виправлення і ресоціалізації. Одним з таких, є короткочасний виїзд засуджених за межі установ виконання покарань. Даний елемент є правом засудженого, яким він може скористатися за виняткових обставин передбачених ст. 111 КВК України, перелік яких є вичерпним. І хоча в законі вказується процедура отримання даного блага, визначення його законодавець не трактує.

Нині надання засудженим до позбавлення волі виїздів за межі колоній пов'язано з низкою як теоретичних так і практичних питань. Відсутнє комплексне уявлення про зміст цього інституту, підстави застосування та й сама процедура таких виїздів є недостатньо досліджена та врегульована в нормативно–правових актах. Такий стан справ став результатом, зокрема, недостатньої уваги з боку наукової спільноти [1].

Указані обставини та відсутність у науковій доктрині чіткого підходу до визначення правової природи інституту короткострокових виїздів засуджених за межі виправних колоній свідчить про необхідність здійснення поглибленого дослідження даного інституту з метою подальшого його удосконалення [1].

Один з перших дослідників інституту короткострокових виїздів засуджених за межі виправних установ Ю.А. Леконцев у зв'язку з зазначеним вище зазначив, що він ближче всіх примикає до таких інститутів, як пересування засуджених без конвою (супроводу), проживання засуджених жінок поза колонією протягом часу звільнення від роботи по вагітності та пологах або до досягнення дитиною дворічного віку. При цьому спільним при застосуванні всіх цих інститутів є те, що засуджений до позбавлення волі на деякий час (робочий день, тиждень, період вагітності і т. д.) знаходиться в умовах, що не пов'язані з ізоляцією від суспільства, і він може пересуватися на свій розсуд [2].

І.М. Пяткевич розглядав такі виїзди як врегульовану нормами кримінально-виконавчого (і частково – адміністративного) права зміну порядку та умов відбування покарання у виді позбавлення волі з наділенням засудженого додатковими (деякими) елементами правового статусу громадянина. За своєю правовою формою, на думку вказаного науковця, виїзд є законним інтересом засудженого, який безпосередньо не охоплюється змістом встановлених законом прав і свобод, але підлягає захисту з боку держави і охороняється законом. [3, с. 20].

Підтримуючи такий підхід, О. О. Соколов дещо ширше пропонує розуміти поняття «короткостроковий виїзд» та його значення. Зокрема, він стверджує, що інститут виїздів засуджених відноситься до числа заохочувальних інститутів кримінально-виконавчого права, він спрямований на стимулювання правислухняної поведінки у засуджених, підтримку корисних соціальних зв'язків, а також є ефективною профілактикою втеч та інших злочинів, які вчиняються в місцях позбавлення волі. [4, с. 187].

Крім цього, він зауважує, що під час виїзду засудженого кримінальне покарання не призупиняється, однак для нього встановлюється ряд каральних обмежень. Перш за все, ці обмеження пов'язані з відсутністю ізоляції засудженого від суспільства під час проведення виїзду і ряду вимог внутрішнього розпорядку в установі. Під час виїзду засуджений має право носити цивільний одяг, мати при собі гроші, вільно переміщатися в межах того

населеного пункту, в якому він повинен проводити виїзд. Саме на цій підставі О.О. Соколов й пропонує під виїздами засуджених до позбавлення волі за межі УВП розуміти тимчасове перебування засудженого за межами установи, що дозволяється її адміністрацією, та є складовою частиною кримінального покарання з наділенням засудженого деякими елементами правового статусу громадянина, пов'язаними з відсутністю ізоляції від суспільства, що надається в цілях посилення виховного впливу і необхідності спілкування засудженого з зовнішнім світом, сприяння його виправленню [4, с. 188-189].

У змістовному відношенні, як відмічають І.М. Пяткевич та В. І. Старков, «виїзд» являє собою такий, що послідовно розгортається в часі, комплекс діяльнійсної активності: по-перше, адміністрації УВП, яка, як відомо, виступає в якості суб'єкта прийняття рішення, на основі якого засудженому або дозволяється, або забороняється виїзд за межі установи, а також спеціальних заходів з підготовки вибуття засудженого з установи в тому випадку, коли нею приймається позитивне рішення; по-друге, засуджених, яким на підставі закону необхідно: самостійно і за свій рахунок придбати квитки на проїзд в дві сторони, дістатися місця відбування короткочасного виїзду, повернутися до УВП, а також значний обсяг діяльності, пов'язаний з їх тимчасовим перебуванням у місці його проведення; по-третє, діяльності по здійсненню спеціального соціального контролю за засудженими, тобто за тим, як здійснюється їх діяльнійсна активність в період самостійного перебування за межами установи [5, с. 13, 14].

Отже, підсумувавши вищевикладені поняття різних науковців, які досліджували дану проблематику можна зробити висновок, що короткочасним виїздом засуджених за межі установи виконання покарань є тимчасове (обмежене певним строком), залишення засудженим меж установи виконання покарань на підставах і в порядку, визначеними в законі, з метою підтримання сімейних зв'язків, отримання медичної допомоги, а також вирішення інших питань, спрямованих на ресоціалізацію особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колб А., Крук О. Понятие кратковременных выездов осужденных в Украине за пределы колонии [Электронный ресурс] режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9161/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B1.pdf>.
2. Леконцев Ю. А. Правовое регулирование и перспективы развития института краткосрочных выездов осужденных за пределы мест лишения свободы. [Текст]: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Леконцев Ю. А. – М., 1980. – 23 с.
3. Пяткевич И. Н. Выезды осужденных к лишению свободы за пределы исправительных учреждений: (правовые и орг. вопр.) [Текст] / Пяткевич И.Н.: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. – М. – 1997. – 20 с.
4. Соколов А. А. Выезды осужденных к лишению свободы за пределы исправительных учреждений [Текст]: дис. канд. юрид наук , спец.: 12.00.08 / Соколов А. А. – М., 2010. – 218 с.
5. Пяткевич И. Н. Правовые и организационные вопросы выездов осужденных к лишению свободы за пределы исправительных учреждений: учебное пособие [Текст] / Пяткевич И.Н., Старков В.И. – М.: Изд-во Акад. управления МВД России, 1999. – 105 с.

Пятковська Ю.В.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,

старший викладач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Право на охорону здоров'я є одним з конституційних прав людини і громадянина. Не становлять винятку й засуджені, яким ст. 8 КВК України встановлено право на охорону здоров'я, але можливість реалізувати це право сьогодні є вкрай важко, про що свідчать численні скарги осіб, які відбувають покарання до Європейського суду з прав людини. Інститут звільнення від покарання та його відбування є одним із проявів принципу гуманності у кримінальному праві.

Дослідженням особливостей звільнення від відбування покарання за хворобою займалися свого часу відомі вчені у галузі кримінального права та кримінології, а саме: М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. А. Клименко, О. Ф. Ковітіді, А. С. Михлин, А. В. Наумов, С. Н. Сабанін, Н. С. Таганцев, Ю. М. Ткачевський та ін.

Слід враховувати складний період в економічній та соціальній політиці нашої держави і реформу вітчизняного кримінального законодавства, яка відбулася на початку цього століття, чим суттєво змінила інститут звільнення від покарання. Так, у ньому з'явилася норма про звільнення від покарання за хворобою, що міститься в ст. 84 КК України, на якій ми зупинимось детальніше. Слід зазначити, що до набрання чинності КК України подібні приписи містилися

лише в кримінально-процесуальному й кримінально-виконавчому законодавстві, що вносило незавершеність у процес правового регулювання звільнення від покарання.

Звільнення засудженого за хворобою є складовою частиною забезпечення права засудженого на охорону здоров'я, оскільки передбачає надання йому можливості достроково звільнитися з метою створення більш сприятливих умов для лікування й одужання. І тому правильно буде вважати цей інститут проявом гуманності до засудженого, з відповідними акцентами під час застосування звільнення за хворобою.

За умовами звільнення, всі види звільнення від відбування покарання можна поділити на умовні та безумовні. До умовних належать ті види звільнення, застосування яких пов'язується з дотриманням особою, звільненою від відбування покарання, відповідних вимог щодо своєї поведінки протягом іспитового чи іншого, встановленого законом, строку або одужання особи, звільненої від покарання або від подальшого його відбування за хворобою. Умовний характер мають такі види звільнення від покарання та його відбування: а) звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. ст. 75, 76, 77, 78 КК України); б) звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79 КК України); в) умовно–дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України); г) звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України); д) звільнення від відбування покарання за хворобою (ст. 84 КК України) [1].

Кримінальний кодекс України передбачає три самостійних види звільнення особи від покарання за хворобою, які визначаються характером захворювання та особливостями суб'єкта, до якого застосовуються. Обов'язковим звільненням від покарання згідно з вимогами ч. 1 ст. 84 КК України є: 1) захворювання особи, яка відбуває покарання, на психічну хворобу; 2) позбавлення її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними [1].

Однією з обставин, які роблять покарання особи повністю чи тимчасово неможливим або недоцільним, є негативні зміни стану її фізичного або психічного здоров'я після вчинення злочину. Закон передбачає: звільняється від покарання особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. А особа, яка після вчинення злочину або постановлення вироку захворіла на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування (ч. 1, 2 ст. 84 КК України). У випадку визнання засуджених військовослужбовців непридатними до військової служби за станом здоров'я вони звільняються від покарання у виді службових обмежень, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні (ч. 3 ст. 84 КК України) [1].

Однак в даному інституті є одна особливість, оскільки із трьох видів звільнення від покарання та його відбування лише останній (указаний в ч. 3 ст. 84 КК України) є остаточним. Це означає, що законодавець змішує правову природу двох правових інститутів – звільнення від відбування покарання та відстрочення виконання обвинувального вироку. Звільнення за хворобою в усіх випадках сприймається саме як звільнення, яке має певні умови, але покладає край відбуванню покарання. Формулюючи ч. 4 ст. 84 КК України, законодавець фактично наділив звільнення за хворобою деякими ознаками відстрочки виконання обвинувального вироку, передбачивши повернення до відбування покарання тих засуджених, які одужали. Але зважаючи на те, що за цією підставою найчастіше звільняють засуджених, які помирають протягом незначного часу після звільнення, цей «недолік» ст. 84 КК України можна не вважати суттєвим.

Некоректним є формулювання використане законодавцем у ч. 1 ст. 84 КК України, щодо моменту захворювання засудженого: «Звільняється від покарання особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу...» [1]. Як зазначає з цього приводу А. А. Музика, якщо особа захворіла, наприклад, на стадії досудового розслідування (не під час відбування покарання), а хворобу

виявили у процесі відбування покарання, на таку особу не поширюється дія зазначеної кримінально-правової норми. На думку вченого, текст ч. 1 ст. 84 КК України «необхідно наповнити розумним змістом, узгодивши його з формулюваннями, закріпленими у п. 3 ч. 1 ст. 93 та ч. 4 ст. 95 КК України» [3, с. 345].

Треба зазначити, що констатування у засудженого психічної хвороби або іншої тяжкої хвороби, як передбачено ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України [2], ще не означає безумовного звільнення такого засудженого від відбування покарання. Це питання вирішує суд. Для установ (органів) виконання покарань визначальною ознакою є винесення постанови судом про звільнення засудженого від відбування покарання або відмову такого звільнення та застосування, наприклад, примусових заходів медичного характеру. Тобто, з точки зору кримінально-виконавчого права ця підстава звільнення лише тоді дійсно стає підставою, коли є відповідна постанова суду. На наш погляд, точніше було б сформулювати цю підставу як звільнення за постановою суду про звільнення від відбування покарання за хворобою засудженого.

Як свідчать винесені судами ухвали, захворювання на тяжку хворобу є підставою для звільнення особи від покарання або від подальшого його відбування лише у випадку, якщо ця хвороба не лише за своєю тяжкістю, а й за характером перешкоджає відбуванню покарання, тобто коли подальше відбування покарання загрожує життю або може призвести до серйозного погіршення здоров'я чи інших тяжких наслідків, а також наявної інформації щодо поведінки засудженого під час відбування покарання і саме її розглядають як вирішальний фактор для надання згоди на звільнення засудженого.

До інших обставин, які суд може врахувати при вирішенні цього питання, можна віднести: тривалість відбутого покарання; обставини, які при звільненні від покарання або від подальшого його відбування можуть поставити засудженого у безвихідне становище (наприклад, відсутність постійного місця проживання, рідних чи близьких тощо), а також той факт, що засуджений захворів на тяжку хворобу в результаті навмисного заподіяння собі ушкоджень

під час відбування покарання⁶. Також в практиці непоодинокі випадки відмови від звільнення відбуття покарання засудженим, які хворіють на СНІД [4].

Безумовно, важливим при вирішенні питання про можливість звільнення за хворобою має бути всебічний розгляд подання про звільнення засудженого за хворобою судом. І саме суд повинен встановити, можна звільнювати особу, або ж ні.

Отже, звільнення від відбування покарання за хворобою є результатом дії принципів гуманізму та обґрунтованості виконання покарань, оскільки застосування покарання щодо особи, яка захворіла на психічну хворобу, не має відповідного виправного ефекту, а інша тяжка хвороба засудженого може невинуватно посилити каральний ефект і завдати йому зайвих страждань. Враховуючи, що стан медичного забезпечення засуджених на сьогодні є вкрай низьким, їх звільнення за хворобою необхідно розглядати скоріше як необхідність, пов'язану з неможливістю забезпечення належного лікування в колоніях. Застосування цієї підстави звільнення повинно мати більш гуманне забарвлення й основним критерієм, за яким відбувається оцінювання можливості звільнити особу, необхідно розглядати фізичний стан засудженого та можливість зберегти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-141>
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129–IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>
3. Музика А. А. Вітчизняне дослідження проблем звільнення від покарання та його відбування (нетрадиційна рецензія) / А. А. Музика // Наука і правоохорона. – 2013. – № 1 (19). – С. 343 – 358.

4. Романов М. В. Звільнення від відбування покарання за хворобою: теоретичні та практичні питання / М. В. Романов // Теорія і практика правознавства. – 2013. – № 2 (4).

Хомич Д. В.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Значною перешкодою на шляху становлення України як демократичної, соціальної та правової держави є злочинність. І важливу роль у боротьбі зі злочинністю відіграє покарання, зокрема найсуворіший його вид – довічне позбавлення волі. Найвища міра покарання в Україні, що прийшла на заміну смертній карі(хоча я би не відміняв смертну кару). Яке полягає у примусовій безстроковій ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього установах виконання покарання максимального рівня безпеки та в секторах максимального рівня безпеки у виправних колоніях середнього рівня [1]. Відповідно до ст. 64 Кримінального кодексу України (далі – КК) покарання у виді довічного позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у передбачених випадках, якщо суд не вважає за можливе призначити позбавлення волі на певний строк [2].

Станом на 01 січня 2018 року в Україні 1552 особи відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі.

Незважаючи на ту кількість нормативно-правових актів, що регулюють процес виконання довічного позбавлення волі засудженими, все ж існують відповідні проблеми законодавчого регулювання. Однією з головних є відсутність такої законодавчої бази, яка б давала реальну можливість особі, засудженій до довічного позбавлення волі, довести своє виправлення і відбувати покарання в тих умовах, на які вона заслуговує завдяки своїй поведінці в установах виконання покарань [3, с.111]. Або повернутися до смертної кари. Наступним проблемним питанням є застосування помилування (умовно–дострокового звільнення). Цікавим є те, що у самій назві даного виду покарання – «довічне позбавлення волі» втрачена головна із цілей покарання – виправлення засудженого, оскільки в особи, до якої воно застосовується, уже в апріорі втрачається найважливіша у майбутньому надія на звільнення, а, отже, втрачається сенс перевиховання. В засудженого забирається саме важливе–це свобода, без права змінити ситуацію. Тому принциповою під час ізоляції має бути можливість помилування таких засуджених після відбуття ними нормативно встановленого періоду часу призначеного покарання та за умови, якщо дані, що характеризують поведінку засудженого, свідчать про його виправлення і те, що він не становить небезпеки для суспільства. Застосування прогресивної системи відбування покарання, можливість помилування (дострокового звільнення) є, з одного боку, свідченням гуманності суспільства, що дає злочинцю, який хоче повернутися до нормального життя, ще один шанс, з другого – бажаною перспективою для нього, що буде спонукати засудженого до відповідної правомірної поведінки під час відбування обов’язкового терміну покарання [4, с. 348]. Ще однією цікавою проблемою є вивчення питання психологічного супроводу осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Можливо, було б доцільно відійти від колективного типу впливу на засуджених з боку адміністрації установи виконання покарання, до індивідуального підходу, адже психологічний супровід зазначеної категорії осіб фактично підтримує психологічне здоров’я осіб і дає шанс стати знову повноцінним членом суспільства [5, с. 328]. Крім того, відсутній закон про довічне позбавлення волі,

який би визначав основні конституційні права і обов'язки особи, засудженої до найтяжчого виду покарання, тому що норми кримінально-виконавчого права майже не стосуються питання про конституційні права і обов'язки громадян України щодо вказаної категорії осіб. Залишаються за межами правового регулювання багато відносин у галузі сім'ї та шлюбу, спадкування. Не може бути повною мірою поширене на засуджених конституційне право про недоторканість житла і таємницю листування. Право недоторканості особи обмежується тим, що в будь-який момент засуджений може бути підданий обшуку, а його речі та спальне місце – огляду [3, с. 112].

Сьогодні процеси гуманізації законодавства України призвели до прийняття 14 травня 2015 року за основу Верховною Радою України проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням» (реєстр. № 2292). Цим проектом передбачається, зокрема, уведення можливості заміни невідбутої частини покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням й умовно-дострокового звільнення таких засуджених (зміни до статей 81 і 82 Кримінального кодексу України). А зміни до ч.7 ст.154 зазначеного кодексу пропонують механізм повторного розгляду питань умовно-дострокового звільнення від довічного позбавлення волі у випадку попередньої відмови в цьому [4, с. 352].

Отже, на сьогодні, інститут довічного позбавлення волі потребує ґрунтовного вивчення та усунення усіх проблем, які мають місце в кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві. Ймовірно у перспективі нове законодавство лише за умов відповідного його доопрацювання та все ж таки прийняття, може створити належні умови для відбуття покарання у виді довічного позбавлення волі, а також підвищення ефективності покарання взагалі та застосування пенітенціарної пробації до осіб, які засуджені до довічного позбавлення волі, сприяти всебічному розвитку і припинити повну деградацію «довічників».

І тому реформувати законодавство потрібно. Але, можливо, в першу чергу варто зменшити кількісні показники щорічного призначення даного виду покарання, ще раз переглянути коло злочинів, за вчинення яких можливе його призначення та більш глибоко вивчати осіб, які є «претендентами» на застосування даного виду покарання, звертаючи увагу на нові дослідження в галузі кримінального і кримінально-виконавчого права і результати таких досліджень щодо необхідності врахування характеру особи винного при призначенні будь-якого виду покарання [6, с.48], спираючись на міжнародні нормативно-правові акти з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корись Б. Довічне позбавлення волі як вид покарання за кримінальним правом України. URL: <http://radnuk.info/home/24767c.html>.
2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально-виконавчого права України: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару (Харків, 2015). – С. 111-113.
4. Бараш Є. Ю. Загальні тенденції гуманізації та перспективи пенітенціарної пробації щодо довічного позбавлення волі / Є.Ю. Бараш // Вісник асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1(4). – С. 344-354.
5. Дуюнова Т. В. Сучасний стан наукової розробки проблем виконання покарання у виді довічного позбавлення волі / Т.В. Дуюнова // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 326-330.
6. Мостепанюк Л. О. Звільнення від відбування довічного позбавлення волі: можливість запровадження в Україні / Л.О. Мостепанюк // Судова апеляція. – С. 41-49.

Швець К. А.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ВІДНОСНО НЕПОВНОЛІТІХ

На даному етапі розвитку нашої країни постала необхідність приведення суспільного життя у відповідність з цінностями демократичної правової держави, однією з проблемних питань яких є турбота про майбутнє покоління. Піклування про нього включає в себе в розв'язання проблеми суспільно небезпечної поведінки неповнолітніх.

Значна кількість дітей в Україні нині живуть в особливо важких умовах. Неповнолітні потребують значної уваги, захисту і допомоги як з боку держави, сім'ї, так і всього суспільства. У структурі Державної кримінально-виконавчої служби України функціонує 4 виховних колоній для засуджених чоловічої статті, на які покладено функцію виконання кримінальних покарань стосовно неповнолітніх віком від 14 до 18 років (Ковельська, Кременчуцька, Курязька, Прилуцька виховні колонії) та сектор для тримання засуджених неповнолітніх жіночої статті при Мелітопольській виправній колонії №144.

Питання забезпечення та захисту прав указаної категорії підлітків, нейтралізації негативного впливу умов позбавлення волі на їх особистість, фізичний і психічний стан нині є об'єктом постійного контролю з боку працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. Головним

результатом перебування підлітків у місцях позбавлення волі має бути попередження криміналізації його особистості і відновлення соціальних функцій після звільнення від покарання. Це непросте завдання, оскільки криміногенний і соціально-демографічний склад засуджених досить складний. Соціально-педагогічна занедбаність, що притаманна значній частині неповнолітніх засуджених, частково зумовлена тим, що до засудження понад 40 % неповнолітніх не працювали і не вчилися, майже 50% виховувались у неповній сім'ї, а 10 % взагалі є дітьми-сиротами [1, с. 181].

Незважаючи на вікові, психологічні, педагогічні відмінності, які начебто повинні відрізняти виховні колонії від виправних, особливих відмінностей у правовому регулюванні організації та діяльності виховних колоній не спостерігається, є лише певні послаблення умов відбування покарання.

В даному випадку основними засобами виправлення та перевиховання засуджених є встановлений порядок виконання і відбування покарання, соціально-виховна робота, суспільно корисна праця, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, а також громадський вплив [2, с. 62].

Комплексна система засобів виправлення у виховній колонії передбачає забезпечення процесу ресоціалізації неповнолітніх шляхом:

- системи контактів і методів керування, які сприяють встановленню позитивних стосунків між персоналом і засудженими;
- створення та втілення індивідуальних програм роботи із засудженими, фіксації соціально-виховних та психологічних заходів, які ведуться у Щоденнику соціально-виховної роботи із засудженим неповнолітнім;
- організації загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених;
- надання засудженим можливості займатися фізкультурою та спортом;
- організації дозвілля та культурно-масових заходів;
- надання духовної підтримки та допомоги;
- залучення представників релігійних організацій для духовної підтримки і допомоги;

- надання порад і консультацій;
- надання психологічної допомоги в процесі відбування покарання;
- вжиття заходів щодо полегшення соціальної реабілітації засуджених після звільнення.

Варто також згадати про те, що для практичної реалізації положень ст. 123 КВК України та п. 11.2 Європейських в'язничних правил у діяльність виховних колоній упроваджено програми диференційованого виховного впливу на засуджених, які дають змогу стимулювати в них правослукняну поведінку, розвивають особистий потенціал, корисну ініціативу, здібності та професійні навички. В установах виконання покарань сьогодні реалізуються різні види програм, наприклад: «Освіта», «Професія», «Правова просвіта», «Духовне відродження», «Творчість», «Фізкультура і спорт», «Подолання наркотичної залежності», «Подолання алкогольної залежності», «Підготовка до звільнення» [3, с.75-83].

Вважаємо, що характеристика неповнолітніх засуджених у виховній колонії більшою мірою пов'язується з їх психолого-педагогічними змінами, що відбулися в особистості дитини за час відбування нею позбавлення волі. Дещо менше підлягають зміні соціально-демографічні ознаки вихованців.

Дещо можна відмітити і про правовий статус засуджених, особливістю правового статусу неповнолітніх є те, що вони мають дещо менше правообмежень та більше пільг, що в першу чергу пов'язані не з урахуванням особливостей неповнолітнього засудженого, а із зменшенням розміру каральних заходів, що до них застосовуються. Розвиток правового статусу неповнолітніх засуджених, особливо з урахуванням міжнародних актів, є своєрідним показником бажання і можливості України дотримуватися зобов'язань.

Переважна більшість вимог, які передбачені міжнародними нормативно-правовими актами щодо організації виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі неповнолітніми на даний момент лише впроваджується. На сьогоднішній день вже почали діяти зміни внесені в КВК України, наприклад, частина перша статті 143 КВК України надає можливість засудженим, які

відбувають покарання у виховних колоніях, одержувати короткострокові побачення без обмежень і щомісяця одне тривале побачення, крім того, за постановою начальника колонії засуджені у виховних колоніях мають право одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення за межами виховної колонії [4]. Вищевказане дозволить засудженим долучатись хоча б тимчасово до суспільства та позитивно впливати на процес їх ресоціалізації та виправлення.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо доцільним внести певні зміни і доповнення до чинного законодавства: організаційно забезпечити і максимально наблизити місце відбування покарання неповнолітніми позбавлення волі до місця їх проживання; розробити механізм більш комплексного вивчення особи неповнолітнього засудженого; передбачати окрему програму підготовки персоналу виховних колоній за різними сферами діяльності; для удосконалення громадського впливу на неповнолітніх у виховних колоніях, підвищення ефективності взаємовідносин створити Товариство опіки над виховними колоніями. Але на превеликий жаль впровадити в чинне законодавство та практику частину таких вимог досить проблематично через відсутність належного фінансування зі сторони держави, але з урахуванням реформації системи та прагненням України до європейських стандартів, сподіваємося що майбутнє покоління нашої держави буде мати всі можливості для повної ресоціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чудик Н. О. Особливості відбування покарань неповнолітніми особами / Н. О. Чудик, А. Є. Немоскальова // Право і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 180–182.
2. Башкатов И.П. Основы исправления и перевоспитания несовершеннолетних осужденных в ВТК / И.П. Башкатов, М.Н. Фицула. – М., 1984. – 62 с.

3. Янчук О. Ресоціалізація неповнолітніх, які відбувають покарання /О. Янчук // Соціальна політика і соціальна робота.– К., 2002. – №1. С. 75–83.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>

Шевченко М. І.

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Кіслов О.І.

*старший викладач кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого
права Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ «СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ» ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В структурі Державної кримінально виконавчої служби України (далі – ДКВС України) функціонують територіальні (міжрегіональні) воєнізовані формування ДКВС України (далі – Підрозділи).

Як визначається у статті 12 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005 року N 2713-IV, воєнізовані формування – це підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів (далі – УВП), призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ [1]. У ст. 392 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено, що діями, які дезорганізують роботу виправних установ є тероризування у виправних установах засуджених або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою організованої групи або активна участь у такій групі, вчинені особами, які відбувають покарання у виді обмеження чи

позбавлення волі [2]. Необхідно звернути увагу, що в кримінальному праві під тероризуванням засуджених розуміється застосування до них фізичного насильства або погрози їх застосування; напад на адміністрацію – це вчинення щодо неї насильницьких дій, а також погроза застосування насильства.

На сьогодні, в системі ДКВС України функціонують 7 Підрозділів:

- Дніпропетровський із штатною чисельністю – 38 одиниць з місцем дислокації м. Дніпро;
- Донецький із штатною чисельністю – 21 одиниця та місцем дислокації в м. Маріуполь;
- Житомирський із штатною чисельністю – 31 одиниця – м. Житомир;
- Запорізький із штатною чисельністю – 25 одиниць – м. Запоріжжя;
- Київський із штатною чисельністю – 31 одиниця – м. Київ;
- Одеський із штатною чисельністю – 25 одиниць – м. Одеса;
- Харківський із штатною чисельністю – 25 одиниць – м. Харків.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 06.02.2017 № 292/5 до основних завдань Підрозділів відносять:

- запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу УВП і СІЗО, інших злочинів на об'єктах ДКВС України та здійснення їх охорони;
- участь у заходах щодо забезпечення режиму та його основних вимог в УВП і СІЗО.
- здійснення заходів щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах ДКВС України [3].

Тому, першим ключовим моментом у функціонуванні Підрозділів у кримінально-виконавчій службі України є те, що сфера їх призначення, обмежена чотирма напрямками, а саме: охорона об'єктів; забезпечення режиму та його основних вимог, запобігання та припинення дій, визначених у ст. 392 КК України, а також злочинів терористичної спрямованості. Другим ключовим моментом є недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють

діяльність цих Підрозділів. Особливо це стосується завдання щодо забезпечення режиму та його основних вимог.

Стаття 4 Закону України від 20.03.2003 року «Про боротьбу з тероризмом» № 25 визначає суб'єктів боротьби з тероризмом, до числа яких віднесено центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [4]. У зв'язку з чим, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, в межах своєї компетенції може використовувати на території органів і установ виконання покарань спеціальні антитерористичні підрозділи.

Так, відповідно до ч. 2 статті 105 КВК України для, припинення групових протиправних дій засуджених та ліквідації їх наслідків за рішенням Голови центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, начальника управління (відділу) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань використовуються сили і засоби колонії, органів і установ виконання покарань [5]. А Підрозділи, як вже зазначалося вище, відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів.

Звернемо увагу на те що, однією з функцій діяльності підрозділу є: проведення оглядів і обшуків території житлової та виробничої зон, речей засуджених і осіб, узятих під варту, оглядів інших осіб та їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на території об'єктів ДКВС України, на якій встановлені режимні вимоги, а також вилучення заборонених речей і документів. Проте, не зрозуміло з яких причин дії Підрозділів обмежені лише оглядом і обшуком території УВП та речей засуджених та осіб, узятих під варту. Так, відповідно ч.5 статті 102 КВК України, засуджені, їхні речі і одяг, а також приміщення та територія колоній підлягають обшуку і огляду. Особистий обшук проводиться особами однієї статі із засудженими. Порядок проведення обшуків і оглядів визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України [5].

Крім того, у підпункті 2 пункту 2 статті 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» зазначено, що посадові і службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів мають право проводити огляд і обшук засуджених та осіб, узятих під варту, їх речей, огляд інших осіб та їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на територіях установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, підприємств установ виконання покарань і на прилеглих до них територіях, на яких установлені режимні вимоги, а також вилучати заборонені для використання в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах речі та документи. Здається дивним якщо після затримання засудженого за вчинення терористичного злочину (наприклад захоплення заручника) працівник Підрозділу буде чикати щоб хтось провів обшук засудженого на предмет зберігання при собі зброї або інших заборонених предметів.

Також викликає непорозуміння і сам термін «воєнізовані формування» оскільки функція охорони УВП і СІЗО покладається на відділи охорони, які також являються воєнізованими формуваннями і діють у складі у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів.

З огляду на вищезазначене, актуальність даного питання не викликає сумнівів та потребує детального аналізу та глибокого вивчення як з боку науковців, так і практичних працівників. Однак, найближчим часом пропонується наявність підрозділів спеціального призначення в ДКВС України законодавчо закріпити в проекті Закону України «Про пенітенціарну систему».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України Закон України від 23. 06. 2005 р. №30 (станом на: 01.01.2018). Офіційний вісник України від 05.08.2005. № 29. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2713-15/print1509552437502905>

2. Кримінальний кодекс України від 01.09.2001 (станом на: 07.03.2018). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України від 06.02.2017 № 292/5 наказ Міністерства Юстиції (станом на: 01.01.2018). Офіційний вісник України від 21.02.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0177-17/print1509552437502905>
4. Про боротьбу з тероризмом Закон України від 20.03.2003. № 25 (станом на: 24.02.2018). Відомості Верховної Ради України від 20.06.2003. № 25. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print1509552437502905>
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003. № 1129-IV (дата оновлення 07.04.2017). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

Юсько К.І.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О.Л.,

*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ З ПЕВНОЮ КАТЕГОРІЄЮ ЛЮДЕЙ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Відбуваючи покарання в виправних колоніях засуджені мають формувати законослухняну поведінку для подальшого життя на волі. Це є головною метою пенітенціарних установ, які займаються перевихованням та ре соціалізацією засуджених осіб. Але не завжди засудженим після звільнення вдається повернутися до самостійного загальноприйнятого соціально–нормативного життя в суспільстві з причин особистого характеру або у разі завідомого негативного відношення зі сторони інших верств суспільства та незабезпечення відповідних умов для таких осіб державою.

Проблему пристосування колишніх в'язнів до суспільства досліджено у роботах: В. Батиргарєєва, В.В. Дрижак, О.І. Олійника, О.О. Шкута, В.Г Саєнко, В.Л. Васильєва та інших.

Під час адаптації колишнього засудженого з пристосуванням до життя на волі з'являються такі труднощі як: побутова невлаштованість, відсутність житла, великі складнощі у працевлаштуванні і т. д. Це вимагає від звільненого значних душевних зусиль, терпіння, витривалості. Серед осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, існують соціально-незахищені групи людей, які потребують додаткової, особливої допомоги з боку суспільства.

Серед осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, соціально-незахищеними засудженими є:

- жінки, особливо – жінки з дітьми;
- неповнолітні, і особливо – діти, позбавлені батьківського піклування, а також діти–сироти;
- особи хворі на ВІЛ/СНІД;
- особи пенсійного віку [1].

У даних категорій осіб проблемні питання ре соціалізації можуть виникати в процесі підготовки до звільнення та після того, як звільнена особа опиняється за межами пенітенціарного закладу і сама повинна піклуватися про вирішення власних соціально-побутових питань.

Одним з головних завдань пенітенціарних установ України, пов'язаних з організацією виконання покарання стосовно засуджених жінок, залишається створення для них необхідних житлово-побутових умов, які б сприяли збереженню соціальних функцій жінок, забезпечення їх прав і законних інтересів, сприяння успішній соціальній адаптації після звільнення.

Беручи до уваги специфіку пенітенціарних закладів України для засуджених жінок, поведінка цієї категорії засуджених має свої характерні ознаки, які впливають з їх психологічних особливостей:

1. Кожна третя засуджена має залежність або від наркотичних засобів, або від алкоголю.
2. Підвищена емоційна лабільність, вразливість, сентиментальність, сугестивність.
3. Схильність до нервово-психічних зривів вища, ніж у засуджених–чоловіків.
4. Легше підпадають під вплив більш сильнішої особистості чи групи, в якій перебувають.
5. Болючіше, ніж чоловіки, реагують на сам факт ізоляції, в результаті частіше виникають такі негативні психічні стани, як депресія, апатія, фрустрація, підвищена агресія, збудливість.

6. Перебуваючи в місцях позбавлення волі, більше, чим чоловіки, цінують матеріальні блага та сімейні відносини.

7. Хворобливо реагують на розірвання дружніх відносин в установах виконання покарань.

Таким чином, кожна засуджена жінка являється особистістю, яка потребує індивідуального підходу, а саме: дана категорія жінок хоче реалізувати себе в життєдіяльності інших людей, продовжувати своє існування в них, виявляє «здатність бути особистістю», реалізовувати себе в соціально значущій діяльності [2]. Тому необхідно вживати спеціальних заходів, які б забезпечували засудженим жінкам збереження змістових контактів зі своїми дітьми та членами родини.

Враховуючи, що засуджені – це жінки, які мають різний вік, необхідно брати до уваги в роботі з ними і психологічні стани, які пов'язані з гормональними змінами в організмі жінок в зв'язку з віковими змінами, що потребує сумісної роботи з медичними працівниками для надання психологічної допомоги.

Другу категорію осіб, які потребують індивідуального підходу, становлять неповнолітні. Неповноліття – є один із найскладніших періодів розвитку особистості. Так, в цей період у підлітків відразу з'являється сильне прагнення до самостійності, проявляються негативізм і впертість. Підліток відчуває неухильну тенденцію суверенної самостійності і нещадного заперечення всього, що його оточує. Незважаючи на відносну короткочасність, цей період практично визначає подальшу долю кожної людини.

Саме в підлітковому віці відбувається завершення формування характеру і становлення особистості. Це відбувається під дією активного впливу соціального середовища, найближчого оточення і суспільства в цілому. Вікові особливості неповнолітніх – недолік життєвого досвіду, схильність до наслідування, труднощі правильної оцінки деяких явищ, емоційна збудливість і інше – підсилюють небезпеку засвоєння негативних поглядів і звичок у випадку

потрапляння під небажаний вплив. Особливо це відбувається тоді, коли не забезпечується належний виховний вплив і контроль за поведінкою підлітків[3].

Слід зробити висновок, що необхідно переглянути чинні законодавчі положення, створивши механізми посилення рівня захисту дітей. Лише за умов комплексного, послідовного та системного поєднання зазначених заходів можна досягти суттєвого зниження негативних наслідків знаходження осіб у виховних установах та сприяти досягненню мети покарання.

Також потрібно на державному рівні більше уваги приділити з'ясуванню конкретних причин протиправної поведінки серед неповнолітніх. Без єдиної науково обґрунтованої загальнонаціональної програми дій щодо подолання цієї проблеми неможливо розгорнути відповідну роботу на місцевому рівні. Це стосується політичної стабілізації в Україні, соціально-економічного розвитку, програми дій щодо належного виховання та розвитку потенціалу нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харківська правозахисна група (ХПГ). URL: http://cripo.com.ua/print.php?sect_id=6&aid=194350.
2. Соціально–психологічні особливості виправлення засуджених до позбавлення волі. URL: http://pidruchniki.com/12920522/psihologiya/sotsialno-psihologichni_osoblivos
3. Батиргарєєва В. Соціальна адаптація осіб звільнених із місць позбавлення волі, – найважливіша умова запобігання рецидивної діяльності. Юридична Україна. 2009. №11.С. 95–99.

РОЗДІЛ 4. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ СИСТЕМ

Калініна І.В.,

*кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри спеціально-правових
дисциплін Донецького державного
університету управління*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Загальновизнаним фактом є те, що стан дотримання прав людини саме при застосуванні таких примусових заходів, як кримінальні покарання, є реальним показником відносин у суспільстві. Саме тому, а також у зв'язку із прагненням України до євроінтеграції, нагальною стала потреба у впровадженні прийнятих у Європі стандартів у всі сфери життя. Однією з них, безсумнівно, можна вважати сферу дії кримінально-виконавчих правовідносин, і таку її галузь, як питання функціонування установ виконання покарань. Серед науковців і практиків протягом тривалого часу лунають заклики до реформування як самої системи згаданих вище установ, так і до надання їм ознак місць, де реально відбувається виправлення та перевиховання засуджених. У цьому напрямку висловлено дуже багато пропозицій, запропоновано безліч ідей. На наш погляд, особливої уваги заслуговує питання підготовки майбутніх працівників кримінально-виконавчої служби, адже саме на них покладається головне завдання – запровадження реформ та удосконалення діяльності.

Усі попередні кроки реформування кримінально-виконавчої системи, на нашу думку, є позитивним досвідом нашої країни, однак варто було б звернути на позитивний досвід функціонування найбільш прогресивних пенітенціарних установ світу. Розглянемо приклад, який може слугувати фактичним еталоном для подальшого реформування вітчизняних установ виконання покарань та

підготовку фахівців для кримінально-виконавчої системи, а саме на чоловічу в'язницю Вестре, яку журнал Форбс зарахував до переліку найкращих установ за рівнем утримання засуджених. Сьогодні у Данії існують в'язниці двох типів – відкритого та закритого. У в'язницях закритого типу утримуються особи, засуджені до позбавлення волі на строк понад п'ять років або ті, хто порушив умови перебування у в'язницях відкритого типу. Однією з найбільш типових та водночас показових виправних установ цього типу вважається в'язниця Вестре.

З історії слід зауважити, що в'язниця Вестре є однією з найстаріших виправних установ Скандинавії, яка була заснована у м. Копенгагені (Данія) ще у 1895 р.[1, с. 3]. Підставою для її створення стало значне зростання населення міста у другій половині ХІХ ст., зумовлене розвитком промисловості, торгівлі та судноплавства, а, відтак, і збільшенням кількості вчинених злочинів. Як зазначалося, вона призначена для утримання не дрібних правопорушників, а лише осіб, засуджених до позбавлення волі на строк не менше п'яти років. Максимальна кількість засуджених, яку можна одночасно утримувати у в'язниці Вестре, становить 750 осіб [2, с. 134].

Не зважаючи на те, що згадану установу оточено високим бетонним парканом, адміністрація останньої робить все, щоб засуджені почували себе мінімально відірваними від волі. Так, серед іншого, у 2013 р. було прийнято рішення демонтувати всі ґрати на вікнах камер, замінивши їх вікнами з надстійким склом. За словами інспектора цієї установи Петера Вестерхедена, згадане скло попередньо перевіряли у Технологічному інституті Копенгагена, у зв'язку з чим було встановлено, що жодні удари молотків чи бейсбольних бит зруйнувати його не змогли. Рішення про зняття ґрат той же Петер Вестерхеден пояснює надзвичайно просто. Він вважає, що самого факту перебування у камері достатньо, щоб засуджений усвідомив, що його ув'язнено, і ґрати для посилення цього ефекту уже не потрібні. Загалом, для засуджених створено надзвичайно комфортні умови. Так, у в'язниці є тренажерний зал, бібліотека, церква, медичний центр та майданчик для прогулянок. Також для потреб засуджених відкрито магазин, в якому можна придбати все необхідне, крім заборонених

речей (наприклад, алкогольних напоїв). Особам, які відбувають покарання у в'язниці Вестре, надається безкоштовна медична допомога. Засудженим виплачується щомісячна допомога у розмірі 1500 крон (приблизно 210 євро). Крім того, існують й додаткові заробітки, що дозволяють отримати від 10 до 35 крон за годину, проте більшість засуджених цією можливістю не користуються, задовольняючись матеріальною допомогою. Цікаво, що для засуджених правилами встановлено скорочену тривалість робочого дня, а саме з 8 ранку до 3 години дня.

Стосовно співробітників цієї установи, варто сказати, що у Вестре охорона та працівники установи взагалі не носять зброї. Не зважаючи на це, нападів на них немає, що можна пояснити небажанням засуджених отримати переведення у в'язницю з суворішими умовами тримання.

Серед працівників установи близько третини становлять жінки. Всі працівники проходять попередню підготовку протягом трьох років, яка передбачає й надзвичайно серйозну психологічну підготовку. Власне, ще однією особливістю в'язниці Вестре є відсутність штатної одиниці психолога для засуджених. Ці функції покладені на весь персонал останньої. Кожен працівник уже з моменту прибуття засудженого до установи має знайти підхід до останнього, максимально сприяти адаптації засудженого, який зазвичай потрапляє до в'язниці у доволі серйозному стресовому стані. Варто зазначити, що настільки ліберальний режим у досліджуваній виправній установі викликав потребу у значному збільшенні кількості персоналу останньої, у зв'язку з чим, наприклад, чисельність наглядачів зазвичай є більшою, ніж чисельність засуджених. Так, на 550 засуджених припадало 550 наглядачів, 7 лікарів, 25 медичних сестер [2, с. 136]. Крім того, середня заробітна плата персоналу в'язниці Вестре становить 3000 євро [1, с. 3].

Рівень благополуччя засуджених є настільки високим, що найбільшою проблемою згаданої установи останніх років, на думку місцевого керівництва, є постійне зростання кількості солодощів в раціоні засуджених, у зв'язку з чим Вестре щотижня відвідує стоматолог для примусового огляду засуджених.

Підсумовуючи, можна погодитись, що вести мову про негайне та повне запозичення досвіду функціонування в'язниці Вестре в Україні не доводиться, оскільки для настільки радикальних перетворень поки немає ні правових, ні соціальних, ні (і чи не передусім) матеріальних підстав, проте варто зазначити, що досвід функціонування останньої може слугувати тим орієнтиром, на якому в подальшому проводитиметься реформа вітчизняної системи установ виконання покарань. Варто звернути увагу на те, що особливі умови праці та належне матеріальне забезпечення працівників аналізованої установи виконання покарань сприяє підвищенню мотивації серед них та сприянню адаптації, вихованню та виправленню засуджених осіб, які потрапляють у цю установу. Велика увага приділяється саме підготовці персоналу установ виконання покарань, адже вони, в кінцевому рахунку, матимуть вплив на засудженого та зможуть сприяти його виправленню та ресоціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закрытая тюрма Vestre Fangsel (Копенгаген, Данія): веб-сайт. URL: <http://www.mzk1.ru/2014/05/zakrytaya-muzhskaya-tyurmavestre-faengsel-kopengagen-daniya> (дата звернення 18.02.2017).
2. Марисюк К. Б. Ще один взірець для реформування вітчизняних пенітенціарних установ. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 807. С. 134-136.

Мінцева Т. М.,

здобувач ступеня вищої освіти

бакалавр IV курсу

юридичного факультету

*Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,

викладач кафедри кримінології та

кримінально-виконавчого права

*Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ЩОДО ШЛЮБУ ЗАСУДЖЕНИХ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Але як би не склалася доля, людина завжди прагне щастя, щоб хоч на мить відчувати себе щасливою, бути потрібною комусь та дарувати хвилини радості іншим людям. Справжнє людське щастя змінює людину, дає їй можливість усвідомити, що вона потрібна людям. Це стосується певною мірою і засуджених.

Ізоляція людини в місцях позбавлення волі не може бути абсолютною. У зв'язку з цим закон встановлює певні її межі, закріплюючи їх у вигляді суб'єктивних прав чи законних інтересів засуджених. Зокрема, держава гарантує всім засудженим право на шлюб.

Сімейним кодексом України, а саме статтею 21 встановлено, що шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану [4, с. 141]. Статтею 51 Конституції України проголошено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї [1].

Правові особливості державної реєстрації шлюбу засудженими проаналізовані в працях, таких науковців як Романової З.В., Сафанчика О.І., Яковлєва В.А.

Сафанчик О.І. визначає шлюб – союз чоловіка та жінки, з метою створення сім'ї. А Романова З.В. стверджує, що шлюб – союз чоловіка та жінки з метою співжиття, заснований на взаємній згоді [4, с. 145].

Проблемним аспектом дослідження вище вказаних науковців є вивчення та аналіз підстав укладання шлюбу з засудженими особам.

Законодавство різних країн має свої концепції шлюбу. Шлюб розглядається зарубіжною доктриною, насамперед, як договір між чоловіком і жінкою, що укладається у встановленому законом порядку, підкоряється певним вимогам дійсності, має на меті об'єднання чоловіка та дружини в одну сім'ю для спільного життя та взаємного надання підтримки та допомоги.

Відповідно до Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, державна реєстрація шлюбу із засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань, проводиться відділом державної реєстрації актів цивільного стану за місцезнаходженням цієї установи на загальних підставах, передбачених законодавством України [4, с.146].

В зарубіжних країнах порядок реєстрації шлюбу з засудженими майже нічим не відрізняється від реєстрації шлюбу в Україні, особа яка бажає вступити в шлюб із засудженим, подає заяву про укладення шлюбу за встановленою формою і представляє його у відповідний орган. Заяву про укладення шлюбу із засудженим адміністрація передає засудженому для заповнення тієї частини, яка відноситься до нього. Далі начальник установи виконання покарань свідчить правильність зазначених відомостей і його підпис і направляє спільну заяву про укладення шлюбу державному органі реєстрації актів сімейного стану.

Виходячи з того, що сім'я є найважливішим соціальним осередком суспільства, конституції багатьох країн звертають особливо серйозну увагу на охорону сім'ї, шлюбу, материнства, дитинства, рівноправності чоловіка і дружини та інше. «Шлюб і сім'я, – йдеться в Основному законі Федеральної Республіки Німеччини (ст. 6), – перебувають під особливим захистом держави [3].

А ось як високо оцінюється роль сім'ї в Конституції Ірландії (ст. 41) держава визнає сім'ю як природне першоджерело і об'єднуючу основу, а також як моральний інститут, що володіє невід'ємними і невідчужуваними правами, попередніми всякому позитивному праву та вищими по відношенню до нього [2].

Однією вагомою відмінністю, щодо реєстрації шлюбу в установах виконання покарань є те, що в Україні досі немає дозволу на укладання одностатевих шлюбів,

Отже, ставлення зарубіжних країн щодо створення сім'ї засудженими до позбавлення волі та відбувають покарання однозначно можна назвати позитивним. Оскільки сім'я всіма країнами визнається вагомою ланкою суспільства і створення сім'ї це право всіх громадян. Всі правові системи виявляють гуманне ставлення до засуджених і ніхто не може позбавити права громадянина на шлюб окрім обмежень що встановлюються вироком суду чи законом. В теперішній час ми можемо спостерігати зміни щодо відбування і виконання покарань у всьому світі. Одним із найяскравіших прикладів є надання прикладів є надання дозволу засудженим на одностатеві шлюби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Конституція Ірландії [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://worldconstitutions.ru/?p=1084>
3. Конституція ФРН [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&object=translation&l=ru
4. Ромовська З.В. Сімейне право. Підручник// З.В. Ромовська. – К. 2013. – 231с.

Олексієнко Т.О.

*здобувач 1-го курсу ступеня вищої освіти
«магістр» за спеціальністю «Право»
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Ісаков П. М.,
*начальник факультету заочного навчання
та післядипломної освіти,
полковник внутрішньої служби,
кандидат історичних наук*

ДОСВІД ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Останнім часом система виконання кримінальних покарань в Україні зазнає суттєвої критики. Це штовхає фахівців на підшукування нових способів і форм його організації, проведення оптимізації діяльності з виконання покарань. Всього в Норвегії нараховується 55 в'язниць. Установи, що виконують покарання у вигляді позбавлення волі, мають такі рівні безпеки: високий, низький та перехідне житло. Витрати на утримання засудженого та отримання ним необхідних послуг фінансує муніципальна влада місцевості, де особа проживала (або перебувала) до ув'язнення. У Норвегії відсутні окремі слідчі ізолятори і, за визначенням самих працівників кримінально–виконавчої служби, за цією обставиною вони не дотримуються рекомендацій Ради Європи. Особи, узяті під варту, тримаються в загальних тюрмах, хоча і відокремлено. Це зумовлено тим, що, з огляду на незначне число ув'язнених і засуджених, будувати окремі слідчі ізолятори економічно не вигідно. Цікаво, що тримання під вартою як попереднє ув'язнення може бути зараховане до строку тюремного ув'язнення за такими правилами – перебування під вартою два дні вважається еквівалентом позбавлення волі за один день (ст. 22 Кримінального кодексу).

Кримінально-виконавча служба Норвегії структурно входить до складу Міністерства юстиції і поліції. Основною ідеєю збалансованої кримінально-

виконавчої політики є теза, що вирішальне значення для успішної боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки в суспільстві є «застосування покарання, яке діє».

Визначення міри покарання повинно сприяти зменшенню ймовірності рецидиву та вчинення нових злочинів. Основна складність у соціальній роботі з засудженими полягає у вельми нетривалих строках нетривалих строках ув'язнення: понад 70% засуджених відбувають тюремне ув'язнення терміном до 3 місяців і лише 10% – понад один рік, і лише в одному випадку особа відбуває покарання тривалістю 21 рік. Норвезьке кримінальне законодавство не передбачає такого виду покарання, як «довічне позбавлення волі», оскільки подібне формулювання з самого початку позбавляє засудженого надії та зрівнює покарання з метою безпеки суспільства та виправлення особи зі звичайною помстою. У кримінальному судочинстві використовується поняття «позбавлення волі» без визначення строку, але при цьому суд у вирокі встановлює мінімальний термін, який засуджений повинен відбутися у в'язниці (зазвичай це 10 років позбавлення волі). Після закінчення цього строку суд в обов'язковому порядку переглядає вирок і, якщо особа залишається значно небезпечною для суспільства, може продовжити термін тримання до п'яти років. Але засуджений має право щороку подавати на перегляд цього рішення або оскаржити його у вищому суді. За період, що минув з моменту введення цього виду покарання (з 2001 р.) до його відбування було засуджено 120 чоловіків, які вчинили переважно злочини на сексуальному ґрунті. Проте в процесі відбування покарання їх правовий статус нічим не відрізняється від інших засуджених, включаючи умови проживання та принципи застосування заходів безпеки [1].

Діяльність кримінально-виконавчої служби базується на п'яти основних принципах: 1) мета покарання – «в слові закону», у зміні засудженого; 2) гуманність; 3) законність; 4) рівність перед законом; 5) відбув покарання – розрахувався з суспільством. Також дотримується принцип нормалізації перебування у в'язниці, тобто наближення умов перебування до нормального

життя. Водночас Уряд всіляко пропагує та впроваджує принцип «гарантії повернення до нормального життя».

Забезпечення безпеки в суспільстві є головною метою політики уряду в правоохоронній галузі. Ця мета визначає межі діяльності з виконання покарань та соціальної реабілітації. Водночас робота із забезпечення належного рівня безпеки в кримінально-виконавчій сфері не повинна призводити до не виправдано високого рівня контролю над усіма засудженими та ув'язненими. Лише дуже невелика група засуджених становить реальну загрозу для суспільства та окремих громадян. Ніхто з числа засуджених не повинен відбувати покарання у більш жорстких умовах або піддаватися більш суворим обмеженням, ніж це реально необхідно. Можливості вчинення нових злочинів у період відбuvання покарання є незначною при достатньо високому рівні безпеки. Норвегія є однією з небагатьох країн, в яких існують «черги до в'язниці», які викликані послідовною політикою, згідно з якою в місця позбавлення волі не приймаються засуджені, якщо в закладі немає вільних місць (таким чином забезпечуються необхідні матеріально-побутові умови та дотримується оптимальне навантаження на персонал). Умовно-дострокове звільнення, як правило, надається після відбуття 2/3 строку відбuvання покарання. Після відбуття 1/3 строку покарання засуджені отримують право на відпустку [2].

Головна вимога, яка висувається до засуджених, – обов'язок активної діяльності, незалежно від її виду. Засуджені, незалежно від виробітку та працевзайнятості, регулярно отримують гроші – близько 60 крон щоденно. Ніяких відрахувань з цих грошей на утримання, харчування, погашення позовів не провадиться. Харчування в норвезьких тюрмах організовано за принципом «шведського столу». Створені усі умови для зайняття будь-якими видами спорту. Праця засуджених не має на меті отримання прибутку, вони залучаються до такої діяльності, як декоративне випилювання з дерева, малювання, робота з глиною тощо лише для підготовки до більш якісного життя на свободі; не повинні засуджені й безкоштовно відпрацьовувати «на благоустрої колонії». Особи, які займаються навчанням, у тюрмі мають обмежений доступ до

Інтернету, а точніше – їм забороняється лише спілкування на сайтах та у соціальних мережах.

Досить цікавим та показовим є те, що засуджені в період відбування покарання, з точки зору українського кримінально–виконавчого законодавства, практично не притягуються до дисциплінарної відповідальності: у разі порушень із засудженим проводиться «бесіда», а якщо вона не допомагає – «дуже сувора бесіда». Такого стягнення, як поміщення в ізоляцію в норвезькому законодавстві немає і персонал ізолює особу лише у разі, коли вона може спричинити шкоду собі або оточенню – як вимушений захід безпеки. У норвезьких тюрмах засуджені, за загальним правилом, мають право лише на одне побачення на тиждень тривалістю до 1 години. Проте адміністрація в'язниці не позбавляє їх права мати сексуальні контакти, тому всі приміщення для проведення побачень ізольовані та обладнані необхідними меблями, постільною білизною та презервативами. За користування кімнатами побачень не платять ані засуджені, ані відвідувачі [3].

Наведений досвід базових підходів до процесу виконання кримінальних покарань може стати в пригоді й для України, зокрема, для нашої країни міг би стати позитивним той факт, що із засудженими скрізь добре налагоджена індивідуальна робота (до кожного засудженого приставлений як мінімум один співробітник).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ягунов Д.В. Пенітенціарна система України. Історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування. – Одеса: Фенікс, 2011. –446 с.
2. Ягунов Д.В. Сучасна пенологія. Альтернативний курс. – Одеса: Фенікс, 2010. –176 с.
3. Як зробити в'язниці кращими в світі. Досвід Норвегії. <http://edu.helsinki.org.ua/ru/node/5838>.

Рудницьких М.І.

*доцент кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби, кандидат юридичних наук*

ПІДГОТОВКА ДО ЗВІЛЬНЕННЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ З ПЕРШОГО ДНЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ДАНСЬКИЙ ДОСВІД

Перехід від позбавлення волі до свободи для засуджених завжди був складним. Багато людських та соціальних навичок втрачаються протягом періоду відбування покарання. Під ризиком опиняються сімейні відносини, робота, матеріальне становище, психічна рівновага – тобто найважливіші фактори успішної реінтеграції у суспільство. Зрозуміло, що самотійно засуджений не може впоратися з усіма проблемами, і велику роль в адаптації відіграватимуть спільні дії різних державних органів. У тезах наукової доповіді пропонується данський приклад взаємодії державних органів при підготовці до звільнення засуджених до позбавлення волі.

У 2001 році був прийнятий Закон у Данії, який зобов'язав використовувати при підготовці до звільнення метод кейс-менеджменту. Це мало б допомогти при налагодженні співпраці між Службою тюрем і пробації Данії та органами місцевого самоврядування. Основний принцип у цій роботі полягав в тому, що повинен бути єдиний кейс-менеджер, який відповідає за певний план, і щоб план був складений в активній та постійній співпраці з засудженим, якого часто називають у Данії – клієнтом, з огляду на те, що він є суб'єктом отримання певної допомоги від державних органів. Таким чином, клієнт активно бере участь у розробці власного плану при підготовці до звільнення і розділяє відповідальність за своє життя після нього.

План може включати побажання клієнтів у зв'язку з багатьма речами, такими як житло, освіта та майбутня зайнятість. Також слугує кейсом, який

слідую за клієнтом, коли він або вона передається між виправними установами та муніципалітетами у зв'язку з виходом.

Однак така співпраця між державними органами та органами місцевого самоврядування супроводжувалася рядом проблем: муніципалітети скаржилися, що отримували інформацію із запізненням. Тим часом Служба тюрем і пробації не знала до кого звертатися з тих чи інших питань у муніципалітетах. Наміри були хорошими, але їх реалізація бажала кращого. Саме тому у 2009 році було запроваджено нову стратегію роботи План підготовки до звільнення.

У Плані було передбачено, що Служба тюрем і пробації разом із 98 муніципалітетами розподіляють між собою ключові завдання і напрямки співпраці. План мав на меті дві основні цілі: запобігти рецидиву та забезпечити, щоб засудженим віком від 18 років надавалися свої належні юридичні права у зв'язку з звільненням. Ключовими принципами стали – ніхто не може бути випущений на вулицю, орган не звільняється від відповідальності до того моменту, поки інший орган не прийме засудженого під свою компетенцію.

Усього було сплановано 12 основних кроків, кожен з яких деталізується багатьма інструкціями та положеннями: тюрма інформує муніципалітет, коли один з її громадян поміщається в установу; призначається кейс-менеджер з числа співробітників пенітенціарної установи; співбесіда із засудженим щодо основних проблем; кейс-менеджер одночасно ініціює розслідування обставин засуджених у таких сферах: здоров'я (фізичне, психічне); житло; освітні / професійні обставини; фінанси; соціальна мережа; наркоманія / постійне лікування; та будь-які інші відповідні обставини; кейс-менеджер повинен отримати письмовий дозвіл у засудженого, щоб отримати матеріали справи від інших органів влади; отримання матеріали справи від інших відповідних органів; протягом 4 тижнів від дати позбавлення волі кейс-менеджер повинен розробити план підготовки до звільнення у період відбування покарання та на час після його звільнення. Цей план повинен базуватися на загальному дослідженні засудженого та враховувати виявленні під час співбесіди його побажання.

Кейс-менеджер повинен регулярно стежити процесом відбування покарання та за необхідності вносити корективи у план. Не менше, ніж за 3 місяці до звільнення кейс-менеджер повинен зустрітися із представниками Служби тюрем і пробації Данії та муніципалітетів, щоб узгодити подальші дії після звільнення. Ця зустріч може відбуватися як особисто, так і за допомогою телефонної розмови або відеоконференції. Найважливіше, що тюрма бере участь у діалозі зі Службою тюрем і пробації та іншими відповідними органами влади, і ці сторони колективно узгоджують план на період після звільнення. Зустріч має спричинити якомога більшу кількість конкретних домовленостей про те, як краще узгодити обставини засудженого щодо фізичного та психічного здоров'я, житла, освіти, зайнятості, фінансів, соціальних мереж, наркоманії та інших важливих обставин. Також повинні бути укладені угоди стосовно того, як муніципалітет буде стежити і хто буде відповідати за управління справою та контролювати скоординовані, спільні зусилля. Щонайменше за 8 тижнів до звільнення кейс-менеджер збирає нову зустріч, на якій остаточно узгоджуються конкретні дії з боку державних органів та місцевого самоврядування після звільнення. На цій зустрічі також визначають роль та повноваження служби пробації у здійсненні нагляду за засудженим. Не більше, ніж через тиждень після звільнення за умовчанням засуджений повинен зустрітися з представником пробації – відтепер він буде координувати роботу по адаптації засудженого та співпрацювати з муніципалітетами. А кожні 3 місяці працівник пробації разом із засудженим оцінює прогрес, досягнутий згідно з планом.

З моменту прийняття Плану підготовки до звільнення у 2009 році було зроблено чимало змін – його адаптували та вносили корективи відповідно до потреб. Однак у 2016 році був здійснений моніторинг ефективності, який показав, що на той період була налагоджена гарна взаємодія між службою тюрем і пробації та муніципальною владою, канали зв'язку між ними є простими та гнучкими.

Через те, що діалог між ними розпочинається з початку тюремного ув'язнення – легко сформувати узгоджену структуру та план підготовки до

звільнення, керуючись спільним напрямком. Існують встановлені терміни виконання кожного завдання, тому кожен знає, що потрібно зробити. Більше ніхто не може вирішити, чи потрібна певна задача координації. Є чіткі інструкції.

Неможливо було оцінити, чи було досягнуто два цілі Програми для запобігання рецидиву та забезпечення законних прав. Для цього є дві причини. По-перше, лише через 8 років модель працює і працює так само, як планувалося. По-друге, за цей же період було здійснено багато інших ініціатив по скороченню рецидиву.

Сисоєва В.П.,

*старший науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Початок міжнародного співробітництва в галузі діяльності пенітенціарної системи пов'язують з проведенням перших тюремних конгресів (1846-1857 рр.), на яких вперше заговорили на міжнародному рівні про пенітенціарні проблеми та методи їх вирішення. Другий етап міжнародного співробітництва (з 1872 р.) характеризується зародженням постійного міжнародного співробітництва в пенітенціарній сфері, зокрема це стосується вироблення організаційно-правових основ участі громадськості у контролі за виконанням покарань у вигляді позбавлення волі, пов'язане з відкриттям пенітенціарного конгресу в Лондоні. Третій етап міжнародного співробітництва у сфері виконання покарань розпочинається з виникненням і діяльністю Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН).

Протягом останніх років впродовж вже понад 60-ти років ООН в межах Економічної і соціальної ради один раз на п'ять років проводить конгреси з

питань попередження злочинності й поводження з правопорушниками. Такі міжнародні конгреси відбувалися, починаючи з 1955 р. Тоді цей захід відбувся у м. Женева, у 1960 р. – у м. Лондон, у 1965 р. – у м. Стокгольм, у 1970 р. – у м. Кіото, у 1975 р. – знову у м. Женева, у 1980 р. – у м. Каракас, у 1985 р. – у м. Мілан, у 1990 р. – у м. Гавана, у 1995 р. – у м. Каїр, у 2000 р. – у м. Відень, у 2005 р. – у м. Бангкок, у 2010 р. – у м. Салвадор, у 2015 р. – у м. Доха. Слід додати, що організаційним органом таких конгресів є постійна кримінально-пенітенціарна комісія, яка видає спеціальний бюлетень щодо скликання і реалізації матеріалів конгресів, що видаються окремо різними мовами й істотно поповнюють нормативно-правову та організаційно-методичну засади пенітенціарної діяльності. Конгреси працювали у чотирьох секціях, в яких, відповідно, обговорювалися питання кримінального законодавства, власне пенітенціарні питання, проблема попередження злочинів, у тому числі рецидивних, та питання правопорушень неповнолітніх та їх перевиховання.

Варто зазначити, що на таких конгресах обов'язково розглядаються також питання організації праці ув'язнених; статусу працівників пенітенціарних установ; позбавлення волі на короткий строк; ресоціалізації осіб, які відбули кримінальне покарання; кримінальної відповідальності, не пов'язаної із позбавленням волі; смертної кари тощо.

Для того, щоб визначити сучасні тенденції та напрями міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав засуджених, детальніше зупинимось на останньому Тринадцятому Конгресі ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя, який відбувся в м. Даха (Катар) з 12 по 19 квітня 2015 р. В цьому заході взяло участь понад 5 тис. представників із 142 країн світу: урядовці, керівники правоохоронних органів, провідні науковці, експерти, делегати від різних неурядових організацій та ін.

Серед іншого, на ньому було визначено важливість стабільної системи кримінального правосуддя як основного елемента верховенства права; наголошено на необхідності вживання цілісного підходу до її реформування задля підвищення ефективності у боротьбі зі злочинністю; виявлено нові форми

злочинності, що становлять загрозу для суспільства в усьому світі, вивчено методи запобігання та боротьби з ними.

Головним наслідком проведення конгресу стало прийняття Дохійської декларації – документу, в якому зазначені основні аспекти боротьби з сучасною злочинністю. Декларацією визначені пріоритетні напрямки у сфері розвитку міжнародного співробітництва. Ними визнані: розробка та використання інструментів, спрямованих на підвищення якості статистичної інформації та аналітичних досліджень стосовно злочинності та кримінального судочинства на міжнародному рівні; закріплення міжнародного та регіонального співробітництва, спрямованого на зростання потенціалу національних систем кримінального судочинства, у тому числі оновлення та зміцнення внутрішнього законодавства; створення ефективних центральних органів із міжнародного співробітництва у кримінально-правових та кримінально–виконавчих питаннях; прийняття необхідних для співпраці угод; розвиток та зміцнення прямих контактів між компетентними органами з метою розширення обміну інформацією та надання взаємної правової допомоги з використанням інформаційно-комунікаційних платформ; обговорення інноваційних способів удосконалення взаємної допомоги, прискорення її процедур. Крім того, варто відзначити, що конгрес створив підґрунтя для тіснішої співпраці між урядами, міжурядовими і неурядовими організаціями з усіх питань, пов'язаних із запобіганням злочинності та кримінальним правосуддям, забезпечивши тим самим ефективнішу міжнародну взаємодію у цій сфері.

Взагалі діяльність конгресів значно вплинула на попередження злочинності та кримінальне правосуддя на міжнародному рівні, а також на політику і професійну практику на національному рівні. Вони надають можливість обміну інформацією і досвідом між державами та фахівцями у сфері виконання кримінальних покарань і відіграють важну роль у вирішенні зазначених проблем, майже на всіх конгресах виробляються рекомендації. Комплекс чинних міжнародних актів про поводження з ув'язненими включає як акти загального характеру, так і профільні акти, прийняті ООН.

Так, до актів загального характеру можна віднести наступні документи: Загальну декларацію про права людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.); Декларацію ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1963 р.); Декларацію прав дитини (1959 р.) та ін. До спеціалізованих актів відносяться: Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (1955 р.); Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання (1975 р.); Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.); Кодекс поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку (1979 р.); Принципи медичної етики, які відносяться до працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, по захисту засуджених, або затриманих осіб, від катувань та інших жорстоких, нелюдських видів поводження і покарання (1982 р.); Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) (1985 р.); Звід принципів захисту всіх осіб, затриманих чи ув'язнених в будь-якій формі (1989 р.); Правила ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.), Кампальська декларація про умови утримання у в'язницях Африки (1996 р.), Арушська декларація про належну практику утримання у в'язницях (1999 р.), Правила ООН, які стосуються поводження з жінками–ув'язненими і заходів покарання для жінок–правопорушників, не пов'язаних з позбавленням волі (Бангкокські правила) (2010 р.).

Підсумовуючи, слід зазначити, що вказані міжнародно–правові документи можна поділити на рекомендаційні та обов'язкові. Не зважаючи на «необов'язковість» деяких з них, вважаємо за потрібно враховувати усі їх положення при реформуванні національного кримінально-виконавчого законодавства. Ці акти, головним чином, передбачають більш гуманне поводження із засудженими злочинцями, а гуманізація кримінальних покарань сьогодні – це основна мета європейського та світового співтовариства в цілому у

зв'язку з тим, що рівень розвитку кожного суспільства визначається ставленням до найбільш соціально уражених категорій населення, до яких можна віднести й осіб, засуджених до відбування кримінальних покарань.

Стеблинська О.С.,

*завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту кримінально-
виконавчої служби, кандидат юридичних
наук, доцент*

ОПОЇДНА ЗАМІСНА ТЕРАПІЯ У ВИПРАВНИХ ЗАКЛАДАХ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД

Вживання наркотиків є однією з головних проблем, з якою стикаються пенітенціарні системи, вона загрожує національній безпеці, і є домінуючим фактором у відносинах між засудженими і персоналом, призводить до насильства, знущань і сваволі по відношенню до засуджених, а часто й до членів їх сімей і друзів на волі. Зловживання наркотиками та вірусні інфекції, що передаються через кров (в тому числі ВІЛ/СНІД та вірусні гепатити) є серйозними проблемами в тюрмах і в системі кримінального правосуддя в цілому. Це підкреслює важливість надання ефективних послуг по боротьбі з наркоманією і гемотрансмісивними вірусними інфекціями для зменшення шкоди, яке вживання наркотиків завдає здоров'ю засуджених, безпеці в тюрмах, а також суспільству в цілому (в зв'язку з вчиненням нових злочинів і поширенням інфекцій після звільнення засуджених).

В цілому, в багатьох країнах за останні два десятиліття в тюрмах значно збільшилася кількість людей з проблемою вживання наркотиків. Кожен шостий засуджений вважається проблемним споживачем наркотиків. Таким чином, люди, що вживають наркотики, складають непропорційно велику частку засуджених в країнах Європи. На це впливають кілька факторів, в тому числі бідність, міграція, насильство і те, що взяття під варту осіб, які вживають

наркотики, часто обумовлене політичними пріоритетами. У будь-якому випадку, репресивне законодавство щодо наркотиків в контексті збільшення споживання наркотиків в суспільстві зіграло важливу роль.

Найбільш ефективним методом лікування опіоїдної залежності визнана опіоїдна замісна терапія (ОЗТ) в поєднанні з психосоціальною підтримкою. Існують переконливі і несуперечливі докази того, що доступ до ОЗТ призводить до значного зниження ризикованої поведінки і ймовірності передачі ВІЛ-інфекції. Завдяки ОЗТ також знижуються вживання нелегальних наркотиків, смертність внаслідок передозування і рівень злочинності. ОЗТ призводить до поліпшення психічного і фізичного стану здоров'я людей і сприяє їх соціальній інтеграції. В 2005 році Всесвітня організація охорони здоров'я включила метадон і бупренорфін в Модельний список основних лікарських засобів. Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує підтримуючу терапію агоністами всім людям, залежним від опіатів, які можуть дати інформовану згоду і у яких відсутні особливі протипоказання. Одним з головних критеріїв, що обмежують доступність ОЗТ в Болгарії, Чехії, Литві та Польщі, а також у багатьох інших країнах регіону Східної Європи і Центральної Азії, є віковий: терапія не надається пацієнтам, які молодші 18 років.

Замісна підтримувальна терапія – це вид лікування опіоїдної залежності, при якому використовують опіатні агоністи – речовини, які мають подібну до героїну та морфіну дію на головний мозок людини, – що дозволяє запобігти розвитку синдрому відміни та блокувати потяг до нелегальних опіоїдів. Цінність ЗТ полягає в тому, що вона дає змогу залежним споживачам відмовитися від вживання нелегальних опіатів, значно зменшити ризик, пов'язаний з ін'єкціями (ВІЛ, гепатити, інфекції тощо), стабілізувати здоров'я, стати соціально активними. Замісна терапія сприяє значному зниженню кримінальної активності споживачів наркотиків, що створює гарні передумови для подальших позитивних змін.

У 1991 р. у Нью-Йорку був проведений порівняльний аналіз двох груп з числа осіб, які очікували своєї черги для проходження великої програми ЗТ.

Одна група отримувала метадон, інша не отримувала ніякої терапевтичної допомоги. Кількість осіб, які отримували метадон і перестали вживати героїн, утримувалася вище кількості тих, хто облишив героїн, із другої групи. У США, Гонконзі і Швеції було проведено три спеціальних дослідження, де ефективність терапії за допомогою метадону оцінювалася завдяки порівнянню стану здоров'я тих, хто вживав метадон, та тих, хто не вживав цього препарату, тобто з поведінкою членів контрольної групи, які не отримували жодної терапії.

Після року спостережень з'ясувалося, що особи, які не лікувалися, у 97 разів частіше вживали героїн і в 53 рази частіше потрапляли до в'язниці, аніж ті, які лікувалися. Були організовані численні дослідження різних варіантів ЗТ. Підсумки можна звести до кількох основних положень:

1. Програми підтримувальної ЗТ виявляють значну ефективність у зниженні частоти вживання нелегальних наркотиків, рівня кримінальної активності та рівня смертності серед СІН (у тому числі і від передозувань), а також у зниженні рівня ВІЛ-інфікування;

2. Тривале лікування більш ефективне, ніж короточасні курси;

3. Низькі дози метадону призводять до підвищеного ризику вживання нелегальних наркотиків і рецидивів;

4. Більш ефективними виявляються програми, що поєднують ЗТ із широким спектром додаткових послуг (соціальна допомога, допомога психолога, консультування інших фахівців, полегшений доступ до інших видів медичної і соціальної допомоги);

5. Утримання клієнтів у програмі підтримувальної терапії метадоном 60-70 %, що набагато більше від аналогічного показника в безнаркотичних формах реабілітації (drug free programs);

6. Підтримувальне лікування помітно привабливіше для більшості СІН, ніж існуючі програми реабілітації, засновані на іншому підході;

7. ЗТ демонструє значну економічну ефективність, що перевершує всі інші види лікування. Це робить її доступнішою для максимальної кількості СІН навіть у країнах з обмеженими ресурсами. Сама вартість препарату вкрай низька. Так,

наприклад, вартість метадону на річний курс лікування одного пацієнта може становити 60-80 доларів на рік.

Сьогодні у світі до програм замісної терапії залучено понад 600 тисяч клієнтів. Найбільша їх кількість у США – близько 200 тис., у країнах Європи – до 400 тис., в Австралії – 20 тис. Останнім часом замісну терапію почали застосовувати країни Східної Європи і новостворені держави колишнього СРСР. Сьогодні замісна терапія застосовується в Польщі, Литві, Латвії, Естонії і Киргизстані. На часі пілотні програми в Казахстані, Грузії, Білорусі. Замісна терапія довела свою ефективність у країнах із найрізноманітнішою культурою й економікою. Підтримувальне лікування з успіхом проводять у країнах Азії: Ірані, Китаї, Таїланді.

Результатів досліджень, які доводять ефективність програм замісної терапії в зниженні кількості випадків ризикованої поведінки в зв'язку з вживанням ін'єкційних наркотиків і в зниженні ризику зараження ВІЛ, є більш ніж достатньо. Споживачі наркотиків досить активно беруть участь у злочинній діяльності до початку лікування наркоманії, але рівень цієї активності знижується приблизно вдвічі після одного року метадонової підтримувальної терапії. Найбільша користь проявляється під час і відразу після лікування, проте значні поліпшення зберігаються і через кілька років після лікування. Найбільш помітне зниження відзначається в проявах злочинної поведінки, пов'язаного з наркотиками.

У 2008 році Міжнародна програма розвитку зменшення шкоди визначила ряд перешкод для забезпечення доступу до ОЗТ, які можна розбити на три основні категорії: «висока вартість і недостатні обсяги поставок, обмежувальні критерії включення в програму лікування, відсутність у органів влади достатньої рішучості для розширення пілотних проектів. Хоча досягнуто певного прогресу і кількість країн, що реалізують програми. ОЗТ, за останні три роки зросла, на шляху підвищення доступності та поліпшення якості програм ОЗТ все ще залишаються численні перешкоди, так само як і невикористані можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Здоровье в исправительных учреждениях. Вена, Управление Организации Объединённых Наций по наркотикам и преступности. Всемирная организация здравоохранения, 2015. 206 с.
2. Опиоидная заместительная терапия в Евразии: как повысить доступ и улучшить качество (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/268631226_Opioidnaa_zamestitelnaa_terapia_v_Evrazii_kak_povysit_dostup_i_ulucsit_kacestvo [accessed Mar 23 2018].

Фільова В. В.,

*здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
IV курсу юридичного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

Науковий керівник: Безорчук О. Л.,
*викладач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Інституту кримінально-виконавчої
служби*

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ

Правоохоронна політика держави – це один із напрямків соціальної політики, що спрямовує діяльність держави, її відповідних органів на профілактику злочинів та інших правопорушень, їх своєчасне відвернення та припинення, реалізацію відповідальності осіб, які скоїли злочини, виконання покарання щодо засуджених та досягнення його цілей. Політика держави у сфері правової охорони є багатоплановою, основним її елементом є кримінальна політика, яка являє собою заснований на об’єктивних законах розвитку суспільства напрямок діяльності державних і громадських органів із охорони

інтересів народу від злочинних посягань, виконання заходів державного примусу до осіб, які їх вчинили, а також заходів із попередження злочинів [1]. Згідно статті 2 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) до складу кримінально-виконавчого законодавства України входять чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Потреба дослідження міжнародних стандартів у діяльності органів і установ виконання покарань виникла у зв’язку з прийняттям «Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки», в якій було передбачено, зокрема, привести умови тримання засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, та осіб, які перебувають в СІЗО, у відповідність із міжнародними стандартами [3].

У рамках спільної програми ЄС і Ради Європи «Посилення боротьби з жорстоким поведженням і безкарністю» (План дій Ради Європи для України на 2011-2014 роки) 13.12.2013 р. відбулось обговорення рекомендацій щодо оцінки ефективності механізму подання скарг на жорстоке поведження в пенітенціарній системі України, наданих консультантом Ради Європи, залученим до цієї роботи. Зазначені рекомендації пройшли громадське обговорення 16.05.–16.06.2014 р. та 12.02.2015 р. були затверджені наказом Міністерства юстиції України № 178/5 «Про затвердження Методичних рекомендацій стосовно удосконалення розслідування звинувачень у жорстокому поведженні в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України». Міжнародні стандарти поведження із засудженими – це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи та рекомендації в галузі виконання покарань і діяльності органів та установ виконання покарань. Перелік основних міжнародних правових документів стосовно осіб, які відбувають покарання за вироком суду, налічує близько тридцяти найменувань, серед яких є положення загального (універсального) характеру та спеціальні міжнародні стандарти [4].

Реформування кримінально-виконавчої служби України та вироблення політики держави у відповідній сфері поведження із засудженими є актуальною проблемою як науково-теоретичного, так і прикладного порядку, оскільки вступ України до Ради Європи не лише додав їй нових прав, а й поклав на неї всю повноту відповідальності за взяті на себе міжнародні зобов'язання.

Одним із таких зобов'язань є втілення міжнародних стандартів поведження із засудженими у кримінально-виконавче законодавство та діяльність органів та установ виконання покарань, а також скорочення чисельності осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, і як наслідок – більш широке застосування так званих альтернативних позбавленню волі покарань [5].

Атішева М. вважає, що порядок виконання та відбування покарання у виді обмеження волі містить у собі багато протиріч. Це значною мірою пов'язано з тим, що протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни у кримінальному і кримінально-виконавчому законодавстві, які зумовлені спробами втілення в життя міжнародних норм і стандартів, у тому числі й поведження із засудженими.

Прискорені темпи активного впровадження вказаних норм у практику без належного попереднього теоретичного опрацювання і вплив низки інших особливостей національного менталітету призвели до виникнення проблем, які не дозволяють зробити цей процес максимально ефективним, а тому потребують нагального вирішення [6].

На думку М. Романова, європейська пенітенціарна система значно відрізняється від тієї, яку формулює вітчизняний законодавець. Різниця полягає у тому, що європейська пенітенціарна концепція покарання враховує сам факт позбавлення волі, а не режим, оскільки ув'язнення передбачає позбавлення волі, що саме по собі є покаранням. І саме тому, особа, яка потрапляє в європейську установу позбавлення волі, утримується там як людина. Тобто, європейська парадигма стверджує, що навіть злочинець повинен залишатися людиною та жити в суспільстві і складати його невід'ємну частину. У той же час, як

вітчизняна парадигма робить засудженого особою «поза суспільством», особою, яку необхідно покарати та виправити за допомогою без особистісної системи [7].

Як зазначає М. Яцишин, в процесі реформування кримінально–виконавчої системи першочергову увагу необхідно приділити приведенню умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, у відповідність з вимогами законодавства та європейськими нормами і стандартами, забезпеченню безумовного дотримання прав людини і громадянина в місцях позбавлення волі, стабільному функціонуванню органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, підприємств, закладів охорони здоров'я і навчальних закладів Державної кримінально-виконавчої служби, пам'ятаючи при цьому, що співробітництво з Європейським Союзом у цій сфері суспільних відносин може принести позитивні результати лише при умові репродуктивної адаптації європейського досвіду і стандартів у вітчизняне законодавство з врахуванням національної специфіки [8].

Отже, основними завданнями, які стоять перед Українською державою і суспільством у сфері забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав та свобод засуджених до позбавлення волі, зокрема, є:

- створення якісно нової нормативно-правової бази з урахуванням відповідних положень зазначених стандартів та досвіду зарубіжних країн;
- створення належних умов утримання засуджених до позбавлення волі;
- розвиток та зміцнення матеріально-технічної бази місць позбавлення волі;
- впровадження нових форм і методів соціально-психологічної роботи із засудженими;
- підготовка і залучення до роботи в установах кримінально-виконавчої системи висококваліфікованих фахівців.

У міжнародному та в національному праві напрацьовані загальнотеоретичні підходи щодо реалізації міжнародних стандартів. У найбільш узагальненому виді вони зводяться до наступного:

- 1) національне законодавство повинне включати обсяг прав людини і громадянина, який відповідає міжнародним стандартам та взятим на себе державою міжнародним зобов'язанням;
- 2) національне законодавство не повинно суперечити положенням про загальнолюдські цінності, що зафіксовані у міжнародних нормативно-правових актах з прав і свобод людини і громадянина;
- 3) обмеження прав і свобод може бути здійснено на підставі закону, в межах визначених конституцією країни та у відповідності з вимогами норм міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лис Г. І. Кримінально-виконавча політика України і міжнародні стандарти поводження з правопорушниками [Текст] / Г. І. Лис // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1 (2). – С. 97–102.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 року № 1129–IV // Відомості ВРУ. – 2003. – № 33. – Ст. 1767.
3. Указ Президента України від 17.09.1996 № 837/96 «Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/837/96>.
4. Степанюк А. Х. Теоретичні та практичні проблеми кримінально-виконавчого законодавства: [наукова діяльність сектора проблем кримінально-виконавчого законодавства. ін-т вивч. пробл. злочинності АПрН України] / А. Х. Степанюк // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків, 2005. – Вип. 10. – С. 34–43.
5. Ткачова О. Міжнародні документи щодо поводження із засудженими і політика України у сфері виконання покарань [Текст] / О. Ткачова // Юридична Україна. – 2010. – №12. – С. 116–120.
6. Атішева М. О. Щодо доцільності застосування покарання у виді обмеження волі. Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально–

виконавчого права в Україні : збірник матеріалів Всеукраїнського науково–практичного семінару [20 листопада 2015 року, м. Харків]. 2015. – С 22–25.

7. Романов М. Аналіз відповідності управлінського законодавства, яке регламентує порядок та умови тримання осіб, щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою в СІЗО стандартам й рекомендаціям Європейського комітету із запобігання катуванням та жорстокому поводженню. URL: www.khpg.org/index.php?id=1156659652.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

(29 березня 2018 року)

Матеріали подано в авторській редакції
Відповідальний редактор – *М.І. Рудницьких*